Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

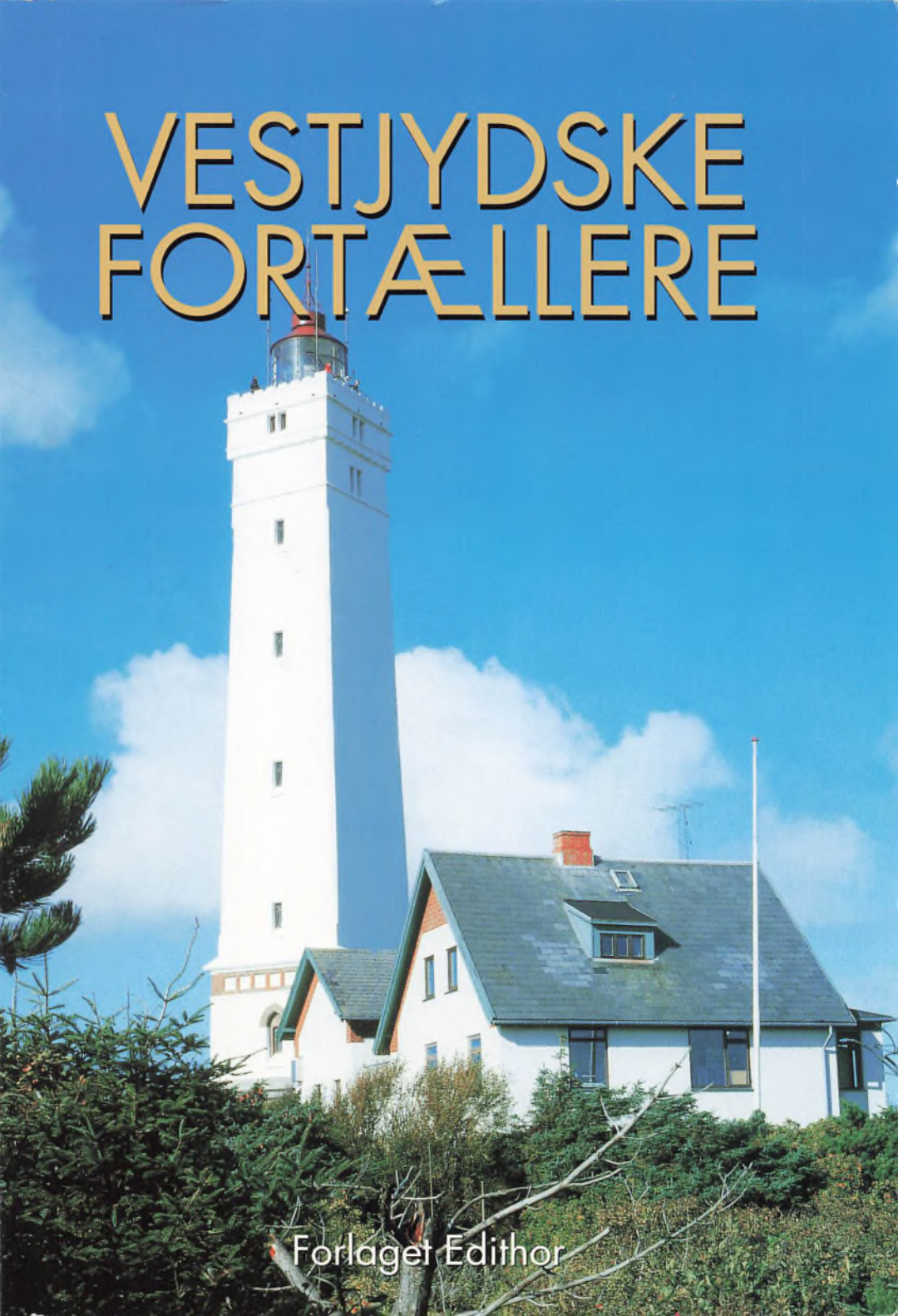
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Forlaget Edithor

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Vestjydske fortællere 2006

Redaktion: Jørgen Thomsen
Marianne Ritter

Omslag: Blåvandshuk Fyr
Foto: Palle Uhd Jepsen, Wales

Sats og tryk: PE offset A/S

ISBN 87-91873-01-0

Forlaget Edithor
Tømrervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

Indholdsfortegnelse

Forord 7

Alexandersen møbler i 3 generationer 9
Finn Alexandersen, Varde

Laver de noget på lokalhistorisk arkiv? 17
Jens Lindby, Ådum

Fyret - jeg var for lille 23
Kaj Madsen, Varde

Min lange vej til skole 35
Gunner Andersen, Alslev

Grøn var min barndoms eng 37
Ellinor Nielsen, Varde

Et tilbageblik 53
Verner A. Hansen, Outrup

Feriesøstre 1946-2006 59
Irma Borg, Varde

Fallit eller hvad? 71
Gunner Andersen, Alslev

Dømt til døden i Varde og efterfølgende halshugget 77
Orla Duedahl, Varde

Vestjyder 87
Herløv Nielsen, Ho

Fra min tid som skibsdreng på Varde Å 91
Svend Erik Barner, København

Erindringer fra min barndom i Varde 105
Inger Nielsen, Esbjerg

Barndomserindringer om hverdagsmennesker! 113
Knud Metum, Varde

Blåvandshuk Fyr 123
Palle Uhd Jepsen, Wales

Erindring fra min barndom, ungdom og musikerliv i 40 år 141
Inga Jensen, Nr. Nebel

Et forlis 145
Georg Røn, Blåvand

Tanker før, under og efter et skolejubilæum 151
Erik Vig, Oksbøl

Fire danskere i Argentina! 155
Henry Andersen, Varde

Forord

Det bedste ved at være redaktør af "Vestjydske Fortællere" er den store interesse, som kommer, når bogen udkommer hvert år hen imod jul. Derfor er det med en hvis form for stolthed, at redaktionen hører, at den næsten ligger under ethvert juletræ eller at den bliver brugt som mandelgave til de voksne.

Hvem skyldes så det? Selvfølgelig alle de skribenter, som har lagt deres energi og deres tid i, at skrive en historie til "Vestjydske Fortællere". Det skal I have en stor tak for! Det er altid spændende for redaktøren, når man har spurgt et menneske – om hun eller han – vil skrive et stykke i bogen. Hvad bliver så resultatet? Måske en rigtig god historie? Måske en mindre god en, men alle har gjort det i den allerbedste mening. Derfor er det dejligt, at næsten ingen siger nej til at skrive og nu er interessen oven i købet så stor, at mange selv ringer og spørger: "Jeg har skrevet noget – tror du, at du kan bruge det"?

Men der skal også lyde en stor tak til alle de mange læsere, som køber bogen hvert år. Redaktionen ønsker alle en god fornøjelse med bogen. Vi håber, der er noget for enhver smag?

Forrest min far Viggo Alexandersen (kopieret ind på et ældre billede fra ca. 1930) Bagved fra venstre Holger, farfar, farmor og far.

Ole Hansen blev de sidste år selvkørende rundt i forretningen.

Alexandersen møbler i 3 generationer

Af Finn Alexandersen, Varde

1. Generation

Jeg vil gerne her fortælle om møbelfirmaet Alexandersen, som startede i året 1929. Min søster, Lise Lotte Alexandersen, samt Uffe Pedersen, som var leder af Ribe afdelingen, har været behjælpelig og givet deres store bidrag til historien. Det hele startede, som sagt i 1929, fortæller Lise Lotte Alexandersen: "Farfar, Mads Alexandersen, var født på Fyn. Han kom til Jylland, som ganske ung, og blev røgter på en gård i nærheden af Arnborg. Her traf han farmor, Tulle Alexandersen, som var fra Arnborg, og som han senere blev gift med. I deres første år, som nygifte, var de meget fattige. De boede forskellige steder i Midtjylland, bl. a. i Brande, hvor far, Viggo Alexandersen, blev født i 1921. Medens de boede i Brande levede de af salg af børster. Farmor bandt dem, og farfar gik eller cyklede rundt og solgte dem i Midtjylland. Jeg husker, at farmor fortalte, at hun ikke vidste, hvorfra hun skulle få penge til mad. Men ifølge far huskede han aldrig, at han og broderen Holger Alexandersen gik sultne i seng. I slutningen af 1920´erne flyttede de til Varde, hvor de først boede i Sønder Varde. Derefter flyttede de til Nørregade 10 (tror jeg) og senere til nr. 26. I starten var det stadig børstebinderiet, som gav indtægt. Måske ikke altid i form af penge, men lige så meget af ting og sager, og det var disse ting og sager, som gav starten til marskandiser butikken (i dag ville vi have kaldt det antikvitets butikken, hvilket har en langt bedre klang end marskandiser). Farmor styrede butikken, bandt børster, passede sine to sønner og var i det hele taget den, som holdt familien samlet, medens farfar var ude at sælge børster og købe ting og sager.

En dag kontaktede møbelfabrikant Jørgensen, Bramin møbler, farmor, for at høre om der ikke var plads til møbler i marskandiserbutikken. (Der har nok ikke været ret stor afsætning på møbler i Varde på den tid). Da farmor syntes godt om ideen, kom møbelfirmaet M. Alexandersen op at stå i 1929.

Far, Viggo Alexandersen, kom efter mellemskolen i lære hos købmand Palle Kjær på hjørnet af Torvegade og Slotsgade, hvor han blev udlært som cand. melis, som en ven sagde mange år senere. Efter endt læretid kom han tilbage til Nørregade, som efterhånden havde vokset sig stor nok til, at farfar kunne slutte som børstenbinder. Far blev kompagnon med farfar i 1945. Der skete også andre ting under krigen. For far og mor mødte hinanden, og de blev gift 5. august 1945 i Lemvig, hvor mor, Grethe Alexandersen, egentlig kom fra. De slog sig nu ned på Frisvadvej 25, hvor hun stadig bor, og hvor de fik 3 børn. Mor var i alle år hjemmegående husmor, medens far og farfar drev butikken. D.v.s. farmor og mor var også med. For farfar og farmor boede nemlig ovenpå butikken i nr. 26. Og der gik ikke en dag, uden at et eller flere hold kunder kom op for at få kaffe og noget at bide i, alt imens de diskuterede prisen på de møbler, de havde udset sig. Ofte skete det, at når de sad der og drak kaffe, at de syntes de møbler, som stod i stuen, var endnu finere end dem, de havde set i butikken. Nu måtte farmor så rydde skabe og skuffer, så kunden kunne få akkurat de møbler, de ønskede sig. Det samme skete ofte på Frisvadvej. Far tog kunder med hjem, for at de skulle se, hvordan ting tog sig ud, når de stod i et hjem, og ikke kun i en butik. Ingen af os 2 ældste børn husker, hvordan vores barndomshjem var møbleret. Ofte når vi kom fra skole stod alt dækketøj, glas og lignende på gulvet, for far havde solgt hele møblementet. En gang gik også lysekronen, kan mor fortælle. De 2 møbelhandlere var heldige, at de havde 2 koner, som syntes det var i orden at skifte ud med meget jævnlige mellemrum. I slutningen af 1940´erne kom også broderen, Holger Alexandersen, med i butikken. Han havde indtil da haft egen butik i Vejle, men kom til Varde for at være en del af butikken der. Den var i mellemtiden vokset sig så stor, at der ikke kun var butik, men også sadelmagerværksted og snedkeri. Snedkeriet lå et andet sted, men sadelmagerværkstedet lå på loftet i baggården i nr. 26. Det var en sand Aladdins hule for os unger. Dertil kom møbler, som skulle ombetrækkes, og det som blev fundet mellem gamle hynder og gammel stopning, blev opbevaret i kasser, som

vi unger kunne komme og se på. Var vi heldige, fik vi lov at få en 25 øre, som var fundet der. Der blev sikkert fundet mange ting, som vi aldrig fik lov at se. Der var en helt speciel lugt på det værksted. En lugt af gammelt støv, nye stoffer, lim, lak og meget mere.

Datoen den 23. april glemmer vi aldrig i vores familie. Den dato giver altid anledning til en fest. Enten har farmor eller farfar fødselsdagsfest eller også har de bryllupsdag. Jeg ser for mig lange borde dækket i hele forretningens længde, og alt hvad der kunne krybe og gå var med på de fester. Det var familie, forretningsforbindelser, ansatte, venner og mange flere. Fru Vad stod oppe i køkkenet og havde fuld kontrol på maden. Diverse unge piger stod for serveringen og der blev sunget og talt til langt ud på natten. Vi unger havde egentlig ikke lov til at være med, men efterhånden som stemningen steg, blev vi lidt "glemt", så sneg vi os til at være tilskuere. Det var enormt spændende. Men tilbage til forretningen. Efter som årene gik, og kunderne blev flere, krævede det også flere ansatte. I starten var det Jens Hansen, Carl Henning og Polle Ågård i butikken, og på værkstedet var det Aksel Jensen og Harring med flere, som var kernen. På kontoret var det Rosenørn Nielsen og Larsen, som havde kontrollen. I slutningen af 50´erne kom frk. Winding til, og det var noget helt nyt med en kvinde blandt personalet, så det har nok ikke altid været let at være hende. I slutningen af halvtresserne var der klar for ekspansion. Interesserne mellem farfar og hans to sønner var ikke helt forenelige, så enden på visen blev, at Holger startede sin egen forretning i Esbjerg, og farfar og far startede deres første udenbys butik i Ribe. Lederen der blev Uffe Pedersen, som havde haft sin læretid i Varde. Tidligt i tresserne fandt man ud af, at noget nyt måtte ske i Varde. Nørregade lokalerne var blevet for små. Far og farfar blev enige om, at bygge en ny butik i udkanten af byen. Det var svært for far, at overbevise farfar om nødvendigheden af flytningen, men enden på visen blev en ny, super butik på Ribevej. M. ALEXANDERSEN & SØN, så dagens lys i 1965. Indvielsen skete for fuld udblæsning med Varde Garden i spidsen og tale af borgmesteren. Det var en stor dag.

2. Generation

I 1968 døde farfar efter kort tids sygdom, og far, Viggo stod alene tilbage med ansvaret for firmaet. Tiderne i Danmark blev stadig bedre,

Grønnegade 8, Ribe.

og efterspørgslen efter møbler steg tilsvarende, så efter udflytningen til Ribe blev der i 1970 bygget butik i Åbenrå. I 1986 kom sidste skud på stammen: Butikken i Sønderborg, og som fader sagde, det skulle være den sidste. Men lur mig, hvis far havde fået lov til at leve lidt længere, var det sikkert blevet til flere. Jeg ved, at han havde noget "på hånden" i Vejle, da han pludselig døde den 13. marts 1987".

Uffe Pedersen, leder af forretningen i Ribe fortæller: I 60´erne prøvede vi noget helt nyt. I en uge lejede man simpelthen Herning Hallerne og fyldte dem med møbler. Man lavede en salgsmesse for private forbrugere. Det blev en kæmpe succes og gav genlyd i hele Jylland. Vi kaldte dem "De 5 jyske". Det var møbelhandlere fra Herning, Thisted, Vejle, Århus og vores eget firma fra Varde. Kunderne kom langvejs fra, og der blev solgt møbler til det meste af Jylland, for aldrig havde man set så stort et udvalg samlet på et sted. I 1958 købte Viggo Alexandersen en ejendom i Grønnegade 8 i Ribe. Det var en tidligere købmandsgård. Det var tanken, at der her kunne sælges brugte møbler, som man havde taget i bytte i Varde. Men man fandt hurtigt ud af, at der var grundlag for at sælge nye møbler i Ribe. Efter ca. 10 år viste det sig, at en møbelbutik inde i Ribes små gader var upraktisk og ikke tidssvarende. Samtidig havde man jo gode erfaringer fra Varde med at flytte butikken til udkanten af byen. I 1969 købte man så en grund på Bohrsvej i Ribe og byggede et nyt stort møbelhus. Ejendommen i Grønnegade skulle derfor sælges. Man havde 2 ejendomsmæglere i gang, men det kneb dem, at finde en køber til ejendommen. Men så kom Viggo Alexandersens store handelstalent til sin ret. Han var på møbelmesse i Ålborg og på vejen op i en elevator, solgte han ejendommen i Ribe til en tæppehandler fra København. Det var en hurtig handel, og Viggo Alexandersen i en nøddeskal. Forretningen i Ribe blev startskuddet til flere afdelinger i bl.a. Åbenrå og Sønderborg. Når noget blev en rutine for Viggo Alexandersen, skulle der ske noget nyt med nye udfordringer og satsninger. Da man havde gode erfaringer fra filialen i Ribe, der efterhånden var blevet en stor og sund forretning, så man sig om efter nye markeder. Valget faldt på Åbenrå, hvor man byggede en stor butik på Løgumklostervej. Da man havde fået denne butik i gang og den kørte fornuftig, skulle der igen ske noget nyt. Denne gang blev det Sønderborg, for så var der en fornuftig afstand mellem de 4 forretninger i Varde, Ribe, Åbenrå og

Sønderborg, og det passede fint, når chefen skulle besøge sine butikker. Alexandersen Møbler blev efterhånden en af Jyllands største og mest kendte møbelfirmaer, som møbelfabrikker stod i kø for at handle med. Vi kørte rundt til landets største møbelfabrikker og købte hele vognlæs af f.eks. sofagrupper og lænestole. Primus motor ved disse handler var Viggo Alexandersen, som havde en god fornemmelse for at købe de rigtige møbler til den rigtige pris. Når vi var på vej hjem efter sådan en indkøbstur var Viggo Alexandersens faste replik: "der satte vi vist ikke penge til" – det blev sagt med et glimt i øjet og ægte jysk beskedenhed. Men en ting brød Viggo Alexandersen sig ikke meget om. Det var lange møder. Vi sad engang til møde med Ide-Møbler på Jydekroen ved Kolding. Da der var gået et kvarter, gik han fra mødet og satte sig i stedet for ind og snakkede med krofatter. Og inden mødet var færdigt, havde Viggo Alexandersen solgt nye møbler til kroen. Med starten af de nye afdelinger i Ribe, Åbenrå og Sønderborg skulle der jo også bruges forretningsbestyrer. Til det valgte man naturligt nok også Vardensere. I Ribe startede Uffe Pedersen i 1958. Han var udlært hos købmand J. P. Pedersen i Storegade, Varde. I Åbenrå blev Uffes bror Benny Pedersen i 1978 forretningsfører. Han var udlært hos Bechsgård i Vestergade, Varde. Da man åbnede filial i Sønderborg i 1986 blev Anton Kåe Andersen, forretningsfører. Han var udlært hos købmand Boni Jensen i Kræmmergade, Varde".

3. Generation

Siden fars pludselige død den 13. marts 1987 stod jeg så alene med ansvaret. Alles øjne hvilede på mig. Far havde altid udadtil tegnet virksomheden. Kunne jeg styre M. ALEXANDERSEN & SØN. Vi havde nu 4 butikker og det var lidt svære tider. Vi havde også Kartoffelkuren i 1987, samt stagnerende forbrug og dårlig omsætning. Men jeg fik i de efterfølgende år, stor støtte af Uffe Pedersen og selvfølgelig af min kone, Rie. Børnene Kristina og Mads var blevet større, så Rie involveres mere og mere i driften af butikken. Sortimenterne udvides og vi fik nu brugskunst og belysning. I årene 1999-2000 står vi så ved en skillevej. Butikken i Varde var slidt og trængte til en renovering? Konkurrencen var skærpet. Vi indså nødvendigheden af at gøre noget. Mange muligheder blev drøftet, men til sidst stod det klart, at det vi

ønskede var en ny forretning i Varde. Efter ca. 1½ års forhandlinger med myndigheder både lokalt og regionalt tog vi i december 2000 1. spadestik til det hus, hvor vi driver vores forretning i dag. Dog havde vi meget modstand – ind til det sidste - men vi kom dog i gang. De Samvirkende Købmænd kørte nemlig en sag for Varde Centrets centerforening. De ville forhindre, at der kom en Netto butik i den bygning, som vi forlod. Men Ribe Amt og Plan- og Miljøudvalget samt Økonomiudvalget i Varde Kommune hastbehandlede Varde Centrets indsigelse. De tre myndigheder holdt fast i de begrundelser, de hidtil havde brugt på at give lov til butikscenter på Ribevej.

Endelig skete det! Smilene var brede og glæden til at få øje på, da vi åbnede Vardes nye livsstilscenter. Varde og vi havde fået et nyt bolighus på 6000 kvm., hvor ALEXANDERSEN – IDE-møbler og Garant Tæpper – præsenterer alt til boligen. Fra gulv til loft. Her kunne man få det hele: Møbler, tæpper, gulve, gardiner, brugskunst og hvad der i øvrigt hører til et hjem. Åbningen af det nye bolighus blev markeret fredag den 15. juni 2001 med over 300 gæster til reception. Der var officiel indvielse næste dag ved borgmester Kaj Nielsen og om søndagen musik ved Helge Engelbrechts Band. År 2001 gav også flere glæder. For ved Varde Erhvervsudviklings nytårskur fik vi overrakt Varde erhvervs- og iværksætterpris 2001. Vi var begge meget stolte og beæret over at få prisen. Ja, for uden Rie tør jeg slet ikke tænke på, hvordan det i dag havde set ud på Ribevej. Alt i alt kan vi se tilbage på en god tid, men vi har også haft mange gode medarbejdere. Nogle endda i rigtig mange år. F.eks. Kristian M. Kristensen, Leif Harring, Egon Vad og Agner Andersen. Ja, Hvem husker ikke Ole Hansen - som til sidst var selvkørende - på grund af dårlige ben.

Nu vil jeg slutte for denne gang. Historien hed: ALEXANDERSEN MØBLER – 3 GENE-RATIONER. Hvad der kommer herefter, ved vi ikke i dag. Men alt kan tænkes?

Rie og Finn Alexandersen

Medarbejderne på lokalhistorisk arkiv. Bagerst fra venstre: Helge Borg, A. Bjerregaard-Andersen, Peder Bjerg, Preben Palle. Forrest fra venstre: Kurt Kristiansen, Elly Jensen, Jens Lindby, Inge Gelsam, Folmer Spicker.

Laver de noget på lokalhistorisk arkiv?

Af Jens Lindby, Ådum

Varde Lokalhistoriske Arkiv er byens og egnens hukommelse og dokumentationscentral mht. begivenheder, personer, virksomheder, bygninger osv. i Varde Købstad og Varde Landsogn. I magasinerne befinder sig ca. 480 hyldemeter arkivalier, hvortil kommer fotos, film m.v.

Varde Lokalhistoriske Arkiv er oprettet 1957. Grundlaget var installatør H. P. Friis's private samlinger. Han havde i flere år på eget initiativ samlet arkivalsk materiale, og hans samling indgik nu som grundstammen i det nyoprettede arkiv.

De første år holdt arkivet til i kælderen under Varde Museum på Lundvej. Kælderlokalet viste sig imidlertid at være både for lille og plaget af fugt, så allerede 6 år senere lykkedes det at finde et par andre lokaler, denne gang på loftet på 2. sal i rådhuset på Torvet.

Imidlertid flyttede tidl. førstelærer i Lunde, den kendte lokalhistoriker H. K. Kristensen, til byen for at nyde sit otium.

HK blev helt naturligt den nye leder af arkivet. Han samlede efterhånden en fast gruppe omkring sig til arkivarbejdet, bl.a. den senere mangeårige leder Rita Christensen.

Efter kommunesammenlægningen blev der i 1972-73 oprettet arkiver i alle de gamle sogne. Arkivarbejdet for Varde Landsogn blev dog placeret sammen med købstadens arkiv. I den forbindelse skiftede arkivet navn fra Byhistorisk Arkiv til Varde Lokalhistoriske Arkiv, ligesom det blev en selvejende institution med egne vedtægter, bestyrelse osv.

1976 flyttede hele den kommunale administration ud på Bytoften, og arkivet fik mulighed for at overtage de nuværende lokaler i

stueplan med den flotte udsigt over Torvet til den ene side og byens ældste kirkegård til den anden side. Arkivalierne kunne nu endelig komme under korrekt opbevaring og under betryggende forhold i kælderen under det gamle rådhus.

Arkivet har således en lang historie, og samlingerne er vokset stærkt gennem de sidste mange år. Arkivet er fortsat interesseret i papirer, breve, bøger, protokoller og alle andre skrevne og trykte materialer samt billeder (fotos, film osv.) af enhver art.

Derimod hører alle slags genstande til museets arbejdsområde.

De frivillige medarbejdere er alfa og omega i de fleste lokalhistoriske arkiver, således også i Varde. Hver formiddag møder 5-8 entusiastiske og dygtige medarbejdere, som alle gør et stort arbejde for arkivet. Siden 2002 er alt arbejde foregået på edb. Endvidere er oplysningerne fra de mange års registrering på kartotekskort i de senere år blevet indtastet til Arkibas. Arkibas er arkivernes fælles edb-program, der er specielt udviklet til at håndtere arkivalier, billeder og andre oplysninger.

Hver medarbejder har sin egen pc med adgang til Arkibas, tekstbehandling og Internet.

Hvad der faktisk foregår i det daglige på Varde Lokalhistoriske Arkiv en tilfældig uge i juni 2006.

Bjerregaard er ved at registrere et gammelt aktiebrev fra Varde Bank. Aktiebrevet har flere gange fået et stempel, der bekræfter at der er foretaget nytegning af aktier både i 1918, 1930, 1956 osv.... Ingen kunne jo på det tidspunkt vide, hvordan det senere ville gå med denne gamle hæderkronede virksomhed!

Bjerregaard er arkivets nestor. Han startede som frivillig medarbejder tilbage i 1976 og har altså netop i år 30 års jubilæum som arkivmedarbejder. En helt fantastisk rekord, som det bliver meget svært for andre at overgå. Bjerregaard er da også den person her, der ved mest om arkivets materialer, og mange af arkivalierne har han direkte selv haft fingrene i - enten til registrering eller i forbindelse med en forespørgsel fra publikum. Derfor er det også ham, vi andre må ty til, når vi ikke lige kan finde en eller anden bestemt oplysning.

Vi får mange henvendelser fra slægtsforskere i både ind- og udland,

og dette emne har i de senere år været et af Bjerregaards arbejdsområder. Hans grundige undersøgelser i kirkebøger og folketællinger har givet mange tilfredse tilbagemeldinger.

Folmer står for arkivets personregistreringer. Han var tidligere ansat i folkeregisteret i Varde Kommune, og man kan sige, at han simpelthen fortsætter dette arbejde her i arkivet, dog selvfølgelig uden cpr-numrene. Med akkuratesse og omhyggelighed registreres alle, der har virket i Varde Købstad og Landsogn. Omkring 9.000 Varde-borgere er indtil videre med i Arkibas.

Elly registrerer den daglige avis fra JydskeVestkysten. Arkivet har registreret avisen igennem mange år. Det vil sige, at alle interessante avisartikler med personer, virksomheder, begivenheder osv. direkte kan søges i Arkibas. Registreringen oplyser avisens dato, og så kan man gå videre i avismagasinet. Det er naturligvis ikke alle artikler, der registreres, men Elly foretager et kvalificeret skøn ud fra hvad, der kan tænkes at være interesse for i fremtiden. Elly var den første kvinde i arkivet i mange år, og det giver automatisk et helt andet liv på en arbejdsplads, når begge køn er repræsenteret.

Palle er fotomanden her. Fotos bliver en større og større opgave for arkiverne. Naturligvis, kan man sige, idet kameraer jo har været hver mands eje i mange år, og der findes rigtig mange fotoalbums i mange hjem. Det nyeste er de digitale fotos, som betyder endnu en stor opgave, som vi skal kunne håndtere.

Palle sidder lige nu med et fotografi dateret 1900-1908 fra et valgmøde på Torvet. Billedet har vi haft i mange år, og det har ligget under emnet "valg og vælgere". Nu kommer Palle til at se, at i baggrunden kan man faktisk tydeligt se indgangen til Kræmmergade med butiksskilte osv. Han har derefter lavet et udsnit og forstørret, så vi altså med dette billede fra et vælgermøde, også har et dateret billede af begyndelsen af Kræmmergade.

Palle sidder i forkontoret og er den person, vore besøgende oftest møder. Han er yderst kompetent, og er tillige ham, der skanner billederne, dels til Arkibas, dels til publikum. Det er måske ikke noget, alle ved, men for et mindre beløb, kan man faktisk erhverve sig et skannet billede i fotokvalitet fra vort store fotomagasin på over 23.000 registrerede fotografier.

Inge er helt ny medarbejder. Hun har arbejdet som fotograf tidlige-

re, og hun kunne godt tænke sig at arbejde med billeder her i arkivet også. Foreløbig er hun ved at blive sat ind i, hvordan Arkibas fungerer af Elly. Efterhånden er det meningen Inge skal gå ind og være Palles højre hånd, idet billeder som omtalt fylder mere og mere i arkivsammenhæng.

Helge sidder med en meget stor personsag. Der er dels eksamensbeviser og stile, men også personlige breve, læserbreve, artikler osv. I den slags sager skal man være lidt varsom, noget kan være personfølsomt, så vi lægger nok en klausul på 50 år på nogle af disse arkivalier.

Ellers er Helge sammen med Kurt i gang med en kæmpeopgave nede i kælderen. For et par år siden modtog arkivet ca. 30 hele flyttekasser med arkivalier fra den nedlagte Vestbanen. De mange papirer blev hjemløse, da Arriva overtog stationsbygningen på Svinget. Arbejdet med registreringen af dette arkiv er et meget stort projekt, som det nu endelig er blevet muligt at komme i gang med.

Kurt er arkivets IT-mand. Når maskinen ikke vil som den skal, eller det ikke er til at finde ud af, hvordan programmet virker, så kalder vi på Kurt. Han er fuldstændig uundværlig og altid parat til at rette op på vore fejl og mangler. Han har netop installeret den nye pc med diverse programmer til den nye arbejdsplads for Inge. Han står for vores hjemmeside, og er i øvrigt også i gang med en anden opgave: Registrering af Vestkysten årgang 1951. Arkivets registreringer af Vestkystens lokale sider begynder nemlig i 1952, og Kurt arbejder sig nu ganske langsomt tilbage i tiden.

Peders arbejdsområde er Varde landsogn. For øjeblikket gennemgår han landsognets arkivalier, idet der findes uregistrerede fotokopier i nogle af mapperne. Derudover har Peder været skribent til Ugeavisen med gamle billeder, samt forfattet artikler til arkivets hjemmeside samt støtteforeningens blad "Lokalhistoriske meddelelser".

Endelig er der denne artikels forfatter selv. Hvad mon han egentlig så laver?

Ja, det er vel så det, de andre ikke laver!

Der er bl.a. økonomi, der er møder, der er udvikling af arkivet i fremtiden, og der er mange andre ting. Men det vigtigste er egentlig i fællesskab at forsøge at skabe nogle rammer, så de frivillige medarbejdere fortsat har lyst til og interesse for at komme i arkivet og lægge et stykke arbejde der. De frivillige medarbejdere er rygraden i

arkivets arbejde, og uden dem ville Varde ikke få udført dette vigtige og nødvendige lokalhistoriske arbejde.

Varde Lokalhistoriske Arkiv har nu eksisteret i næsten 50 år. Fra en spæd start har det udviklet sig til at være et stort og velfungerende arkiv, der kan give oplysninger om mange lokalhistoriske emner. Man kan kun beundre den indsats, der igennem tiderne er ydet fra alle sider. Mange mennesker har i tidens løb betænkt arkivet med fotografier, papirer, breve, bøger osv. De mange "sager", der på den måde er kommet ind, er grundlaget for det videre arbejde med registrering og arkivering, men også grundlaget for, at vi kan hjælpe vore mange gæster med relevante oplysninger.

Billedet her er fra 1906, men bortset fra køerne, ligner det min barndoms Vestergade, som den så ud i slutningen 30'erne og begyndelsen af 40'erne.

Fyret
- jeg var for lille

Af direktør Kaj Madsen, MediArt, Varde

Mon jeg har været mere end 5-6 år, da jeg havde mit første job? Det blev nu heller ikke langvarigt, for jeg fik ret hurtigt mit livs første – og eneste – fyreseddel.

- Du er for lille! Sådan lød den besked, der satte en brat stopper for mit første tilløb til en karriere i medieverdenen. Det var nemlig som underbud for et voksent avisbud, at jeg tjente en lille skilling.

Min arbejdsgiver var lidt dårligt gående på grund af en skævhed i ryggen, og derfor var det praktisk for ham at have assistance af et par letbenede knægte, når dagens udgave af Vestjyllands Socialdemokrat skulle ud til abonnenterne. Han havde stakken med aviser i en stor taske, og så spurtede vi ellers fra postkasse til postkasse. Men mine ben var altså et nummer for korte – selv for et underbud, så jeg måtte vente et par år, før jeg kunne tjene mine egne lommepenge.

Vestergade-dreng

Vestergade er min barndoms gade. Vi boede i nummer 19, hvor der i dag ligger et solcenter. Min far var arbejdsmand ved kommunen, og for at skaffe lidt ekstra penge, solgte han symaskiner. Der var ikke mange penge at gøre godt med, men vi klarede os.

Købmandsbranchen stiftede jeg bekendtskab med, da jeg under krigen blev bud hos købmand Marius Nielsen, der havde forretning på hjørnet af Vestergade og Nørregade – lige skråt over for den Paludanske Gård, hvor MediArt har til huse i dag.

Købmand Marius Nielsen var på alle måder en fin mand. Selv om han

gik med forklæde, var slipsenålen altid på plads, når han tog imod kunderne i forretningen. Her kom mange af byens "pæne folk", isenkræmmeren, bankfolkene og grossereren overfor. Marius Nielsen lærte mig blandt andet, at man altid lader damerne komme ind ad døren først.

Det hørte til bydrengens opgaver at feje gulvet, og det skulle vel at mærke ikke gøres med en kost. Næh, det skulle gøres ordentligt med en håndbørste, så selv det mindste støvgran kom med på fejebladet.

En god cigar

Gode cigarer var svære at opdrive under krigen. Det skete, at tyske soldater kom ind og pegede på cigaræskerne på hylden – nummer 144 Advokat eller 138 Fontana. Købmanden måtte desværre beklage; cigarkasserne var tomme og stod der kun til pynt. Det forholdt sig straks anderledes, hvis der fem minutter efter kom en af de gode faste kunder. Så kunne han nok finde de gode røgvarer frem.

Rationeringen kunne også mærkes på andre områder. Det var svært at opdrive vin og spiritus. Derfor skete det, at nogle af medarbejderne fra apoteket overfor "organiserede" noget finsprit. Købmanden hjalp til med at mikse en kirsebærlikør ved at tilsætte en ekstrakt, og så sad de ellers og prøvesmagte likøren i baglokalet.

Solgt med varelageret

Bybudet blev solgt sammen med varelageret, da Marius Nielsen lukkede sin forretning, og derfor rykkede jeg lidt længere hen ad Vestergade til købmand Sloth på hjørnet af Nørrevold. Først var jeg bud, men i 1952 kom jeg i lære. Jeg skulle møde klokken 7.30 – ja helst fem minutter før – og så havde vi ellers åbent til 17.30. Timerne på Handelsskolen og undervisningen i dekoration lå uden for arbejdstiden.

Varerne var væk

Når jeg skulle ud med varer, havde jeg for vane lige at køre hjem for at se, om mor skulle have et stykke kage eller noget andet lækkert stående. Budcyklen, Lange John, stod så parkeret nede i Vestergade. En dag, da jeg kom ned, stod cyklen der, men varerne manglede!

Jeg fandt senere ud af, at en kunde i nabolaget havde ringet for at klage over, at hendes varer lod vente på sig. Købmand Sloth kendte nok mine små svinkeærinder. Han gik ud på gaden, og herfra kunne han se cyklen uden for vores hjem. Så han kørte selv varerne ud til kunden og stillede cyklen tilbage. Der var ingen kommentarer bagefter. Det var heller ikke nødvendigt. Jeg havde fået en irettesættelse – uden at tabe ansigt.

Han brugte samme diskrete metode, da jeg en gang gjorde ham opmærksom på, at en dame selv havde rettet i kontrabogen. Hun havde købt 50 cerutter, men da bogen kort efter skulle gøres op, var tallet visket ud og ændret til 10. Damen kom nu alligevel til at betale for sine 50 cerutter. Købmanden rettede simpelthen tallet en gang til. Kunden hørte aldrig om det – og omvendt bragte hun det ikke selv på bane.

Tøj på afbetaling

A pro pos kredit, så kunne det være svært at få penge lagt til side til tøj. Men herreekviperingshandler Bechsgaard havde en fin ordning. Både mine to brødre og jeg lagde 5 kroner hos Bechsgaard hver måned, og så kunne vi ellers hente de jakker og bukser, som vi skulle bruge. Vi havde ikke mange penge, og i min læretid levede jeg på afbetaling konstant.

Bidrog til opdragelsen

Købmand Sloth drev en seriøs og sober forretning, og ligesom Marius Nielsen var han med til at præge mig som ung mand. Sammen med FDF har de i høj grad bidraget til min opdragelse og givet mig en del af de holdninger, jeg har den dag i dag.

Det var først og fremmest musikken og terrænsporten, der interesserede mig inden for FDF. Alt det praktiske med at grave et hul i jorden og slå teltlejr – det var jeg ikke så god til. Men jeg spillede basun (baryton-basun) fra jeg var 12 til jeg blev 24, og det har jeg stor fornøjelse af den dag i dag. Efter 35 års pause fandt jeg nemlig basunen frem igen for 10 år siden og spiller nu i Varde Blæseorkester.

Vi øvede to gange om ugen i et kælderlokale på Sct. Jacobi Skole. Det kræver disciplin at spille, og undervisningen blev diktatorisk kørt

af kommunekasserer Falbert Bøjlund. Han tillod ingen slinger i valsen, og vi fik lært at spille – og komme til tiden.

FDF-orkestret spillede hvert år ved de danske årsmøder, som holdes den første weekend i juni. Så vi fik mange gode oplevelser i Husum, Garding, Flensborg og andre byer i Sydslesvig.

Der var også bud efter musikken, når Gerald Langgaard og Leif Bennedsen tog rundt og underholdt i omegnen. Der blev hængt plakater op i forvejen, og der kom mange mennesker. Gerald og Leif var dygtige entertainere. De underholdt med historier og sketcher, og så spillede vi.

Terrænløb i kongeligt selskab

Terrænsport faldt jeg også for som FDF'er. Det er først og fremmest hovedet, man skal bruge, når man med kort og kompas i hånden løber rundt i terrænet for at finde posterne og nå frem til mål så hurtigt som muligt. Vi var et hold på 5 FDF'ere fra Varde, som ofte deltog i konkurrencer, der blev holdt rundt omkring på forskellige kaserner. Indimellem fik vi også rigtig gode placeringer.

FDF's DM-hold i terrænsport midt i 50'erne: Olav Ibsen, Kaj Madsen, Niels Berg, Carl Henrik Berg og Per Breinholt.

Ved et af stævnerne oplevede vi at stå ved siden af kronprinsesse Margrethe, der var med i løbet som lotte, og general Niels Holst Sørensen, som var medlem af den internationale olympiske komite.

Per Breinholt fra Vrøgum var primus motor, da vi stiftede Orienteringsklubben West. Klubben eksisterer den dag i dag.

Hornhyler

Min FDF-tid fik også betydning, da jeg skulle aftjene min værnepligt. Da jeg jo spillede basun, fik jeg stukket et signalhorn i hånden, for nu skulle jeg være "hornhyler" på Odense Kaserne. Det lød bestemt ikke godt, når jeg blæste reveille og retræte, men mine soldaterkammerater kom da både op om morgenen og i seng om aftenen. Efter rekruttiden kom jeg til Haderslev Kaserne, hvor jeg var med i tamburkorpset. Så musikken kom til at præge min soldatertid.

Da jeg var færdig som soldat, fik jeg arbejde som kommis hos en købmand i Vejle, men efter bare et halvt år gik turen tilbage til Varde. En dag ringede købmand Herbert Christensen nemlig til mig for at

Det var i FDF-orkestret, jeg lærte at blæse på baryton-basun. Senere blev jeg "hornhyler" på Odense Kaserne og kom ind i tamburkorpset i Haderslev. På billedet ses jeg som nr. to fra venstre i forreste række.

gøre mig opmærksom på, at der var et job ledigt i kolonial en gros firmaet Jørgen Colding. Han havde vist den bagtanke, at jeg skulle være leder i FDF. Det blev aldrig til noget, men det er en anden sag.

Jørgen Colding leverede til købmændene i Varde og til et stort opland, og direktør Kai Vogensen havde brug for en mand, som både kunne være på kontoret og køre ud som sælger en dag om ugen og når han selv var forhindret. Det var utrolig lærerigt at arbejde hos Jørgen Colding, som var et af de første firmaer, der gik meget aktivt ind i Spar-købmændenes samarbejde. De købmænd, der var med i kæden, skulle have fakturaer på grønt papir. De andre fik hvide fakturaer.

Firmaet lå i Grydergade, og i gården bag forretningen havde vi et kaffebrænderi, hvor der to gange om ugen blev brændt kaffe til alle byens købmænd. Så duftede der herligt af kaffe i hele nabolaget. Hver eneste købmand havde sin private blanding med forskellige slags kaffebønner, der skulle brændes i de rigtige smagsnuancer. Da jeg efter et par år besluttede mig for at åbne min egen forretning, vidste jeg naturligvis også nøjagtigt, hvordan min kaffe skulle smage.

Butik på Hjertingvej

Direktør Vogensen kunne ikke forstå, hvorfor jeg som 24-årig ville bygge en lille købmandsforretning på Hjertingvej 53. Han troede ikke,

Supermarkedet på Hjertingvej.

det førte til noget. Men jeg havde lyst til at få min egen forretning, og muligheden lå lige for, da en butik i kvarteret lukkede. Samtidig var der en tom grund til salg – på hjørnet af Bakkevej.

Mine forældre havde ladet mig bo hjemme kvit og frit, og jeg havde nok også været lidt nøjsom, så jeg kunne lægge 7.000 kroner på bordet og købe grunden kontant.

Året før havde jeg truffet min kone, Tove, som fik arbejde som sygeplejerske på Varde Sygehus, og vi fik vores første fælles hjem ved butikken. Det var ikke noget stort byggeri - 80 kvadratmeter inklusiv vores bolig, som bestod af et værelse (kombineret stue og soveværelse) plus køkken og toilet. Forretningens Long John stod parkeret i en gang ved bagbutikken.

Den med tyren

Vi åbnede i 1960. Starten gik langt over forventning, og allerede to år senere måtte vi udvide forretningen.

Det var et godt trækplaster at forhandle "Den med tyren" og de andre vine fra Skjold Burne.

Det fik stor betydning, at jeg fik forhandlingen af Skjold Burne vine i Varde. Det var et godt trækplaster at forhandle "Den med tyren". Skjold Burne havde et system med pant på vinflaskerne, så jeg betalte panten retur, når kunden leverede flasken tilbage. Det var bestemt ikke et system, som de andre købmænd brød sig om at få indført, men det betød jo, at kunderne kom tilbage. Hos Skjold Burne var de dygtige til markedsføring, og de lavede blandt andet nogle flotte brochurer. Markedsføring i moderne forstand var ellers et ukendt begreb.

Som lærling lærte jeg da at bundte bananer og sælge dem 5 og 10 af gangen. Vi havde skilte i vinduerne og sørgede for, at der blev flyttet rundt på varerne i vinduesudstillingen for at vise, at der var gang i tingene. Men ellers var det ikke velset at gøre meget andet end lukke op og vente på, om der kom nogen kunder.

Den unge Kaj Madsen skulle altså helst holde sig ude på den anden side af Abildvej, og derfor har nogen opfattet det som lidt provokerende, at jeg begyndte at annoncere i ugeavisen og som en af de første også delte løbesedler rundt.

Dengang var der ikke langt mellem købmandsbutikkerne. Alene i Varde Syd var der 4-5 stykker, og der har været fester i købmandsforeningen med over 100 deltagere, inkl. ægtefæller og leverandører.

I kø efter weekend-pakker

Da vi udvidede i 1962, ansatte jeg som en af de første i Danmark en slagtersvend til at drive en slagterafdeling, og nu kunne vi kalde forretningen et supermarked. Vi havde blandt andet stor succes med weekend-pakker med pålæg, kød og salat, og folk holdt i lange køer ved butikken, når de kom for at hente dem.

Det viste sig hurtigt, at vi manglede plads og navnlig parkeringsmuligheder. Vi var simpelthen ved at blive overhalet indenom af den store kundetilstrømning. Derfor begyndte jeg at se mig om efter en ny placering.

Maskinfabrikken Vikas havde en 10.000 kvadratmetrer stor grund ved Hjertingvej. Her var der rigeligt med plads til parkering og rummelige indkøbsvogne. Da jeg købte grunden, var det i første omgang udelukkende med henblik på at bygge et større supermarked. Men på en studietur til Sverige var det ikke bare NCR's nye kassetermina-

ler, der optog mig. Vi så også et kollektivt købmandsprojekt, hvor de enkelte forretningsdrivende var medejere af centret.

Varde Centret

Den idé tog jeg med hjem til Varde, og Varde Centret blev det første sted i Danmark, hvor forretningsfolk fra mange forskellige brancher placerede sig i et fælles center for at tiltrække et større publikum. Det var attraktivt for tøjhandleren at placere sig ved siden af købmanden, isenkræmmeren, legetøjshandleren, frisøren og de andre i centret. Hvor der er aktivitet, kommer der mere handel.

Ved åbningen i 1970 var der 17 forretninger under samme tag. Foruden supermarkedet stod jeg for centerets cafeteria og havde 42 ansatte ved åbningen i 1970.

I praksis blev det et aktieselskab, der byggede centret og lejede lokalerne ud. Nogle af forretningsfolkene var som jeg selv A-aktionærer, mens andre blot lejede sig ind. Alle var med i centerforeningen,

Varde Centret skulle markedsføres effektivt. Denne prærievogn blev sendt på tur langs kysten, og det lykkedes at få turisterne i tale.

og et reklameudvalg holdt hver uge møde med vores reklamebureau. Masser af aktivitet i centret og en stærk fælles markedsføring var nemlig alfa og omega.

Initiativet i Varde gav opmærksomhed fra det ganske land og i øvrigt også fra Norge. På et tidspunkt havde vi besøg af borgmesteren fra en by, der skulle i gang med et lignende projekt.

Slog på tromme

En enkelt gang slog vi så meget på tromme for Varde Centret, at vi blev politianmeldt for det. Vi havde vist glemt at spørge om lov, før vi sendte en trommeslager op i byen for at gøre reklame for en af vores mange aktiviteter, og det var der altså én, der blev sur over.

Hver eneste uge havde vi aktiviteter i gårdhaven. Store navne som Kaj Løvring, Bjørn Tidmand og Peter Belli kom for at optræde. Der var festlige indslag for børnene, store julearrangementer, modeshows og sågar politikere på podiet midt under en valgkamp.

Om sommeren sendte vi en prærievogn på tur op og ned langs kysten fra Blåvand til Nymindegab. De havde gratis is og reklamer med, og vi fik snart så godt fat i turisterne, at juli blev en af de bedste måneder i centret, hvilket er helt atypisk.

Det var sjovt og spændende at være med til at introducere denne nyskabelse i handelslivet i Varde.

Men efter 10 år blev vi indhentet af den høje rente, og en samtidig sygdomsperiode fik mig til at skifte spor.

Som købmand havde jeg undervist en del på handelsskolen, og det par næste år havde jeg timer i branche- og varekendskab, dekoration, markedsfag og regnskab på handelsskolerne i Varde, Esbjerg, Ribe og Grindsted samtidig med, at jeg blev konsulent og markedsføringschef på deltid for City Centret i Esbjerg.

Mediebranchen

Herfra gik turen videre til mediebranchen. Jeg blev headhuntet til et job som annoncechef på Vestkysten, og herefter blev jeg først annoncechef og senere markedschef på Vendsyssels Tidende med ansvar for en omsætning på 100 millioner kroner.

I 1991 vendte vi tilbage til Varde, hvor jeg etablerede reklamebureauet MediArt. Vi arbejder landsdækkende med profilaviser og profilbrochurer som vores kerneområde samtidig med, at vi som reklamebureau har hele produktpaletten i brug.

Jeg er meget på farten, men når jeg er hjemme på kontoret, kan jeg se ud i Grydergade, og det er sjovt at tænke tilbage på, at jeg som dreng gik forbi her hver eneste dag, når jeg skulle til og fra skole. Når der er kaffe på kanden, kan jeg indimellem også næsten fornemme duften fra Coldings kafferisteri omme i gården.

NYHEDSBREV (1) fra VENDSYSSEL TIDENDES reklameafdeling

Emne:

Værdikuponer

Nyhedsbrev til detailhandelen, udarbejdet af markedschef Kaj Madsen, Vendsyssel Tidendes reklameafdeling.

Der er så meget sjovt, der har været forbudt gennem tiderne, men heldigvis ændrer sæder og skikke sig, så mere og mere af det sjove bliver tilladt. Det gælder også for noget så uskyldigt som værdikuponer.
Myndigheder og forbrugerombudsmanden har i mange år gjort det umuligt at anvende værdikuponer i salgsarbejdet. De firmaer, der har forsøgt sig, er som regel blevet anmeldt til politiet af en »kære« kollega. Omgående retsforfølgelse med deraf følgende bødepålæg har været resultatet.

Hjørring Revyen 1987

Værdikuponer var et af de mange markedsføringstiltag, jeg introducerede på Vendsyssel Tidende. Her gælder det et fremstød for Hjørringrevyen, som avisen ønskede at støtte.

Gunner Andersens fødehjem. Tyvevej 9, Gellerup ved Varde Søndre Plantage.

Min lange vej til skole

Af Gunner Andersen, Alslev

Da mine forældre i 1942 byggede en statsejendom i Gellerup i det østligste hjørne ved Varde Sønder Plantage ved Tyvevej, som dengang var en smadret og dårlig vej, tror jeg ikke de havde tænkt på, at der var så langt til skole og alt andet. Men den 1. maj 1947 skulle jeg begynde i Gellerup skole ved Lærer Sneum, for øvrigt den samme lærer, som min far havde haft. Jeg skulle gå 6 kilometer på bare ben. Jeg kunne ikke cykle, og havde nu heller ingen. Det første stykke vej, ca. 1 kilometer, var der kun et spor gennem heden. Resten af vejen var god, og der var nogen at følges med. Det første vores far lærte os var at omgås hugorme. Dem var der rigtig mange af. Hvis man ikke rørte dem, gjorde de intet. Det er klart, når vi var en stor flok børn, der fulgtes, så skete der et og andet. Vi kom ikke hjem til samme tid hver dag. I den første års sommerferie skulle jeg på Varde Sygehus og opereres for brok. Det tog 14. dage dengang. Det var lang tid, at ligge i sengen i det fine vejr. Jeg var jo ikke syg. Da jeg kom hjem, havde min far købt en cykel til mig, så det var bare med, at få lært at cykle inden skolen begyndte igen. Det var lige som om, der ikke var så lang vej mere. 1. oktober begyndte vinterskolen. Så gik de 3 små klasser sammen i en og de 4 ældste også sammen i en. Det vil sige: De små havde en vinterlærerinde, som var Anne Hennebjerg, som begyndte det år, og hun var der hel til skolen lukkede mange år efter. Hendes mand var konsulent. De blev senere forstanderpar på Borris landbrugsskole. Om vinteren gik vi i skole fra 8,30 til 16,00. Så havde vi fri en time til middag, hvor vi kunne lege i skoven. Det skete engang imellem, at vi glemte, når det blev tiden, vi skulle kom-

me tilbage. Så kom lærer Sneum med de andre, og så legede vi et par timer. Om sommeren gik de store klasser i skole kun onsdag fra kl. 7,00 til 12,00. Da havde de små fri. Ellers gik de fra 8,00 til 12,00. Vi var børn fra et stort område. De kom fra Gammel Gellerup og husene omkring Krølhårsfabrikken samt Gellerupholm. Der var langt, når vi skulle til børnegilde. Skolen blev også brugt til fester og lignende. Noget vi så hen til var juletræsfesten. Vi blev som regel kørt derhen i Hans Block´s bil. Han var en af de få, der havde bil, så han kørte flere gange for alle dem, der boede i den del af egnen. Mor havde så smurt madkurv, som blev spist, når vi var færdig med at danse om juletræet. Den havde vi selv fundet i skoven, den dag vi fik juleferie. Så spillede Kjærgård og Signe op til dans. Alle drenge skulle danse med fru Hennebjerg. Det hjalp ikke, vi gik ud. Hun skulle nok få fat på os. Så var der fastelavn, hvor vi slog katten af tønden. Jo, det var en god skole, selvom der var langt dertil. Det sidste år døde lærer Sneum. Nu kom der en lærer Hansen, men han faldt aldrig til, og rejste. Der kom ikke rigtig nogen, som faldt til, og skolen lukkede. Børnene blev kørt til Mejls. Så blev Vardeegnens Ungdomsskole startet med Frede Nielsen, som den første forstander. Jeg fik aldrig spurgt om de havde tænkt på det med skolevejen, men de havde valgt det rigtige sted. Det er der ingen tvivl om. Det var dengang den flotteste natur i Danmark. En skam det blev ødelagt. Egekrat med egetræer, der groede langs med jorden og lynghede med enebærbuske. En natur vi aldrig får tilbage. Dengang skulle landmændene bruge jorden, men i dag ligger meget brak. Men sådan er der jo så meget man ikke forstår.

Gunner Andersen

Grøn var min barndoms eng

Af Ellinor Nielsen, Varde

Glimt fra min barndom, som jeg husker det

Min mor var fra Sorø. Min far fra Jerne. De lærte hinanden at kende på Enehøje – en lille ø i Nakskov fjord – som engang i nittenhundredeogtyverne var ejet af Nordpolsfaren Peter Freuchen. Øens gård, som Peter Freuchen til tider boede på, blev drevet som landbrug og da Freuchen ikke selv havde forstand på landbrug, havde han folk og en forvalter til at sørge for gårdens drift.

Min far kom dertil som forvalter. Med sig til Danmark havde Peter Freuchen medbragt sine 2 børn, Merqusak og Pipaluk, som han havde med sin grønlandske kone, Navarana. Hun døde desværre på sin første rejse til Danmark.

Min mor, der var kontoruddannet, blev ansat som en slags privat lærerinde til de to børn. Med på Enehøje havde Peter Freuchen også en sekretær, som stenograferede og nedskrev hans eventyrlige fortællinger fra Grønland.

Min far var en glimrende fortæller og god til at gengive stemningen og fortællingerne, som han hørte og senere læste dem. Vi børn kunne næsten høre Freuchens træben dunke i gulvet, medens han gik frem og tilbage og dikterede historierne til sekretæren. Jeg og mine søskende er vokset op med disse fortællinger. Om farefulde slæderejser over indlandsisen og opdagelsen og grundlæggelsen af Thule sammen med Knud Rasmussen. Om sult og frost og snestorme. Om slagtning og spisning af slædehunde, når sulten var for slem. Om dengang Freuchen amputerede en tå ved hjælp af en frossen lort, formet som en mejsel.

Dette var en del af min virkelighed i barndommen, selv om mine barnesko var langt fra både Grønland og Enehøje.

Efter giftermålet i 1931 købte min mor og far en gård i Obling – en lille stribe med dengang en 20-25 mindre og større gårde/husmandssteder mellem Nr. Bork og Sdr. Bork – ved bunden af Ringkøbing Fjord. Bortset fra nogle få gårde og huse – dog også købmandsbutik og mejeri – på den østlige side af Tarm-Nr. Nebel landevej, lå gårdene langs en grusvej, der gik fra landevejen til Fahl å, hvor der på den anden side af broen gik over et hjulspor. De fleste gårde lå klumpet sammen midt imellem åen og landevejen.

Vores – som blev bygget i 1906 – var flyttet ca. ½ km. vest på mod åen. Gården – der bestod af et stort rødstensstuehus med skifertag og 3 længer med stråtag – var på ca. 100 tdl. Meget af det så vådt, at det det meste af året stod under vand, og kun siv og stride græsarter kunne gro. Al jord var i små strimler, som lå meget spredte. Noget på heden (Birkekær), øst for landevejen, noget i Bjålum, ved Tipperne. For at komme derover skulle man køre over en arm af Ringkøbing Fjord, som i 1700-1800 tallet var sandet så meget til, at vandet kun var en 20-30 cm. dyb og derfor blev kaldet "Sandene".

Vadgården i Obling - mit fødehjem - som den så ud i min barndom.

I stuehuset var et bryggers, hvor den store murede bageovn stadig stod. Jeg kan dog ikke huske, om vi brugte den i min tidlige barndom.

Så var der en muret gruekedel, hvor vi kogte vasketøjet og varmede vand til den ugentlige storvask af familien. I køkkenet var der et stort komfur med en 5-6 ildsteder og en beholder, hvor der altid var varmt vand, når først der var tændt op i komfuret, desuden 2 ovne, hvor min mor bagte det herligste brød og kager. Ved siden af komfuret en brændekasse, der skulle fyldes med tørv og optændingspinde – et godt arbejde for børn. Under vinduerne mod gårdspladsen var et langt køkkenbord med vask og skabe under. Ved siden af bordet stod skamlen med vandspanden. Alt vand til husholdningen skulle pumpes op med håndkraft. Vi var dog så heldige at pumpen og brønden ikke var i det fri, men i en mellembygning mellem stald og stuehus, hvor også malkespandene blev gjort rene og der var kølekar til malkespandene. Desuden var der fra køkkenet en dør til spisekammeret, hvor gryn, mel, brød, kager, marmelade osv. blev opbevaret.

En anden dør ved siden af førte ned til kælderen, hvor der på gulvet stod to store saltkar. Det ene med kød, det andet med sild. Hylder, der var fyldt med henkogte og syltede frugter og grøntsager. På et søm i loftet hang den store røgede skinke, som der blev skåret af hver dag til pålæg. Desuden i samme side af huset en entre med trappe op til loftet og to små kamre, der var kolde som is om vinteren. I østsiden af huset var der tre stuer på stribe – den fine stue – dagligstuen og "legestuen" plus sovekammer. De blev opvarmet af tre kakkelovne og med rist ind til soveværelset.

Jeg blev født 1944. Danmark var besat af tyskerne. Hele Vestkysten var blevet lavet om til et forsvarsværk. Langs stranden bunkers, kanonstillinger, miner, afspærringer og pigtråd. På vores gård boede der tyske soldater i laden. I en klat træer umiddelbart vest for gården (som vi flot kaldte plantagen) var der blevet gravet skyttegrave med tre maskingeværstillinger. Så vidt jeg husker af min fars fortælling, boede der vist til stadighed en 4-6 tyske soldater, som skulle være parate ved maskingeværerne, hvis englænderne skulle finde på at gå i land på klitten mellem Nymindegab og Hvide Sande.

Der var lavet evakueringsplan for området og udtaget karle og gårdmænd, som skulle blive tilbage og sørge for dyr og andet i tilfælde af en invasion. Selv om min far ikke var glad for tyskerne, har han

fortalt, at han tit havde ondt af de unge soldater, der selv havde børn i Tyskland og som med tårer i øjnene ville lege eller bære rundt på min 2 år ældre søster og mig. De vidste ikke om deres børn overlevede bombardementerne af de tyske byer. Efter tiden i Danmark blev de fleste – efter en kort orlov hos familien – sendt direkte til østfronten.

Alt dette er noget jeg har fået fortalt. Min erindring går ikke så langt tilbage. Blot ved jeg at skyttegravene i "plantagen", var en dejlig legeplads. Over 1,50 meter dyb, armeret med pigtråd, så den ikke skred sammen. Her kunne bygges broer og huler med borde og bænke og tag af grene og græstørv. Utallige timer har jeg tilbragt her sammen med mine to yngre brødre.

I det hele taget var der masser af legemuligheder overalt både ude og inde. I laden kunne man bygge huler i hø og halm. Lede efter kattekillinger og gemme dem for min far til de fik øjne, så de ikke endte deres dage med et slag mod møddingsmuren. Havde de først fået øjne kunne han ikke nænne det. Hvilket resulterede i at vi altid havde en hav af katte, indtil naturen ordnede det, og kattesyge reducerede antallet. Nogle foretrak også at flytte frivilligt, hvis de ikke ville finde sig i at blive klædt i dukketøj og anbragt på ryggen i dukkevogn og papkasse dukkesenge.

Gynger i laden, lavet af et tykt reb med en kornsæk bundet som sæde og fastgjort helt oppe under hanebjælken under taget. Hu – hej – sikken et sving man kunne få. Er man så heldig, at have et stråtag, går man aldrig tom for pile til buen. Robin Hood og hans lystige svende har skudt kilovis af disse pile ud over engene efter forsvarsløse ænder og andre vadefugle, der skulle illudere fjenden. Blot skulle man passe på ikke tage fra samme sted, da det så resulterede i mærkelige huller og tynde steder og senere skænd mm., når far opdagede det.

Stuehusets store loft var også en herlig legeplads. Her stod den store rulle med kampesten, hvor mor og den unge pige (og senere en selv) rullede alle duge og sengetøjet. Ellers var der dragkister fyldt med gammelt tøj, der kunne bruges til at klæde ud i, samt gamle stole, lamper og andet husgeråd, der ikke var i brug i dagligdagen nedenunder. Et skatkammer af legemuligheder.

På ladens tag var et vognhjul sat op, og her kom storken hvert forår. Først hannen, for at se om reden var i orden og eventuelt udbedre den lidt, senere kom hunnen. Der var masser af føde omkring går-

den. Hvert forår når det rislede i alle grøfter og vandhuller, blev der fyldt med haletudser og om sommeren vrimlede det med frøer og tudser. En enkel snog eller hugorm, der var kommet med hølæsset hjem, blev smidt op på taget og efter en nogen gange heftig kamp mellem stork og hugorm, blev også den fortæret. Det var altid spændende at se, hvor mange unger der kom, men det blev gerne til en 3-4 stykker. Tidlig om morgenen lavede de en frygtelig larm på taget, de knebrede (knæbrede). Det var om at holde tungen lige i munden, når man skulle sige det, da det ellers kunne blive til et frygtelig frækt ord og man blev helt til grin. Midt i halvtredserne blev området afvandet og stråtaget skiftet ud med asbestplader og selv om den gamle rede blev sat op på det nye tag, forsvandt storken for altid.

I min tidlige barndom havde vi tre heste, Lasse, Jens og Musse. Store, dejlige tålmodige heste. De blev også sat ud og erstattet med en traktor efter afvandingen og den efterfølgende jordfordeling. Efter den tid købte min mor aldrig mere hestekød til bøffer. Dette får mig til at tænke på vores slagter. Han kørte rundt til gårdene én gang om ugen og solgte kød og pålægsvarer fra en lille ladvogn. Samme vogn blev brugt til transport og salg af smågrise. Det kunne hænde at salget af smågrisene trak ud, så der ikke var så megen tid til rengøring af vognen inden han skulle afsted på salgsruten med slagtervarer. Så kunne der ligge lidt halm og andet under risten med kødet. Det havde vist givet en sur "Smiley" i dag.

Det kunne også ske, at man havde købt et stykke kød og han ved afskeden sagde: "Det ku` godt vær` det sku` koges i daw". Så var datoen for anvendelsen vist også overskredet. Nå, vi overlevede jo, og jeg kan ikke huske at vi på nogen måde fik dårlig mave eller blev syge af den grund.

Skulle man på toilettet var dasset over gården og ind i et lille rum med tremmedør og et søm, hvor der hængte stykker af gamle aviser. Eneste gode ved dette sted var, at man i fred og ro kunne studere det skrevne ord og eventuelt slippe for opvasken. Ellers var det betydelig mere hyggeligt, at benytte stalden, hvad jeg da også gjorde 99 % af gangene. Når man er så mørkeræd, som jeg var, var der ikke noget bedre end at komme hjem en mørk aften og så ud i stalden, hvor der er varmt og godt og køerne gumler og vender hovedet mod én og ligesom siger. "Nå er du der, det var godt du kom hjem". Puha, så kan

man sætte sig og la` vandet løbe. Så er man i sikkerhed. De 12-14 køer vi havde, kendte vi. Synd at børn på landet i dag ikke har den nærhed til dyrene.

I min barndom følte jeg året delt meget mere ind i de fire årstider end det er i dag.

Forår

Når foråret kom med varme og tøbrud blev der travlt i markerne. Vintermøddingen skulle køres ud og ajlebeholderen tømmes og ajlen køres ud på markerne. Der skulle pløjes, harves og sås og det tog sin tid med heste og de forholdsvise små redskaber vi havde til rådighed. Det var min far og min storebror, der var 7 år ældre end mig, der forestod dette arbejde. Når møddingsstedet var tømt, blev det til en dejlig legeplads sommeren igennem, da det var det eneste sted udendørs, der var belagt med cement og derfor god til trehjulede cykler og dukkevogne.

Omkring 1. maj skulle køerne og kreaturerne – der havde stået inde hele vinteren – ud på marken. Det var ingen let opgave. De var vilde,

Her er jeg sammen med min mor - for engang skyld på god fod med gæssene.

kåde og forvirrede og alle børn var udkommanderet til at spærre af, så de ikke løb den forkerte vej, men ud i den rigtige fenne. Det kunne være meget svært for en lille én på 4-5 år at blive stående på den anviste plads, når der kom en 2-3 store dyr hen imod en i fuld fart. Men efter nogle dage vænnede køerne sig til det nye og kunne selv finde hen på marken og tilbage til stalden, kun med lidt hjælp af et enkelt barn og vores hund.

Senere var der massevis af rækker roer, der skulle hakkes. Jeg var ikke mere end 6-7 år, da jeg og min søster blev udstyret med hakker der var dobbelt så lange som os og så ud på roemarken. Jeg kunne godt lide arbejdet og var hurtigere til at gøre rækken færdig end min søster. Så sad jeg og holdt pause og ventede til hun var færdig og straks derefter greb jeg hakken og begyndte på en ny række. Det kunne gøre hende total rasende, da hun jo ikke fik nogen pause på den måde. Og hun ville ikke komme hjem og sige, at hun ikke havde nået lige så mange rækker som mig, da hun var den ældste.

Forår var fødslen af masser af kalve, der suttede på hænder og tøj, når man skulle give dem mælk af spanden, så man var helt våd af savl. Inde i huset var det den store forårsrengørings tid. Der blev skrubbet og skuret, sæbet af og ferniseret. De tunge vintergardiner blev taget ned og lette lyse blondegardiner sat op i stedet. I dagligstuen blev der midt i rummet fjernet en vindueskarm med tilhørende "væg", og afslørede en havedør direkte fra stuen til haven. I haven var der meget "træls" arbejde. Der skulle skuffes, hakkes, rives, sås og vandes i en kæmpestor pryd- og lige så stor urtehave. Desuden var hele gårdspladsen og et bredt bælte rundt om udbygningerne belagt med piksten. Her var altid arbejde til vanartede unger, der støjede i middagshviletimen, sloges skændes eller havde gjort sig uheldig bemærket på anden vis. Skønt var det, at man til maj slap for at gå med et åndsvagt "livstykke", hvori der var fire elastikbånd, der med løse knapper skulle holde vore tykke, kradsende vinterstrømper oppe.

Sommer

I barndommens sommer skinner solen altid. Lange, lange lyse dage. Arbejde, javist, men også megen tid til leg. Høet skulle bjerges, det var lange køreture med hest og vogn til Birkekær eller Bjålum. Dej-

ligst var det, når turen gik over Sandene til Bjålum og tilbage igen. Hele vejen liggende på ryggen i det duftende hø, kikke på de drivende skyer og være i sin egen drømmeverden.

Det får mig til at tænke på en historie, som min far har fortalt. I vores lille sogn havde vi en midaldrende gårdmand som var naturist. Om sommeren, når han kom ud omkring til vores gård, mente han, han var så langt fra de andre gårde, at han ikke kunne støde nogen. Så afførte han sig sit tøj – undtagen stråhat og vest og cyklede videre i den mundering. Min far sagde også han tit havde set ham skræve over pigtrådshegnet i det antræk – han fandt det faktisk en smule risikabelt. Når gårdmanden hentede hø i Bjålum, yndede han at lade sig slæbe i det lave vand bagefter læsset – kun iført stråhat. Det fortælles, at han engang havde en karl, der drillede ham og kørte slalom over vandet, for at komme forbi så mange høvogne med unge mennesker som muligt. Det skal her påpeges, at omtalte gårdmand var uhyre intelligent og absolut ikke tolererede vovede historier eller uhøvisk tale. Det var i øvrigt omkring samme tid at en anden kendt naturist – Maler Lyngbo – lavede naturist campingpladsen ved Henne Strand.

For børn var sommeren, sjippe, hoppe i mand, boldspil op ad stuehusets store nordmur, spille pind, fiske i Fahl å, bade i fjorden og meget, meget mere. Men også det mere trælse, plukke ribs, solbær, stikkelsbær, jordbær, ærter, bønner osv., og pumpe vand med håndkraft til køer, heste og køkkenhave mm. Min farmor kom gerne fra Jerne og boede ved os for at hjælpe til ved bærplukning. Det var ikke altid af det gode, idet hun holdt et vågent øje med om man plukkede rent og ikke henfaldt til leg eller dagdrømmeri midt i arbejdet.

Om sommeren skulle der også laves tørv til vinterens brug. Vi havde lov at lave tørv i en tørvegrav i Nr. Bork. Min far og storebror gravede tørvene op med en meget speciel spade "klyneskærer", der kunne tage et langt firkantet stykke undergrund på ca. 1,50 m. med op. Dette stykke blev delt i passende blokke, som skulle vendes så de kunne tørre, stables og senere køres hjem til tørvehuset. Et godt arbejde til os børn. Disse tørv var ikke altid af god kvalitet, hvilket bevirkede at de lavede løbesod i de fleste huse, der fyrede med tørv, men de var et nødvendigt brændsel under krigen og lige efter krigen.

Den sidste sommermåned stod i høstens tegn. Min morfar – der var snedker – kom gerne fra Sjælland og hjalp til, samtidig reparerede

eller lavede han nye skabe til huset. Høsten foregik med heste og selvbinder. Havde vi haft en våd sommer måtte noget af kornet høstes med slåmaskine eller le og så gik hele familien bagefter far med leen og bandt op. Så skulle kornet sættes i skokke, for at tørre og senere køres ind i laden.

Sommeren var også besøg af familien på Sjælland, især fra hovedstaden, hvor børn og voksne snakkede københavnsk og forsigtigt trippede rundt i fine sko og prøvede at undgå at træde i kokasser og andre dyre efterladenskaber og rynkede på næsen og mente det hele lugtede af bæ. Dog husker jeg en sommer, hvor vi fik en noget vild kusine fra København med i én af vores yndlingslege. Når solen tørrede kokasserne på marken blev der ligesom en grå skal ovenpå, vi konkurrerede så om, hvem der kunne træde på flest uden at gå igennem. Hun tabte – og vi var ikke særlige populære, da vi kom tilbage med hende med grøn kogødning mellem alle tæerne.

Efterår

Når efteråret kom med rusk, regn eller blæst skulle blommer, æbler og pærer plukkes ned og henkoges. Det var et meget hyggeligt arbejde. Vi børn måtte tage nedfaldsfrugter. Der kunne godt være lidt kamp om, hvem der kom først ud og fik fat i frugterne. Sommetider skulle der også lidt hjælp til før æblet eller pæren faldt, et par drej eller stød og så lidt jord på stilken, der skulle overbevise mor om, at de var faldet selv.

I marken skulle der tages kartofler op. Når jeg husker tilbage, syntes jeg altid, det var et møgvejr. Koldt og med regn. Min far gik foran og vendte knoldene med en speciel greb/hakke, og så skulle vi børn kravle bagefter og samle kartoflerne op i nogle store kurve. Man blev utroligt beskidt og havde store kager af våd jord overalt. Kartoflerne blev opbevaret i en kartoffelkule, det vil sige, der blev gravet en aflang firkant i ca. et par spadestiks dybde. Her blev kartoflerne placeret i en stor bunke. Derpå blev der lagt halm og jord over kartoflerne og på den måde kunne de holde sig gode og frostfrie hele vinteren. Dette var et meget vigtigt arbejde, der foregik i oktober måned, hvorfor børnene derfor også fik fri fra skole, så de kunne hjælpe til. Efterårsferien blev derfor i min barndom kaldt for kartoffelferie.

Roerne skulle også tages med håndkraft. Med et specielt redskab kunne man først hakke toppen af og bagefter tage roen op af jorden. Så blev roen samlet sammen og læsset på vognen og der blev lavet roekuler i lighed med kartoffelkulen.

Efteråret var også hygge med ild i kakkelovnen og sang og klaverspil. Min mor var dygtig til at spille på klaver, hvilket hun også prøvede at lære mig. Desværre snød jeg gerne fra timerne og ville hellere lege drengelege med mine 2 mindre brødre end at sidde og øve etuder på klaveret. Efterår og vinter var stopning af massevis af strømper. Jeg var vist ikke mere end 7-8 år, før jeg blev udstyret med stoppeklods og nål og så i gang eftermiddag og aften. Der var altid bunker af hullede strømper.

Efteråret var også jagt. I min familie var der ingen jægere, hvorfor min far "lejede" jagten ud. Jagtlejen var en vildgås og en hare. Jeg hadede jagttiden. Syntes det var frygtelig synd for dyrene – især harer. Jeg husker, at jeg engang fangede en hare der var skudt i det ene bagben. Jeg lavede en skinne til benet og fik lov til, at have den i en tom svinesti, hvor den blev passet og plejet i en uges tid. Men så en dag hang den fra loftvinduet i nord og endte sine dage på middagsbordet. Jeg nægtede at spise den og har altid senere nægtet at spise og tilberede harer, også da jeg senere blev gift med en jæger. Dette får mig til at tænke på en historie min far fortalte og som viser lidt om jysk lune.

Den sidste "gård" man møder inden Fahl å er Fahl Kro. I mine børnedage blev den mest drevet som landbrug. Men i første halvdel af det nittende århundrede var den en velbesøgt kro, især af københavnske jægere, der gik på jagt på Værn engene. En sensommer/efterårsdag sad den daværende krokone på trappetrinnet og var ved at rengøre grøntsager. Det var varmt og hun havde kiltet kjolen op, så lidt af det bare ben var synligt. En jæger kom forbi og siger: "Det er sandelig nogle stærke strømper, De har på, fru S." Hvortil krokonen svarer: "Åh, de` wed` a nu ét, a har bowser a sam` slaws, men dem er der da woller i". I dag er Fahl Kro ombygget til museum og har en dejlig kaffestue i den gamle krostue.

Vinter

I min barndoms vintre var den tonsvis af sne, kulde, istapper, isblom-

ster på vinduerne, ja, selv på tapetet i de kolde kamre mod nord. Frost i hænder og tæer, som kløede noget så forbasket og som kamel uldsokker kun hjalp lidt overfor. Varme mursten, pakket ind i avispapir i sengene under den tunge dyne. Inden sengetid yndede min lillebror og jeg at stå i nattøj med tæppe foran os op mod den varme kakkelovn. Sommetider trak vi natbukserne lidt ned – hvilket absolut ikke var tilladt – så den bare mås kunne få så meget varme som muligt, inden vi skulle under dynen.

Fra min lillebrors dyne lyder det en aften: "Elle, jeg har hul i rø...."Ja", siger jeg irriteret og søvnig, "det har alle mennesker da"? "Jamen, jeg har to". Det viser sig, at han har været for tæt på håndtaget til en af kakkelovnslågene, og den har brændt et hul på et par cm. ind i den ene balde. Hvorfor knægten ikke hylede op, ved jeg ikke, men det må have gjort forbandet ondt, det tog i hvert fald lang tid om at hele.

Der skulle ikke mange frostgrader i længere tid til før Sandene frøs til, til stor glæde for mange af sognets beboere. Det var den herligste skøjtebane. De fleste havde de såkaldte "holmslænder" skøjter, dvs. en træbund med en hulsleben jernmede under og remme eller snor til at fastspænde dem om gummistøvlen. Skulle de sidde rigtig fast klemte de så meget på tæerne gennem gummistøvlen, at tæerne hurtigt blev kolde og følelsesløse. Jeg giver i hvert fald dem skylden for, at jeg aldrig fik lært at løbe på skøjter. Fortsatte frosten kunne meget af fjorden også fryse så meget til, at man kunne løbe på den eller køre med isbåde. De kunne skyde en vældig fart, hvis vinden var rigtig.

Vinter var også slagtning af julegrisen. Hjemmeslagteren kom og det stakkels dyr blev under hyl og skrig trukket hen til karret med det skoldhede vand. Så blev den stukket i halsen i en blodåre, så blodet kunne løbe ud i en spand. Det skulle blive til blodpølse. Det gik ikke stille af, så det var om at dykke dybt ned under dynen med begge fingre i ørene.

Så kom den i det varme vand, blev skrubbet og fik børsterne barberet af. Bagefter hængt op på en stige i bagbenene, flækket og indvoldene taget ud. Tarmene skulle renses og bruges til medisterpølse, der skulle laves rullepølse, finker, fedtegrever, leverpostej, sylte o.a. Juleskinken skulle til slagteren i Nr. Nebel, hvor den blev røget og det der ikke skulle bruges i julen som fersk kød, skulle saltes ned. Jo, der var travlhed og festmåltid til alle gårdens katte.

Vi havde også mange ænder, gæs og kalkuner, der skulle slagtes op til jul. Min far havde levering af kalkuner, juleænder og gæs til Sct. Joseph Hospital i Esbjerg. Det var et trælsomt arbejde. Jeg syntes bestemt ikke om, at skulle hjælpe med at plukke alle de dyr. Bagefter hang de i rækker i den kolde forstue på knagerækken med pergamentpapir om hovedet, indtil slagteren fra Nr. Bork og min far leverede dem til sygehuset. Jeg havde et meget ambivalent forhold til disse dyr. På den ene side syntes jeg de var søde og dejlige, når de var små og lige kommet ud af æggene. Men som udvoksede! Puha, der er ikke noget, der kan nippe en bagi, så det gør ondt helt oppe i hårrødderne, som en arrig gase. Jeg ser mig selv i skarpt trav med en gase med strakt hals lige i hælene. Som jeg husker det, vandt gasen altid kapløbet. Men kalkuner har fanden skabt. Der skulle altid ledes efter reder, hvor disse dyr havde lagt deres æg. Og fik man dem ikke ind i huset inden det begyndte at mørkne, fløj de højt op i træerne og var næsten umulige at få ned og ind i sikkerhed for ræven. Men den værste var dog kalkunhanen, ikke nok med at den var vigtig og virkelig grim at se på, den kunne også være direkte ondskabsfuld. Vi havde

Folkedanseholdet med lederen Ellen "Vrågård" og Laurits "Spillemand".

én engang, som jeg virkelig hadede. Og jeg tror, det var gensidig. Den kunne snige sig ind på mig, ganske lydløst, når jeg var på havearbejde, for så at bruse sig op, og i spring prøve at hakke efter mig. Skulle jeg hente tørv, som lå i en bunke udenfor, og stod bøjet over tørvene, kunne den springe op på ryggen og hakke mig i nakken. Men én dag blev den dog for fræk. Den sprang på min far, da han var ved at drive køerne ind i stalden, og snuppede en ordentlig luns af hans inderlår. Det blev dens død. Og aldrig har en tør og sej kalkunsteg smagt mig så herligt.

Vinter var korn der skulle tærskes hver lørdag. Korn der skulle males – først med hest og jumbe hos Verner Møller i Sdr. Bork, siden – da vi selv fik en kværn – hjemme. Roer der skulle raspes. Kvas der skulle hentes i plantagen til komfuret.

Vinter var også dans. Vi gik til folkedans i forsamlingshuset og vores leder gennem flere år var Ellen "Vrågård", og Laurits "Spillemand" spillede til. Det sidder stadig i benene, når de gamle folkemelodier spilles. Senere kom fru Bjelke fra Varde med sin pianist og underviste os og vi lærte at danse moderne.

Vinter var 3 km. til skole i alt slags vejr. Jeg husker ikke at vi nogensinde forsømte én dag på grund af vejret, selv om himmel og jord stod i ét. Så var det bare op inden en hvis herre fik sko på og afsted på gåben i mørke og bidende kulde. Og så var vi endda heldige, børnene der boede ved Fahlen å og på Fahl Kro havde en længere skolevej end os. Vi ventede på hinanden og var gerne en lille flok, der kunne følges ad. På vores skolevej kom vi også forbi en lille gård, en lille km. før skolen. Der stod manden tit ude ved mælkejungerne og sagde: "I ka´ godt gå hjem igen, bette børn – æ læreinn` hår fåt en byghåse i a røw". Den samme sætning hver gang i hele min og mine søskendes skolegang. Det var lige ved at man savnede ham og sætningen, hvis han en enkelt dag ikke stod ved vejen.

Vinter var også Jens Post, der vist havde den længste post cykelrute i Danmark, og fuldstændig stivfrossen og blå om hænder og hoved, men med tak tog imod tilbudet om at komme ind og få varmen og en bid brød.

Vinter var julen. I min barndom var pengene meget små, derfor var de fleste gaver hjemmelavede. Det kunne være hæklede kludesko, hæklede/strikkede dukker eller bamser, hjemmesyet tøj. Men min mor

prøvede altid at få råd til én købegave til os. Vi var til juleoptog med nisser i Nr. Nebel og her var en legetøjsforretning (Bargmann) som i min erindring rummede et væld af legetøj, selv den private dagligstue var taget med som forretningslokale i julen. Der var nok at se på og ønske sig, selv om det jo slet ikke tilnærmelsesvis kan måle sig med bare en nogenlunde legetøjsforretning i dag. Drengene fik tog, dampmaskine, ingeniørsæt – som jeg syntes var betydelig mere holdbare og stærkere end dem mine børnebørn får i dag. Det var utroligt hvad de kunne bygge og få dampmaskinen til at trække, desuden kom i halvtredserne de første legoklodser af plastik. Vi piger fik små komfurer, hvor vi kunne lave rigtige pandekager på, dukkehuse og især påklædningsdukker, hønseringe og glansbilleder med tilhørende albums. Jeg fik også et år et nyt hoved til min dukke Lone. Hun var syet af et gammel korset. Jeg havde elsket og kysset hende så meget, at jeg havde spist det meste af hendes malede paphoved. Men hun blev nu aldrig min favorit med det nye hoved. Hun så helt forkert ud. Derimod havde jeg en lille celluloid dukke, som jeg elskede overalt på jorden.

Julen startede 1. december med julekalenderen. I flere år havde vi den samme. Jeg tror det var en flyvemaskine. Lågene blev omhyggelig lukket efter juleaften og den blev gemt væk på loftet og så taget frem igen året efter. Vi skiftedes alle fem til at lukke en låge op. Tidligst 14 dage før jul, fik vi lov at tage julekassen med juletræspyntet ned - min far brød sig ikke meget om alt det nissesjov, så kravlenisser var bandlyst inden 15. december - der blev klistret og repareret, lavet kurve, hjerter, kræmmerhuse og roser. I julen kom der juleappelsiner, som blev nydt. Et lille hul øverst i appelsinen, 2 sukkerknalde derned og så suge saften op – herligt! Juletræet stod i den "fine" stue og nåede loftet, blev pyntet af os børn med fehår og det hele. Far tændte lysene og åbnede dobbeltdøren og der stod det i al sin glans, fuldstændig som i "Peters Jul".

Nytårsaften skød vi hundepropper af ved vores elskelige naboer, som boede i en lille stråtækt ejendom for enden af vores have. Vi smuttede med deres kagedåse, selv om nabokonen på skrømt jamrede over at de nu ikke kunne få kager til deres kaffe. Og drengene løb med trillebøren. Sådan skulle det være hvert år. Kagedåsen var sat frem, for vi kunne tage den. Næste morgen afleverede mor kagedåsen igen og drengene fik en 25 øre for at finde "støwden".

I dag er omtalte naboer for længst væk, og der er kun stuehuset og en tilbygning tilbage af den smukke ejendom. I tilbygningen er der i dag indrettet både et røgeri og bageri. Som barn var det lykken at få lov at komme med mælkekusken en tur på mejeriet og se hvordan de lavede de forskellige mælkesorter, smør osv. Det var bare om ikke at stå i vejen. Der var en utrolig travlhed, når alle mælkevognene kom ind fra både Sdr. og Nr. Bork. Alle mælkejunger skulle tømmes og fyldes med netop det returmælk, hver enkelt landmand skulle have igen til foder til grise o. a. Nogle skulle have smør og en lille spand kærnemælk med til husholdningen, og i sidste ende var det mælkekusken, der skulle læsse det af på det rigtige sted. Stod man på god fod med mælkekusken kunne man få lov at hjælpe ellers var det bare om at sidde stille og holde mund. Jeg mener også at kunne huske at mejeriet blev brugt som en slags offentlig badeanstalt. Jeg tror der var et bruserum og varmt vand var der jo nok af. I dag er mejeriet for længst nedlagt, bygningerne huser nu et tømrerværksted.

Ved siden af mejeriet lå vores dejlige købmand Morten Søe. Som barn anede jeg ikke, at det hed købmand. Vi sagde jo altid, at vi skulle hen til Morten. Så jeg blev fuldstændig til grin engang jeg var på ferie hos min moster i Holbæk, og sagde at jeg gerne ville gå til Morten for hende. Forretningen var ikke særlig stor, vel ikke mere end et par og tyve m^2. Men den rummede faktisk alt, hvad en landhusmoder havde brug for. Under loftet hang gryder og potter og pander. Alt var i løs vægt og skulle vejes af. Jeg elsker at se Morten gøre dette. Og så den specielle lugt af kaffe, der blev kværnet, selv om det et godt stykke op i halvtredserne var rationeret og man skulle havde mærker, for at købe bl. a. kaffe og sukker. Richs var et godt tilsætningsprodukt til kaffen, med mange gode billeder man kunne samle og sætte i albums, som jeg i øvrigt har endnu. I forretningen stod også en bænk, hvor der altid sad et par ældre gårdmænd og drøftede sognets nyheder med hinanden og købmanden. Kunne man være stille og nogen gange gøre sig "usynlig" var det artige ting man kunne få at høre, indtil man pludselig blev opdaget og der blev sagt: "Nej, huha, æ bårn hår ét godt a o hør ét".

Vi fik skrevet på bog, og hønsenes æg skulle så helst betale om ikke det hele så i hvert fald en stor del af købmandsregningen. Når jeg ser hvor "hysteriske" folk er med datomærkningen på æg og andet, kan

jeg ikke lade være med at tænke på, at vi havde en stor trækasse stående i spisekamret, hvor de rengjorte æg blev lagt i lag. Jeg tror der kunne være 60 æg i hver lag og der var omkring 8 eller 10 lag. Kassen blev afhentet hver uge. Var æglægningen dårlig – så hver 14 dag. Ja, ja, det var dengang.

Når Morten havde vejet alt af som stod i købmandsbogen, fandt han en lille kasse frem til varerne. Hver gang tænkte jeg, de kan i hvert fald ikke være i den kasse. Og hver gang lykkedes det for Morten at få det hele i kassen. Så bar han kassen ud til min lille cykel og bandt det forsvarlig fast på bagagebæreren. Og ofte med 2 bolsjer, som han stak i lommen på min jakke, og fik så formaninger om at køre forsigtigt de 2 km. hjem af grusvejen. Se det var service.

Samme Morten kunne godt i et festligt lag fortælle om, at han havde siddet 8 dage i "brummen", medens han var soldat. Det kunne hans kone ikke lide at høre, sådan noget pralede man ikke med, og hun blev slem stram i betrækket.

I dag ligger Andelskassen på den plads, der før husede vores lille købmand. I dag syntes jeg, jeg har været heldig. Haft en rig barndom i et sogn med mange herlige, specielle og dejlige mennesker. Dengang kunne jeg ikke altid få øje på heldet. Følte mig lidt som den grimme ælling. I mit hjem talte vi "fint", dvs. rigsdansk. Jeg var som barn alt for generet til at prøve at tale det lokale sprog, forstod heller ikke altid det talte og turde ikke sige det af skræk for at blive til grin. I dag syntes jeg det er et held, at få lov at opleve en kultur og et sprog/dialekt, som desværre er ved at forsvinde. Min barndoms eng er stadig grøn, men det er i små parceller. Det meste af jorden er i dag udstykket til sommerhuse.

Ellinor Nielsen

Et tilbageblik

Af Verner A. Hansen, Outrup

Outrup har i den tid jeg og min familie har boet i byen, gennemgået en ret stor udvikling. Mange nye huse er bygget, og selvom nogle forretninger er lukket, kan man stadig købe de fleste ting i byen. Industri er der også! "Norlax" med 200 ansatte, "Henne Pet Food", der laver foder til hunde og katte. Her er 20 ansatte. Endelig er der, på Det gamle mejeri, ret stor produktion af fuglefoder, som mest bliver eksporteret. Idrætshallen blev indviet i 1974. Der blev indsamlet kr. 200,000,-, som Blåbjerg kommune forlangte, for at kommunen ville støtte byggeriet. Nu er der gang i en større udvidelse af centret, som nu bliver et kulturcenter. Der er indsamlet kr. 1.500.000,- til byggeriet, heriblandt kr. 100.000,-, som stammer helt tilbage fra dengang Outrup Hotel blev solgt til Vera og Arne Jørgensen. Under byggeriet i 1973 var jeg på besøg hos byens massør. Hans Larsen, kaldet "Store Hans". Jeg fik massage på ryggen, og pludselig spurgte Hans om vi havde penge nok til byggeriet, der kunne ses ud gennem hans vindue i klinikken. Jeg måtte indrømme, at vi ikke havde for mange og Hans gik hen til en skuffe og begyndte at tælle penge op. Han kom tilbage og gav mig en bundt 10 kr. sedler. Da jeg kom hjem og fik talt pengene var der kr. 2000,- (En behandling hos Hans kostede dengang kr. 10,-). Hallen har været til stor gavn for sporten i Outrup og i de senere år også for "Idræt om dagen" for hele Blåbjerg kommune. Det skyldes, at nogle dygtige ledere har lagt tid og kræfter i arbejdet med at få de forskellige sportsgrene og andet op at stå. Jens Leding var i mange år en utrættelig leder for Outrup Boldklub, og han var også med i arbejdet med at bygge hallen. "Møllegården", Det gamle alderdomshjem, blev

Postbudene i Outrup fra ca. 1970.

Verner A. Hansens sidste dag ved postvæsenet.

bygget i 1950 og ombygget i 1984. I øjeblikket er man ved at rive hele bygningen ned og et nyt tidssvarende byggeri skal i gang. Outrup har et slogan, der hedder: "Et aktivt sted i Vest". Det prøver byen at leve op til.

Postvæsnet i Outrup

I mange år var Outrup postekspedition stedet, hvor 4 postbude gik ud fra om morgenen med posten og "Ribe Amtstidende", som senere kom til at hedde "Jyske Vestkysten". De 4 postbude var Søren Post, Jens Adsersen, Ove Jessen og Verner Hansen. Da Søren Post holdt op med at arbejde, blev en ung mand fra Kvong ansat. Han hed Svend Åge Schou Nielsen. For nemheds skyld kaldte vi ham SAS. Senere blev også hans kone, Anne Marie, ansat ved postvæsenet. Det var i disse år, det blev moderne at ansætte damer som postbude. Ella Thomsen regerede i mange år på kontoret. Nu går postbudene ud fra Nørre Nebel, men det skal ikke undre mig, om de ikke snart skal starte fra Varde. Postbudene går jo i uniform, og i mange år blev min indkomst tillagt kr. 100,- til beskatning heraf. Gennem lang tid var kvaliteten af uniformerne meget dårlig. Det blev bedre, da de røde uniformer blev indført – de lyser også bedre op i bybilledet.

Et postbuds oplevelser

Jeg er opvokset på en gård i Rottarp. Jorden til denne gård er i øvrigt her i 2006 blevet til en fin mindre golfbane. Der var ikke så meget at slå til side med i hjemmet, men vi gik aldrig sultne i seng. Vi var 6 søskende, 5 drenge og 1 pige. Der var aldrig tale om, at vi ikke skulle være landmænd. Min lillebror kom dog i lære som købmand. I 1942 tog jeg på højskole i Tommerup og der traf jeg min kone, Astrid. Vi blev gift i 1943 og bosatte os i Outrup. Til at begynde med boede vi til leje i en lejlighed, men snart købte vi hus på Dejrupvej. Det kostede kr. 18.500,-. Det blev solgt i 1959, hvor vi så byggede hus på Møllevej. Det kostede kr. 60.000,- at bygge. Der bor jeg stadig, og jeg er så heldig at have nogle gode og hjælpsomme naboer. Jeg blev tilbudt en mindre postrute i Henne, lønnen var kr. 342,- pr. måned. Det var under krigen, og da den sluttede blev jeg fyret, men blev dog

lovet at få en rute, når der bliver én ledig. Det blev der et år senere i Outrup, hvor jeg de 2 første år var aspirant. Til at begynde med blev ruten kørt på cykel – 42 km. daglig. Det kunne være hårdt, især om vinteren, og jeg begyndte at spekulere på at blive motoriseret på én eller anden måde. På et møde i "Dansk Postforbund" foreslog jeg, at vi skulle køre ruterne på et motorkøretøj, men her blev jeg nærmest anset for ikke at være rigtig klog. Jeg ansøgte imidlertid postkontoret om, for egen regning, at anskaffe et motoriseret køretøj til brug på ruten. Efter lang tid fik jeg lov og købte en ny "BSA" motorcykel, en dejlig maskine, som jeg kørte på i nogle år. Derefter skiftede jeg til knallert – og senere til min egen bil, indtil postvæsenet indførte små vare-vogne. Min rute blev så 72 km. lang, men det var dejligt at sidde i tørvejr. Jeg nåede at slide 4 biler op og man var aldrig så træt, når man kom hjem fra arbejde, som når man cyklede. Vi havde en ret stor pengeomsætning dengang, som skulle tælles op og afleveres på posthuset efter turen.

Det med at passe en postrute på landet, gør at man får et særligt forhold til beboerne på ruten. Vi har jo tavshedspligt, så hvis man så en mand kysse sin kone, måtte man ikke bringe det videre og da slet ikke, hvis det var nabokonen. Chr. Bojsen i Allerslev havde en skik med at vinke med en kaffekop i vinduet. Det var tegn på, at vi skulle have en kaffepunch, og så fik vi ordnet tidens problemer. En dag på den 1. april var Viggo Jensen og frue ved at tærske korn, da jeg kom med posten. Fruen stod på læsset og forkede ned til Viggo, som puttede kornet i tærskemaskinen. Da jeg forlod gården råbte jeg til fru Jessen, at der var telefon. Men der var ingen i telefonen – det var jo den 1. april. Johanne Toft mødte jeg en dag ved Brugsen i Debel. Hun bad mig køre op til gården for at hente nogle penge. Det gjorde jeg, og satte mig ved bordet for at føre pengene i kontra bogen. Jeg hørte en mærkelig lyd fra komfuret, og det viste sig, at Johanne havde glemt at slukke for rødbederne med det resultat, at den røde saft var på vej hen af køkkengulvet. Næste dag fik jeg kaffe hos Johanne, som tak for, at jeg sparede hende for en stor rengøring. Debel Brugs er nu nedlagt, men den var i mange år samlingssted for beboerne i området. Man "klunsede" med tændstikker og kunne de få posten til at tabe, var det godt. Uddeleren Vilhelm Christensen var en humoristisk fyr. Om mandagen kunne han godt spørge: "Nå, hvad fik I da weeken-

den til at gå med. Det er jo ingen problem for mig, for jeg har kontra bøgerne at regne sammen på". Nå man ser tilbage på de mange år som postbud – 42 år i alt – har det været et frit liv, lønnen var ikke høj, men så var jeg så heldig at have en kone, som passede godt på pengene, så økonomien var i orden. Nu får jeg pension – det er fint, men alle mine arbejdsår har jeg også betalt til den.

Postens fritid

Et postbud har en del fritid, mest fordi arbejdet starter kl. 6,30 om morgenen. Det har været medvirkende til, at jeg gennem årene har kunnet have en del ekstraarbejde. I mange år var jeg kasserer i Outrup Vandværk og El-forsyning. Derudover blev jeg i 1974 indvalgt i Blåbjerg kommunalbestyrelse. Der sad jeg i 16 år og det tog ret så megen tid, men havde også min store interesse. Astrid og jeg fik 3 børn, 2 piger og 1 dreng. Det har nu resulteret i 9 børnebørn og 1 stk. oldebarn. Da børnene var små tog vi på ferie rundt i Danmark med dem, senere rejste Astrid og jeg alene til Østrig i en årrække hver sommer. Jeg mistede min kone i 1993, og i mange år derefter har jeg været på højskole mindst 1 gang om året. Det har jeg været glad for og har truffet en masse spændende mennesker. Jeg tager min mundharpe med, og så hygger vi os om aftenen og i bussen frem og tilbage. Min læge sagde engang til mig, at det som ældre gælder om at holde sig i gang. Det har jeg prøvet at leve efter ved bl. a. at danse folkedans, være med i "Idræt om dagen" og ved at spille kroket.. Desuden har jeg mine 2 piger med familier i Oksbøl, som holder kik med mig. Hans Jørn bor i København – der tager jeg tog over – der er 4 små, som bliver glade for at se farfar.

Ja, sådan kan det gå, når en landmand bliver postbud. Min gamle mor sagde til mig, at jeg da skulle se at få købt en gård, men efterhånden blev hun klogere. Hun fandt nok ud af, at en landmand på den tid meget ofte var bundet både økonomisk og arbejdsmæssigt hele døgnet.

Hjemrejsedag ved Oksbøl station 1946. Yrsa, Irma, Bente og forrest min fætter John.

Feriesøstre 1946-2006

Af Irma Borg, Varde

Uddrag af erindringer i tekst og billeder i anledning af vores 60 års jubilæum.

Kære Yrsa!

Du trådte ind i min barndoms sommer
og bragte med dig sol og latter.
Jeg håber på flere år, der kommer
med nye minder, ved at mødes atter.

Der var engang! Sådan begynder de fleste eventyr, og man kan på en måde kalde vores 60 årige bekendtskab for et eventyr. Som så meget andet her i livet var det tilfældigt, at det blev os to, der kom ind i hinandens liv.

I det østlige Danmark, i landets hovedstad, nøjagtigt på adressen: Saltholmsvej 2 på Amager, boede en lille pige, Yrsa Knudsen, født 31.7.1938. I den sydvestlige del af landet i den lille by Oksbøl nær Blåvandshuk, boede en lille pige, Irma Mortensen, født 8.10.1939. Tillige var der i København en meget klog skoleinspektør, Christian Østrup, som tog initiativet til at oprette en komité for københavnske skolebørns ferieophold. Det var lige efter 2. verdenskrigs afslutning, at man startede med at sende børn fra stenbroen afsted på 6 ugers ferie til familier på landet, så de kunne få masser af frisk luft, og for nogle børns vedkommende også få lidt sul på kroppen. Mine bedsteforældre, som selv havde opfostret 11 børn, meldte sig til ordningen i 1945 og

modtog en sød pige ved navn Bente. På deres opfordring meldte mine forældre sig til at modtage et barn, helst en pige, året efter. Jeg var endnu enebarn og havde længe ønsket mig en søster eller bror. Det ville nok også være sundt med et feriebarn, for efter sigende var jeg temmelig forkælet – sådan som det nu kunne lade sig gøre på den tid.

Min far var murersvend og min mor hjemmegående husmor, dog med små jobs hos byens syerske m.m. Far havde med hjælp fra håndværkervenner og også min mor bygget et lille hus på en grund, der var stor nok til 2 parcelhuse, så vi havde masser af plads omkring huset. Huset lå i udkanten (ligger der endnu) af Oksbøl på Strandvejen, ad hvilken man kørte til Blåvand og Vejers Strand. Tidsmæssigt er vi helt nøjagtigt i året 1946, og på datoen 27. juni blev du del af vor familie i 6 uger.

Din ankomst

Den dag husker jeg tydeligt. Jeg stod meget spændt og ventede på, at toget skulle rulle ind på perronen på den lille Oksbøl station. Det var sidst på eftermiddagen, og jeg var sammen med mine forældre og min bedstemor, som igen skulle tage imod Bente.

Endelig kom toget! Allerede på afstande kunne vi se de vinkende barnehænder fra de nedrullede vinduer og ikke mindst høre børnene, der sang og råbte. Børnene myldrede ud af toget, og folk gik rundt og kiggede på det, der stod på papskilte, som børnene havde hængende i en snor rundt om halsen. Ifølge dit skilt skulle du bo hos os. Det var blevet mig fortalt, at københavnerbørn var tynde og blege, så jeg blev overrasket over at se dig, brun og helt normal af vægt i forhold til din højde. Men du var fyldt med ernæringsknopper og sår, og i hånden havde du en meget lille brun kuffert. I den var der kun få ting, men min mor var en meget dygtig ung husmor, og hun gik snart i gang med at sy sommerkjoler til både dig og mig, vel at mærke ud af brugte voksenkjoler. Der blev også købt undertøj til os begge, og det har nok været svært i 1946, for der var ikke meget at få.

Vi spadserede hjem fra stationen, og kort tid efter skulle vi spise aftensmad. Du imponerede virkelig hele familien. Tænk engang – du spiste 14 rugmadder med pålæg, og så mente min far, at det var bedst for dit helbred at vente med mere mad til næste dag. Nu var du også

ved at være træt efter den lange togrejse. Jeg havde min seng i soveværelset ved væggen ind til stuen. Du skulle sove i en stålseng, der var stillet op langs vinduet i soveværelset. Vi havde jo ingen værelser, dvs. ovenpå var der 2 gode værelser, men der boede min onkel og tante, der lige var blevet forældre til min kusine Alice.

Måske var du overtræt – måske havde du fået fornyet energi af det store måltid mad. Fakta var, at du fandt på, at vi på skift skulle synge en sang. Snart slap mit repertoire op, men du kunne blive ved. Der var mange slags sange, og ikke alle var helt stuerene. Nogle var tårepersere som f. eks.: "I en seng på hospitalet". Hvor var jeg dog imponeret! Jeg faldt i søvn med tankerne på spørgsmålet, hvordan jeg dog skulle klare mig med dig i huset. Verbalt var du mig langt overlegen – vel at mærke de første par år. Derefter jævnede tingene sig. Nu var jeg jo også et år yngre end dig og gik ikke i skole endnu. Desuden talte jeg vestjysk, sådan som hele min familie gjorde. Dengang var vestjyder nok også kendt for at være et folk af få ord. I vor tid?

Husker du somrene 1946, 1947 og 1948?

De 3 ferier foregik i det lille gavlhus på Strandvejen. Min mor var en meget flittig og ferm dame. Mandage og tirsdage gik hun i flere timer med "Julens Glæde", som var en indsamling hos flere husstande. De få kontanter, folk kunne undvære, blev ombyttet til mærker, der skulle klistres i et lille hefte, som de havde fået udleveret. Mor skrev de indkasserede penge i protokol og satte dem i banken. Ca. 1. december hvert år blev alle konti gjort op, og på en fastsat aften fik folk udbetalt deres opsparing + renter, og således havde de et bidrag til julens gaveindkøb og den ekstra mad, der skulle til.

Mor havde også meget at gøre i huset. Vi havde en stor have med masser af grønsager og frugter og naturligvis også blomster og græsplæne. Og så var der også min morfars have i Kirkegade. Mor bagte, syede, og syltede i én uendelighed. Sidstnævnte var det værste, for du og jeg havde til opgave at plukke ribs og solbær og stikkelsbær, som også skulle nippes i begge ender. Undtaget var jordbærrene, som vi havde rigtig mange af. Dem tog mor sig af, for de skulle plukkes med omhu, for slet ikke at tale om den forsigtighed, hvormed man skulle bevæge sig i de smalle gange mellem bedene.

Yrsa og Irma ved min lillebrors dåb 1947.

Feriesøstre hos fotograf i København 1957.

Vi fik jo altid 2 retter til middag. Flere gange om ugen stod den på jordbær med mælk eller jordbærgrød. De resterende bær blev syltet, for det var jo en tid uden fryser og køleskab.

Mor var altid travlt beskæftiget, så vi skulle selv finde ud af at underholde hinanden. Det var nu heller aldrig noget problem. Vi lavede da også mange narrestreger, for vores fantasi var bestemt veludviklet. Nogle gange var du tilbageholdende, og jeg syntes nok, du var lidt af en bangebuks. Nogle år senere forstod jeg godt sammenhængen. Du var så nervøs for, at vore kunster skulle resultere i, at du ikke fik lov til at komme til os næste sommer. Mor kunne godt skælde os ud, og et par stuearrester blev det vel også til i årenes løb. Min far var meget tålmodig og blød af væsen, og jeg kunne altid få ham til at glatte tingene ud. Engang forregnede jeg mig dog.

Vi havde i venstre hjørne af køkkenvinduet et lille grønt fuglebur med 2 kanariefugle. Halvt oppe af tremmerne sad der glasplader, der skulle dæmpe fuglenes griseri med tomme frøskaller. Hvordan uheldet skete, husker jeg ikke, men buret røg på gulvet, og den ene glasplade gik i stykker. Der skete ikke noget med fuglene, så jeg kunne slet ikke forstå din voldsomme gråd, men jeg trøstede dig med, at den sag skulle jeg nemt ordne med far. Min far var den dag ventet hjem før mor, der var ude at samle "Julens Glæde". Ak, skæbnen ville, at den dag kom mor først hjem, så der blev dømt stuearrest. Far støttede mor i, at vi havde leget alt for vildt, og det var nok sandheden.

Du og min far havde fødselsdag samme dato. I dagene op til 31. juli gik vi begge og glædede os, for så kom der pakke til dig hjemmefra. Og der var også altid en ting til mig. Ét år var der en fin poesibog til mig, og din mor havde allerede skrevet et vers deri. (Jeg har bogen endnu). Og så var der rigeligt med slik, så der var fest, for slik fik børn ikke meget af på den tid. Om aftenen kom der mange gæster til "sønderjysk" kaffebord, dvs. kaffe med mange forskellige hjemmebagte kager. Mor bagte småkagerne i god tid, for de kunne holde sig friske i kagedåser. Det var især havregrynskager, vi godt kunne lide. Når vi kunne se vores snit til det, skulle vi lige smage et par stykker. Utroligt som det efterhånden svandt i beholdningen, og pludselig var kun kagedåsens bund dækket i et dobbelt lag. Det var ikke godt, og vi fik vores sag for med mor!

I de år havde vi et menageri af husdyr. Der var gravhunden Bibsi,

der engang fik 11 uægte hvalpe. Stakkels dyr – og kun én hvalp fik den lov at beholde. Så var der et par katte fra Børsmose, og dem havde jeg tigget mig til at få hos min far. Nogle gange blev de iklædt dukketøj og puttet i dukkevogn, og så kørte vi rundt med dem, indtil de sprang ud af dukkevognen. Nu gik den vilde jagt, for vi kunne jo ikke lade sådanne "dukke-katte" rende rundt. Der var mange høns i hønsegården, og dværghøns, der gik uden for hønsehegnet, fordi den store hane var efter dem. De lagde æg ved Mirabelle træerne ved hegnet ind til naboen. Vi fandt glæde ved at finde æggene og afleverede dem som bidrag til husholdningen. Mange kaniner havde vi også. De boede i bure linet op i en lang række. Du og jeg skulle plukke mælkebøtteblade til dem i skovkanten og på den ubebyggede grund ved siden af.

Det er blevet mig fortalt, at mor ønskede at få tilstrækkeligt mange hvide garvede kaninskind, så der kunne sys en pelsfrakke til mig til de kolde vintre under krigen. Far skulle styre at parre de hvide med hinanden, men i en skumringstime kan der jo ske fejl med fordelingen i burene. Naturen går jo sine egne veje, så der kom mange brogede unger ud af det. Resultatet blev en hvid pipaluk, en muffe og knapper i en rød uldfrakke, som mor syede ud af en voksenfrakke.

Et år havde vi også en gris, der skulle fodres op. Far havde tømret en grisebolig sammen i tilknytning til baghuset. Foran, på den øverste bjælke ved taget over griseboligen, havde far malet dens navn med store bogstaver i forskellige farver. Således kunne ingen være i tvivl om grisens navn. Den hed HANNIBAL. Meningen var jo, at den skulle forsyne familien med steg og sul til julen. I vores madkælder havde vi et saltkar, som det hed. Man lavede en saltlage, lagde udskæringer af kød i karret og hældte saltlagen over. På den måde kunne man sikre kødets holdbarhed og opbevare det i flere måneder. I løbet af sommeren blev Hannibal mere og mere tam, og når man gik forbi, rejste den sig op og gik hen til lågen. Den "øffede" fornøjet, og man kunne klø den bag ørerne. Da vi nærmede os tidspunktet, hvor den skulle slagtes, bredte der sig en trist stemning i vores hus. Ingen snakkede højt om deres tanker. En dag ved aftensmaden blev det for meget for mig, der dengang har været omkring 9 år gammel. Spontant udbrød jeg: "Jeg vil i hvert fald ikke spise noget mad, der er lavet af Hannibal"! Far så lettet ud og fik en aftale i stand med byens slagter, så vi kunne få byttet Hannibal med kød fra en fremmed gris.

Den tomme nabogrund kom også til at spille en anden rolle. En tid var du og jeg meget optaget af emnet død og begravelse. Vi anlagde en lille kirkegård til dyr nederst på vores grund. Mor var meget imod det, men vi fik altså sat vores vilje igennem. Det skete, vi fandt døde fugleunger og måske en mus og andet. Der var også et pindsvin, som var blevet kørt over og lå død på vejen til trods for, der ikke var mange biler. De døde dyr blev lagt i æsker, og i mangel heraf, pakket pænt ind i en serviet (dem samlede vi nemlig på og havde dubletter af nogle af dem). Så gravede vi hul i jorden og begravede dem. Det var skam højtideligt, for vi sang et vers og bad Fadervor. Fra vores grusindkørsel hentede vi pæne sten og satte dem på gravene sammen med buketter af vilde blomster. Når vi manglede døde dyr, gik vi ind på nabogrunden og fangede sommerfugle og andre insekter. De tog jo skade af fangstmetoderne og døde. Grotesk – ikke? Projektet voksede, så vi på et tidspunkt havde en del grave at vedligeholde. Vi gad nok ikke blive ved med alt det arbejde, og så ophørte den interesse.

Din fødselsdag var også en slags milepæl i vort glade sommersamvær. Det betød nemlig, at dagen, hvor du skulle rejse hjem, var nært forestående. I alle årene var vi begge meget kede af det, når vi skulle tage afsked med hinanden.

Somrene 1949 og 1950

Mine forældre havde solgt huset på Strandvejen i efteråret 1949. I stuen havde vi et væg-til-væg gulvtæppe, og under det lå et tykt lag af gamle aviser. Disse gjorde nytte som isoleringsmateriale over det kolde cementgulv. Da tæppet inden flytningen blev revet af, blev aviserne bundtet sammen og indleveret et sted, - jeg husker ikke hvor. Papiret blev vejet, og afhængig af den samlede vægt, blev der udbetalt X-antal pakker af det nye og eftertragtede, amerikanske Bubble Gum, som endnu ikke kunne købes i danske butikker. Det blev til rigtig mange pakker tyggegummi, så jeg var virkelig populær i skolen. Du og jeg byttede jo altid små julegaver, og det år blev der lagt et pænt antal pakker tyggegummi i din julepakke.

Vi flyttede op til min morfar i hans hus i Kirkegade. Nu var vi så store, at vi ikke skulle sove i soveværelset. Der var nu heller ikke plads, for der var jo også min lillebror Glenny, der var kommet til i

50 års jubilæum. Gensyn med Oksbøl Station 1996.

60 års jubilæum i København. "Diamantpiger" i haven. Irma og Yrsa.

juni 1947. I dette hus var der en fin lille entré, - en forstue, kaldte man den, fordi man herfra, gennem en dør, trådte direkte ind i stuen. Forstuen brugte man kun, hvis der var inviteret gæster, for ellers gik man ind til bagdøren inde i gården. Indgangsdøren til forstuen blev låst af, en seng stillet op mod døren, og der var lige nøjagtigt plads til denne seng. Og her skulle du og jeg sove. Det var hyggeligt, for vi kunne snakke og grine til sent om aftenen, hvis ikke mor og far beordrede sovetid. Men så hviskede vi bare sammen, indtil vi blev for søvnige. Nogle nætter kunne én af os vågne op og skulle tisse. Så vækkede man den anden, for vi turde ikke gå alene gennem huset og ud i gården. I min morfars hus var der nemlig ikke træk-og-slip, som der var i det lille hus på Strandvejen. I baghuset mellem hønsehus og vaskerum, var der et "DAS". Ofte satte vi os bare på brostenene i gården, for der var så mørkt inde på det lokum, og da det jo gerne skulle gå stærkt, glemte vi som regel at få lommelygte med.

Vi var også på ferie nogle dage hvert år hos tante Julia og onkel Andreas (kaldet Julje og Dres) i Børsmose. Faktisk var det min mors onkel og tante. De havde en temmelig stor gård med en stor besætning i det lille landbosamfund Børsmose ca. 6 km fra Oksbøl. Omkring året 1970 begyndte man at ekspropriere hele dette område til militært øvelsesareal. Tante Julje og onkel Dres havde 6 børn, hvoraf de 3 yngste var nogenlunde jævnaldrende med os. De børn talte så bredt vestjysk, at jeg ind imellem måtte fungere som tolk for dig, men du lærte nu hurtigt at forstå dialekten.

Vi var meget glade for at være på ferie der. Du husker garanteret tante Julje. Hun var en herlig kone, som var så dygtig til at lave mad. Hun havde altid travlt og gik aldrig ved sine gøremål, - nej, hun småløb altid. Da jeg blev noget ældre, konstaterede jeg, at hun tog mange unødvendige skridt ved at løbe rundt om sig selv. Der var ofte andre feriebørn end os, og det var der altid plads til. Vi sov på madrasser ude i skunken på det åbne loftsrum. Der var nemlig kun 2 værelser, som lå i hver sin ende af loftet, og de tilhørte de 4 ældste børn på gården. I det ene værelse boede de 2 drenge, og i det andet de 2 piger. Familiens egne børn havde mange pligter, og vi hjalp også til, hvor vi kunne. Engang ville de 2 store drenge lokke os til at malke en ko. Jeg nægtede pure. Man skulle sidde på en 3-benet malkeskammel med ryggen ud mod renden med køernes efterladenskaber. Selvom der

blev muget ud hver dag, så kunne der godt samles en del, for bare én af sådanne kokager fylder jo godt, - og lugtede fælt. Drengene syntes især at være interesseret i at få en "kjøvenhavnertøs" til at prøve malkekunsten. Du lod dig overtale og havde kun nået få malketag, inden koen slog et smæld med halen, hvorved din ryg blev ramt. Du mistede balancen og landede baglæns midt i komøget. Hvor vi dog grinede, for det så virkelig komisk ud. Heldigvis grinede du også selv.

Tante Julje var en glad sjæl, og hun kunne godt finde på at sprøjte med vand efter os børn. Og så havde hun en perlende latter. Om aftenen legede vi "priktelefons". Et underligt navn for en leg, men det var en slags skjul. Nogle gange spillede vi rundbold på marken langs den indhegnede store have. Hvis det var regnvejr, spillede vi kort eller snakkede. Til hverdag var stuerne ikke i brug, så vi sad i det lune køkken med det store jernkomfur. Vi var bænket omkring langbordet, hvor der var bænk på den ene langside og den ene bordende. På den anden langside var der taburetter. Du var vældig god til at fortælle sjove historier, og vi grinede meget alle sammen. En gang imellem tog latteren overhånd, og du og jeg kom en aften til at tisse i bukserne af grin. Det piblede med tis ned på køkkengulvet, og så kan det nok være, tante Julje var ved at gå til af grin. Hun slog sig på lårene og var ved at vælte ned fra taburetten. Husker du det?

Somrene 1951 og 1952

Min far var blevet selvstændig murermester og fandt udfordring i at bygge 2 villaer til os på Strandvejen. Det første lå på modsatte side af gavlhuset. Det andet lå ved siden af den omtalte tomme grund, hvor vi havde leget, da vi var yngre. Dine 2 sidste lange skoleferier tilbragte du således igen på Strandvejen i 2 forskellige huse.

En kort version af hvad der videre hændte?

Vi skrev flittigt til hinanden og besøgte hinanden i ferier, både hjemme hos os og hos dine forældre på Amager. De havde for mange år siden købt en kolonihave med et lille hus i Tårnby på Ladbyvej. Det var sjovt for mig at lære hele din humørfyldte familie at kende. Din mor var et varmt og kærligt menneske, som jeg kom til at holde meget af.

På et tidspunkt byggede dine forældre et helårshus ude i kolonihaven. Da jeg fik job i Indenrigsministeriet, boede jeg hos dem en måneds tid, indtil jeg fandt mig et værelse. Og jeg besøgte dem et par gange om ugen i tiden derefter. Jeg overnattede der ved mine besøg, og jeg mindes de flotte madpakker, din mor smurte til mig og gav mig med på arbejde.

Du blev tidligt gift og blev mor. Du flyttede til Berlin. Jeg tog et ophold i London. Du fik 3 børn. Jeg fik 2 børn. Jeg var blevet gift i 1960, og vi boede først i København, men flyttede senere "hjem" til Jylland. Brevvekslingen fortsatte, uanset hvor vi boede, og vi mødtes også med familier såvel i Berlin som i Varde.

Da du blev skilt og flyttede til København, blev vores kontakt overtaget af telefonforbindelse. Vores 50 års jubilæum blev fejret i Varde. På selve festdagen kørte min mand med de 2 "guldpiger" på bagsædet til Ribe, Danmarks ældste by. Vi fik dog ikke champagne under kørslen, men blev inviteret på en dejlig middag.

Med denne lange beretning er vi nået frem til vores 60 års jubilæum. Du og Jørgen har inviteret Helge og mig til København, hvor vi skal fejre den ikke helt almindelige begivenhed. Og vi glæder os!

Hjertelig tak for de mange dejlige minder.

Irma Borg

Alslev Mejeri omkring 1947.

Alslev Mejeri omkring 1952.

Fallit eller hvad?

Af Gunner Andersen, Alslev

Da min kone og jeg flyttede til Alslev den 1. april 1964 var Alslev en lille by 6 kilometer udenfor Varde. Det var, og er stadig et hyggeligt sted, hvor alle kender alle. Vi blev hurtigt etableret i det samfund. Vi kom med til sport - såsom håndbold og fodbold m.m. Det at flytte ind på Amalienborg var i sig selv en stor glæde. Jeg lærte snart oplandet at kende. Da mit arbejde som murersvend hos Søgård førte mig rundt til de forskellige gårde og ejendomme. Det var ligeledes rart for Margit at have Amalie i huset. Uden pral eller skamros er Amalie og Søgård de rareste mennesker man kunne bo og arbejde for. Vi flyttede altså ind i kælderen med vores habengut. Det var dengang, det hed Alslev/Hostrup Kommune, som havde kontor på det nye Alderdomshjem bygget og taget i brug 5 år tidligere 1. oktober 1959. Der var, som sagt, ikke mange huse, men der var noget helt andet – nemlig liv i byen. Bal i forsamlingshuset. Prøv at huske tilbage til, når der var juletræsfest. Vi kom med vores madkurv og købte så kaffe til og sodavand til børnene. Det var en stor dag. En dag børnene glædede sig til - eller når vi skulle slå katten af tønden til fastelavn. Det var noget man bakkede op om. Jeg har også prøvet at stå kontrol, når vi havde bal. Det var ikke så farligt som nu, hvor der bruges knive, og hvad ved jeg. Dengang var det højest et par kamphaner, der ordnede det med de bare næver.

Det daglige liv i byen gik stille og roligt. Om morgenen kom mælkevognen gennem byen til mejeriet. Der skulle vi også købe mælk, smør og ost. Fangel var mejeribestyrer, og så var der 2 mejerister, Svend Sørensen og Marius Pedersen, samt en altmuligmand, der hed Arne

Hansen eller Lille Arne. Om eftermiddagen kom de med kartofler, som skulle koges med damp fra mejeriet. Vi har selv boet på mejeriet, efter det blev nedlagt, men vi kommer vist væk fra det, som det handler om – selve byen. Man kørte ind fra Toftnæs, ja, det var den eneste vej fra Varde dengang. Den hed Hjertingvej og gik gennem byen.

Det første man kom til var Dinne Gade. Hun handlede med damelingeri og udlejede dåbskjoler. Hendes mand Hans Gade var grisehandler m.m. Længere oppe ad gaden kom vi til købmanden. Det var en gammel forretning med en mølle bagved. Forhus og beboelse er brændt engang, så det er nyt og pænt. På den modsatte side af gaden var en manufakturforretning, som Poula Jepsen var indehaver af. Forretningen blev startet af Gudrun og Ejner Møller engang i 40érne, da hun var lærerinde på skolen. Ovre på den anden side havde Ejner Cykelhandler sin forretning med benzin, tobak, cigaretter, cigarer og cykler. Lidt længere fremme var Niels Barber, der havde lejet salonen af Karen Lauridsen, som var posthusbestyrer.

Et smut hen ad Forumvej lå telefoncentralen, som blev passet af Dagmar Jørgensen og en ung pige. Det var et 24 timers job, da der kunne blive ringet om natten. På hjørnet lå Harald Slagters butik. Han var også hjemmeslagter. På den anden side lå Brugsen med Otto Simonsen som uddeler, og ved siden af var foderstofforretningen, som blev passet af Anton Hansen, også kaldet Anton Post. I Kirkegade lå et bageri. Det var Poul Bendorff, som var bager, og hans kone Ester passede butikken. Når vi gik forbi forsamlingshuset, kom vi til Agnes Hansens bageriudsalg. Det var et af de kønneste huse i Alslev. Hun handlede tillige med blomster, is og slik. På hjørnet af det, der i dag hedder Hasselvej, boede Jens Pedersen, som var elektriker. Jeg havde nær glemt smeden Bent Andersen. Han drev det gamle familiefirma, og det var for øvrigt hans farfar, der gav grunden til alderdomshjemmet, som fik navnet Thueslund efter den gamle smed, der hed Thue Andersen. Derudover var der træskomanden Hans Petersen, som efter ham og hans kone var flyttet op til byen, skulle have noget at lave. Så var der Iver Skomager samt håndværkerne - 3 murermestre og 2 tømrermestre.

Som I kan se blomstrede forretningslivet tilsyneladende i byen, og det var alt sammen, mens byen var ganske lille. Jeg kommer lige i tanke om, at vi også havde en vognmand. Han hed Kristian Sørensen.

Han og Frida boede også i hovedgaden. Der havde han tilligemed en køreskole, hvor mangen Alslev borgere havde fået kørekort.

Mens vi gik og havde det godt, begyndte der at ske noget rundt om os i Varde og Esbjerg. Store varehuse med mange forretninger under samme tag, alt imens vi stadig havde en stor sø midt i byen lige foran døren til Brugsen. Vi havde dog lidt gadebelysning. Det var borgerforeningen, der satte nogle pærer op hist og her, så man kunne se at gå udenom vandpytterne, når det var mørkt. Så begyndte byen at vokse. Det startede med, at vi fik kloak og fortov. Der blev lavet en vej uden om byen. Nu slap vi for de store grusbiler ude fra Chr. Gades grusgrav. Det var først efter kommunesammenlægningen, at der kom rigtig gang i udstykningen. Området ved Forumvejen udstykkedes til det, der hedder Rosenvej og Irisvej. Det var Chr. Gade, der fik arbejdet med kloakeringen. Det var en hel sensation, at vi havde en lokal entreprenør, der kunne påtage sig en sådan opgave. Det var nu mest Wermund, som gjorde arbejdet. Han havde taget kursus som kloakmester. Nå – men vandet løber da vist den rigtige vej. Ved kommunesammenlægningen kom Alslev til Varde kommune og Hostrup til Esbjerg kommune. Der blev hurtigt udsolgt i byggegrunde, så kommunen købte Johannes Bennetsens jord. Det der nu hedder Anemonevej med sidegader. Vi bor selv i et hus, bygget i Johs. Bennetsens gamle have. Der blev kun byggemodnet en gade ad gangen. Så blev de grunde sat til salg. Folk sad i kø foran rådhuset i Varde en hel nat for at komme i betragtning. Var man ikke heldig, måtte man vente til næste gade var klar. Byen voksede. Det gik tilsyneladende godt. Det var godt for håndværkerne, for de havde meget at lave, og snart var Anemonevejs udstykning færdig og udbygget. Nu købte J.K. Huse ved Johannes Knudsen og L.M. Huse ved Leo Madsen og Kristian L. Sørensen altså Tage Jakobsen og Erik Fengers jord og udstykkede det til mange byggegrunde. Der blev dog også bygget nogle huse, men byggeriet gik lidt i stå igen og JK stoppede og Varde Bank overtog grundene – det der senere blev til VB Finans.

Man skulle tro at med den udbygning og den størrelse, som byen nu havde fået, ville være til gavn for alle, men det var det ikke. Ophørsudsalg hos Dinne Gade. Hun sagde, hun var blevet for gammel til at have forretning. Det samme skete hos Poula Jepsen i manufakturforretningen. Her blev også solgt ud og nøglen drejet om. Slagteren luk-

kede også og solgte huset og byggede selv hus på Irisvej, og fik arbejde på slagteriet i Esbjerg. Bageren blev syg og lukkede bageriet. Der var ingen fremtid for en bager i Alslev, da både brugs og købmand var begyndt at handle med brød. Vognmanden holdt ligeledes op på grund af alderen. Han fortsatte dog lidt med køreskolen, da det ikke var så hårdt, som at køre med svin og køer. Nina og Ejner lukkede også deres cykelhandel på grund af alder. Det var kendetegnet ved alle, at det var alderen, der gjorde, at de ikke blev ved, men der kom ingen nye til. Altså var byen blevet meget stor, men folk arbejder i Esbjerg og Varde. I løbet af få år blev der lukket og slukket i alle butikker og forretninger på nær brugsen, som stadig er her, og som gerne skulle blive, ellers ser det ikke godt ud for os. Vi har da også en drugstore, hvor vi kan handle om aftenen og i weekender. Alslev er blevet det, man kalder en soveby. Dermed ikke være sagt, at folk sover hele tiden – foreningslivet trives godt – det skyldes ikke mindst, at vi fik hallen bygget. Hvis man har interesse for sport er det rart at bo her, og som noget nyt er der ældreidræt i hallen fredag formiddag i vinterhalvåret. Om sommeren er der kroket ude foran Skyttehuset. Så sportsfolket har det fint – unge som ældre – der er ingen aldersgrænse.

Man kan sige, at byen har fundet sit leje. Der bygges et par huse om året. Dagligdagen går sin stille og rolige gang. Forsamlingshuset er her endnu med skiftende værtsfolk, der prøver at få det at løbe rundt. Folk har ikke råd til så mange fester mere. Borgerforeningen har vi også endnu. Blot på en anden måde end dengang den stod for gadebelysningen. Nu er det andre ting de beskæftiger sig med, så som skovrejsning i Toftnæs. Det er vist klar til igangsætning, så snart der er grønt lys fra stat og amt. Det sidste borgerforeningen har haft i støbeskeen er byggegrunde ved Peder Nørby, storparceller på 7500 m^2. Det skal være sådan at folk kan have husdyr – en hest eller får eller lignende – ja, der er altid gang i noget i Alslev.

Jeg syntes ikke man kan sige, at det er fallit, det der er sket. Det er et landsomfattende fænomen med de små landsbyer. De kan ikke eksistere. Men vi er dog så heldige, at vi kan blive ved med at få folk til at flytte hertil, så vi kan bevare vores skole, da der er mange familier med børn, der vælger at bo i Alslev. Jeg vil slutte med at sige, at vi i Alslev mangler en benzintank. Der er selvfølgelig mange andre ting, men vi klarer os. Det er bare tragisk hver gang, der er nogen

som holder op, men vi kan glæde os over at bo i et samfund, hvor man kommer hinanden ved og lige en ting til – det er en af de kønneste byer i Danmark. Det var lidt af det, som jeg kan huske af de 30 år vi har boet i Alslev. Der kunne skrives meget mere, men det må jeg prøve en anden gang.

Efter skrift: Det er ca. 10 år siden jeg skrev dette. Der er kommet lidt gang i det igen. Store parcellerne ved P. Nørby er bebyggede. Der tales om nye store parceller ved Visselbjergvej. Der bygges livligt i Alslev nord. Det er Vestjord, der sælger de grunde, som de købte af VB Finans. Vi har fået en benzintank igen ud til Hjertingvej. Ved de nye industrigrunde er Alslev VVS ved Kurt Hansen gået i gang med at bygge nyt stort værksted. Jo, der sker noget. Byen blomstrer igen, som der står i Alslev sangen: "Alslev er byen, hvor vi bor. Bedre sted findes ej på jord".

Gunner Andersen

Den gamle kirkegård.

Kirkegårdsmuren set fra Kirkepladsen.

Dømt til døden i Varde og efterfølgende halshugget

Af byrundviser Orla Duedahl, Varde

En beretning om skomager Morten Jonassen, 55 år, bosiddende i Grydergade i Varde, der den 14. juni 1821 satte ild til sit hus og i den efterfølgende retssag blev dømt til døden. Han blev den 9. februar 1822 halshugget på en høj lidt uden for Varde. Jeg har forsøgt at gengive denne noget specielle sag på en mere letlæselig måde, uden at gøre brug af politiets og rettens normale sprogbrug. Endvidere har jeg forskellige steder krydret fortællingen med noget lokalhistorie.

Indledning

Sagen om skomager Jonassen er dramatisk. Og vel nok ikke enestående for på denne tid i dagens Danmark var straffelovgivningen hård, og der gjalt ikke nogen kære moder. Dog var Vardeborgerne Jonassen sympatisk stemt, og der tilgik således den stakkels familie hjælp fra mange bysboer og kommunen, uden at dette dog løste den faderløse families store problemer med at få den efterfølgende dagligdag til at gå. At være skomager i 1821 har nok ikke givet det store afkast, så det har været vanskelige tider for forældrene, men at den mandlige familieforsørger faldt bort gjorde det ikke lettere.

Godt nok brændte mere end 70 huse i Varde som følge af ildspåsættelsen, men ingen mennesker eller dyr led skade, selvom muligheden herfor var stor. Man må huske på, at dengang var husene stråtækte, så enhver form for ildebrand kunne få katastrofale følger. Dette har nok også spillet en rolle på dommens udfald.

Dagen den 14. juni 1821

Det var omkring middag. Byen slikkede solskin og næsten ikke en vind rørte sig. Røgen steg dovent til vejrs fra arnestederne, hvor husmødrene var i færd med at tilberede middagens måltid, men det skulle snart vise sig, at ingen fik gavn af den tilberedte mad. Og dog var dette ikke det værste.

En krambodkarl stod og døsede i døren og gloede langs gaden, om der ikke skulle vise sig noget. En murer hang på sit stillads og klinede en husvæg, medens han samtidig tørrede sveden af sin pande. Fra værkstederne lød klingende hammerslag på ambolten og lyden fra hvinende save. Jo det var en god dag.

Så pludseligt

Så lige med et lød der brandråb i gaderne, kirkeklokken klemtede og byens tambour rørte alarmtrommen. En tung og osende røg væltede sig stille og roligt ned over byen og afstedkom råb og skrig fra mange mennesker. Man vidste desværre alt for vel, hvilken fare stråtagene frembød i et sådant tilfælde. Ud fra værkstederne kom alle i løb til arnestedet, der var i Nørregade hos skrædder Christen Dyhre. Ilden bredte sig hurtigt fra tag til tag, men brandfolkene ydede en energisk indsats for at bekæmpe ilden under ledelse af brandkaptajn Varthoe og assisteret af løjtnanterne købmændende Jens Thomsen og Tranberg.

Ilden bredte sig i begge retninger af Nørregade og nåede nedefter mod Vestergade. Tagene gav ilden ypperlig næring i det knastørre strå. Brandmandskabet, der var sværtet af røg og ild, arbejdede med slukningsarbejdet. Vand blev tilført sprøjterne, og taktfaste kommandoråb forplantede sig med pumpernes lyde, medens vandstrålerne slyngedes mod den grådige ild, der i betænkelig grad nærmede sig mere og mere Grydergade. Her var man allerede i gang med at sikre bohavet. Maren Morten Skomager asede sammen med børnene for at få husets bohave flyttet ud på gaden. Hun stønnede over anstrengelserne for Morten Skomager – hendes mand – var ikke hjemme. Slagter Schmidt, der jog forbi hendes, råbte: hæng i lille Maren du har jo drengene til at hjælpe dig. Men så heldigvis kom Morten Skomager i det samme løbende rundt om hjørnet fra Vestergade åndeløs og sveddrivende. Å Gud råbte Maren, det var godt du kom Morten.

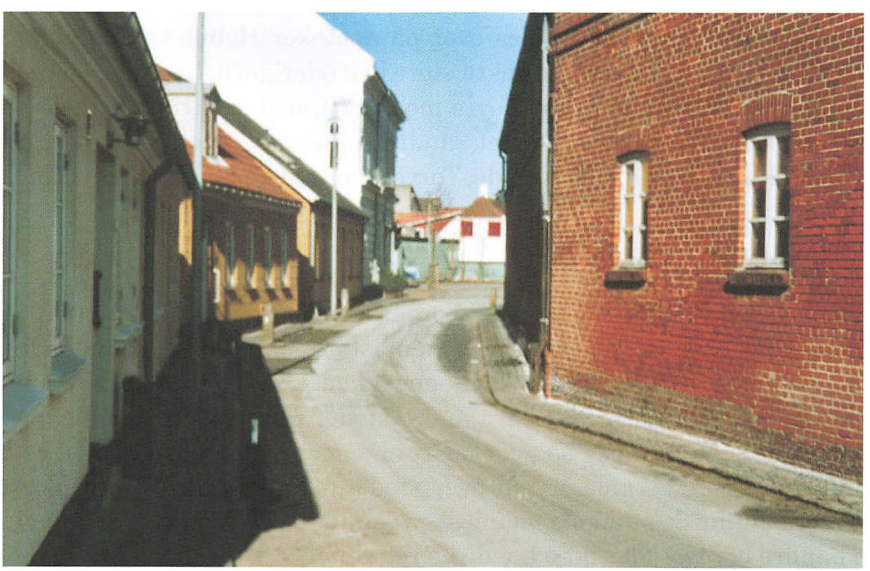
Morten Skomager løb ind i sit hus og sammen med kone og børn fik han hurtigt resten af indboet ud på gaden, hvor det blev slængt hulter til bulter mellem andet bjærget gods.

Den klokke, der blev anvendt, kan være byens historiske stormklokke, der oprindelig er fra 1200 tallet. Klokken blev brugt ved netop ildebrand, men også ved oversvømmelse, krig o.lign. Dog kunne den mod betaling yderligere anvendes ved kirkelige handlinger f.eks. ved bryllupper. Stormklokken hænger den dag i dag i klokketårnet på Arnbjerg kirkegård.

Fotos af Grydergade

Det var her skomager Jonassen boede. Til højre ses bygningen tilhørende den Palludanske Gård. Bygningen led stor skade under branden.

Ilden var nået til krydset ved apoteket, men det så ud til, at brandmandskabet nu havde held til at få den slukket. Og dette selvom det var begyndt at blæse op.

Grydergade.

Historiemæssigt blev apoteket i Vestergade åbnet den 21. februar 1800 af apoteker Rudolf Helms, der fik bevilling til driften. Fra 1883 blev drevet hjælpeapotek i Esbjerg samt håndkøbsudsalg i Oksbøl, Årre og Nordenskov. Ved branden i 1821 var apotekerbygningen en anden, end den vi ser i dag, hvor der nu er kreditforening. Den daværende bygning var lav og langstrakt med anlagt have ud mod Vestergade, så Vestergade som vej var ikke særlig bred. Apoteker Helms plantede i januar måned 1800 et lindetræ i apotekets gård. Det var et træ han havde hjembragt fra et kirkegårdsdige i Ribe.

Men nu skete der noget

Selvom ilden var blevet stoppet i Nørregade før Vestergade, lød der nu pludseligt høje råb fra Grydergade: Morten Skomagers hus brænder. Og det var rigtigt. Ild og flammer slog ud fra Morten Skomagers stråtækte hustag, og derved blev brandfaren virkelig meget større. Overfor Grydergade lå købmand Niels Lassens store købmandsgård (den nuværende Palludanske Gård) med bebyggelse til både Vestergade og Grydergade. Ilden greb om sig, fik fart og i løbet af de kommende timer nedbrændte over 70 huse i Varde. Hele Nørregade var antændt og brændende dele slyngedes over på apoteker Helms toft og videre til Knud Christensens stråtækte store brænderigård, hvor der vistnok ved en fejl blev kastet brændevin mod ilden med naturligvis uheldige følger som resultat. Det var et sandt flammehav. Ilden jog videre til Nicolajkirkestræde, Smedegade, Torvet ligesom Vestergade blev ramt.

Ordenens opretholdelse

Det var en voldsom opgave for borgerbevæbningen at holde styr på borgerne. Kvinder og børn blev henvist til Saugkulen (Lundgade), hvor de lå hulter til bulter med sengeklæder, og hvad de ellers havde reddet med sig. Kvinder fra andre steder i byen kom løbende med forplejning og trøstede så godt de kunne, men på et tidspunkt blæste vinden så mange gnister ind over stedet, at alle måtte flygte. Først senere kunne de stakkels mennesker genhuses, og det skete ved hjælp af andre borgere, der ikke havde været omfattet af branden.

Undersøgelse af brandårsagen

Byfogeden startede hurtigt forhørene efter brandens slukning. Bl.a. tilskrev han Stiftsamtet om, at han var gået i gang med sine undersøgelser, og at han ville udsætte en dusør til den, der kunne komme med oplysninger om brandens årsag. Der var dog ingen mistænkte på dette tidspunkt, men slagtermester Schmidt talte højlydt om, at han på skomager Jonassens loft havde set en træsko med en rygende glød kilet ind i taget og at brandårsgen sikkert måtte findes her. Dette betød, at skomageren og dennes kone kort efter blev afhørt, og efterfølgende varetægtsanbragt. Også andre afgav forklaring.

Tilståelsen

Men skomager Jonassen havde det dårligt med, at hans kone måtte lide under efterforskningen som mistænkt og varetægtsanbragt i en sag, som hun ingen andel havde i, så den 22. juni 1821 tilstod han først overfor sognepræst og amtsprovst Brøndsted og senere for retten, at han uden andre medskyldige havde sat ild til sit hus. Handlingen var en pludselig indskydelse ud fra den ide, at familiens kår kunne forbedres, såfremt han blev tilkendt et erstatningsbeløb som følge af branden. Ildspåsættelsen var sket på den måde, at han tog en glød, der anbragtes i en træsko og sattes i spænd mellem stråtaget og noget løstliggende halm på gulvet.

På grund af hans troskyldige fremtræden og uforbeholdne tilståelse, blev hustruen straks løsladt.

Med baggrund i sin tilståelse forblev skomager Jonassen fortsat varetægtsanbragt i fangehullet, og selvom man kan sige, at det var en barbarisk tid, så tvivler jeg dog på, at Jonassen til stadighed havde fangelænker på i arresten, men under den sidste køretur fra Varde til rettergangsstedet var han iført hals- hånd- og fodjern.

Dommen

Ved underretten blev Jonassen dømt til døden ved halshugning med økse og hoved såvel som kroppen derefter lægges på stejle. Endvidere skulle han erstatte sin handling, hvilket naturligvis ikke var inden for rækkevidde. Dommen blev stadfæstet ved Viborg Landsoverret

og senere af Højesteret. Dog ændrede Kongen til slut dommen den 9. januar 1822 således, at Jonassen skulle nøjes med at blive halshugget og ikke efterfølgende lægges på stejle.

Skarpretterens ankomst

Efter at alle formaliteter var på plads ventede man bare på skarpretterens ankomst. Han skulle komme fra Odense, men var ikke set den 6. februar, da personalet forlod byfogedkontoret. Den 7. februar 1822 var en bidende kold dag og ved aftenstide rullede en vogn søndenind i Varde. Kusken og en dreng, der var med, gjorde holdt ved acciseboden, hvorfra den vagthavende tolder kom ud med en lygte og gav kusken lov til at køre videre ad Storegade og ind i byen. En politimand på fodpatrulje fortalte omkringstående Vardeborgere om den mærkelige kusk, der havde fripas til at passere alle toldbomme, og om en underlig kasse, der var anbragt på vognens lad.

Næste morgen ved 8-tiden trådte den fremmede ind på byfogedkontoret, hvor han blev mødt af fuldmægtig Faber, der stak fjerpennen bag øret og spurgte: De ønsker. At tale med byfogeden svarede den fremmede. Hm ja, byfogeden er ikke vel og tager nødig imod, når det ikke er særdeles påtrængende. Det er påtrængende svarede den fremmede koldt. Deres navn spurgte så fuldmægtigen. Stengel. Javel ja og Deres stilling. Jeg er skarpretteren fra Odense lød svaret. Faber snappede fjerpennen, slængte den på pulten og ilede ind til byfogeden og vendte hurtigt tilbage med besked til den fremmede om, at han kunne træde ind til byfogeden.

Huha, sagde anden fuldmægtig Hjørrild, da døren gled i efter den fremmede. Jeg gloede måske lige lovlig meget på fyren for sikke et øjekast han lånte mig, da han gik forbi. Jeg fik kvalmefornemmelse og greb mig uvilkårligt til halsen, og det forekom mig, at det var den, han så på og nærmest tog mål af. Ja svarede Faber, med den mand skal man helst intet have med at gøre.

Henrettelsen

Den 9. februar 1822 førtes Jonassen i vogn og under skarp bevogtning så ud til henrettelsesstedet på en høj i Mejlsområdet i en grusgrav.

Det var en kold vinterdag. Sognepræsten og byfogeden havde sørget for, at årets konfirmandhold var udkommanderet til at overvære det blodige optrin. Sådan til skræk og advarsel.

Ved ankomsten til rettergangsstedet blev Jonassen modtaget af præsten, der tog ham i hånden og førte ham frem til blokken, hvor han skulle lægge sit hoved. Byfoged Rosenørn oplæste dommen og præsten bad med fangen og sluttede af med salmen: Tungt mit hjerte slår, bange slag og hede tårer rinde, jeg ængstes, sukker nat og dag og ved ej trøst at finde.

Efter dette råbte Jonassen med høj røst: Tilgiv mig kære medborgere. Gud være mig nådig. Herefter blev Jonassen overgivet til skarpretteren og lagde hovedet på blokken. Skarpretterens økse blinkede, konfirmandrækken vaklede og under smertensskrig besvimede flere af børnene. Alle øvrighedspersoner forlod straks stedet. Jonassen blev lagt i en tarvelig trækiste og begravet på stedet for som straffet person kunne han ikke stedes til hvile i indviet jord.

Og dog

I en af mine kilder har jeg læst, at en gruppe mennesker den efterfølgende nat ved midnatstid kom gående østerind i Varde bærende på en kiste. Ved acciseboden gjorde de holdt, førte en hviskende samtale med tolderen, der åbnede porten, hvorefter gruppen tavst gik videre til Den gamle Kirkegaard. Her gravede de en grav midtvejs i gangen, der løber parallelt med kirkegårdsdiget mod Torvet. Kisten sænkedes og efter omhyggeligt at have fjernet alle spor forlod de stedet.

Jeg ved dog ikke, om denne version er rigtig.

Den gamle Kirkegård

Var det mon i dette område nogle vardeborgere stedte Jonassen til hvile. Jeg ved det ikke for dengang var det således, at man dengang ved så grove forbrydelser blev slettet i de offentlige bøger.

I øvrigt kan jeg fortælle, at den skæve kirkegårdsmur er helt usædvanlig. Den står uden nogen egentligt fundament, men folk fra Kulturarvstyrelsen, der besøger os med mellemrum, er meget optaget af dens fortsatte tilstedeværelse.

En accisebod

Dengang var det således, at der ved byens indgangssteder fandtes en accisebod, hvor handlende måtte betale en afgift for at komme ind i byen med henblik på at afsætte deres varer, idet handel skulle foregå i købstæder. Og Varde havde fået sine købstadsrettigheder helt tilbage i 1442. Først omkring 1850 blev ordningen ophævet, da en helt ny næringslov var kommet på bane, og den brød med den hidtidige ordning. Ved disse acciseboder stod en embedsmand, som foretog kontrol af de varer, der ønskedes afsat i byen, og han afkrævede den fastsatte afgift. Altså kan man sige, disse embedsmænd var "posekiggere." Billedet viser et sådant accisested, der er beliggende i Østergade / Lundvejskrydset.

Det kostede halshugningen

Skarpretteren kom som sagt fra Odense på en hestetrukken vogn, og det siger sig selv, at han skulle have sine omkostninger (bøddelpenge) dækket. Regningen lød således:

Accisebod i Østergade / Lundvejskrydset.

• For hovedet at afhugge	16 Rbd	
• Diætpenge for mig, 9 dage a 2 Rbd	18 -	
• Vognfragt fra Odense til Varde og igen tilbage er 36 mil a 4M 8S pr. mil	27 -	
• Drikkepenge	4 -	5M 4S
• Fragt med båd over vandet fra Middelfart til Snoghøj og tilbage	2 –	
Tilsammen	67 Rbd	5M 4S

Regnskabet findes på Varde museum.

Afsluttende

Hvis man betragter begrebet tid med nutidige øjne så er denne sag gammel, men historisk set er den alligevel fra nyere tid. Og så synes jeg nu alligevel, at det er godt at vi ikke længere har disse straffetilstande.

Hvis nogen efter denne lidt populære fremstilling af denne gyselige sag skulle få lyst til at læse hele sagsbehandlingen og dommen, så kan jeg henvise til Varde bibliotek eller til Gert Ravn i Oksbøl, der har udarbejdet en detaljeret gennemgang af sagen.

Orla Duedahl

Alle som hjalp til, til markedet i ca. 1950.

Fra en tid med får på markedet.

Vestjyder

Af Herløv Nielsen, Ho

Jeg er født på det som man i dag kalder Ho Kro & Forsamlingshus i 1943. Jeg voksede op i en meget tryg tid, den grimme krig sluttede, og optimismen kom med freden i 1945. Mine forældre havde sagt ja til at blive bestyrerpar i forsamlingshuset, men kun for en kort periode. Denne korte periode blev til ca. 40 år. De var unge og en dag først i oktober kom jeg til verden. Den første tid husker jeg naturligvis ikke så meget af, men det som mine forældre har fortalt, husker jeg en del af, et af højdepunkterne var jo dengang som nu i dag: Fåremarkedet. Den gamle tradition, der har gjort Ho kendt langt ud over landets grænser. Der var rigtig travlt i forsamlingshuset, når der var marked, så det første år blev jeg sendt op til mine bedsteforældre i Blåvand, Anne og Niels Bloch Jørgensen for at blive passet der. Men så har jeg også været med hvert år siden, ja selv da jeg var soldat, skrev min far et pænt brev til obersten, om det var muligt, at jeg kunne få fri til fåre markedet, da der var brug for hjælp. Det blev bevilget, så jeg vinkede farvel til alle kammerater for at tage hjem i 5 dage. Min mor har fortalt mig, at læreren på skolen en gang spurte en af de små elever, kan du nævne vores højtider. Ja, svarede den lille pigen kvikt: Det er jul, påske, pinse og "æ formærken". Jeg vil nu prøve at beskrive et marked omkring 1950. Der var rigtig meget, der skulle forberedes op til markedet. Der var 3 damer, der sad hele dagen før og skrællede kartofler. Kartoflerne blev så på dagen kogt i en stor gruekedel - for derefter at komme i en høkasse - indtil de skulle serveres sammen med en dansk bøf med løg og brun sovs af den gode slags, til lammefrikassé, karbonade eller frikadeller. Dengang spiste man 2 retter

mad, om middagen så der blev også lavet frugtgrød i spande. Jeg har et billede af alle - der hjalp til. Der var ca. 20 med. Høvdingen var Kristine Kursen, kogekonen fra Borre ved Oksbøl. Hun var frøken og med knold i nakken og meget religiøs. Hun var ikke bange for at give udtryk for hendes mening, og det blev sagt så dette ikke kunne misforstås, og hendes mad og bageopskrifter var hemmelige. Der var flere gange, hvor en gæst eller servitrice spurgte efter opskriften på et eller andet, men det var så godt som umuligt, at få lokket den fra hende, men hun var fantastisk dygtig, og hun elskede dyr. Vi havde en hund, der hed Nana. Den lagde sig gerne midt på gulvet, så hun skulle gå uden om den hver gang, hun skulle fra komfuret og over til køkkenbordet, og når så min far eller mor bad hunden om at flytte sig, fik de straks at vide, at hunden også skulle være her - og det var et dyr - og dem skulle vi beskytte. Hun havde selv et mindre hønsehold derhjemme, men hun nænnede ikke at slagte dem, så de døde af alderdom.

Serveringspigerne fra kaffeteltet.

Så var der Thea fra Grærup. Hun var også kogekone, og et dejligt menneske. Hun var lille og rund og en meget dygtig og varm person. Hun kom på hendes cykel fra Grærup til Ho. Der er ca. 10 km. Hun kunne fortælle en vits, og så havde hun et dejligt humør. Midt i - hvor de kunne være i fuld gang med en fest - kunne hun få min far til at snuppe harmonikaen, og så dansede hele personalet lige en enkel dans i køkkenet, og så arbejdede alle videre. Jeg tror, der var mange arbejdsgivere, der i dag kunne stimulere samarbejdsglæden på denne måde i stedet for dyre kursusophold.

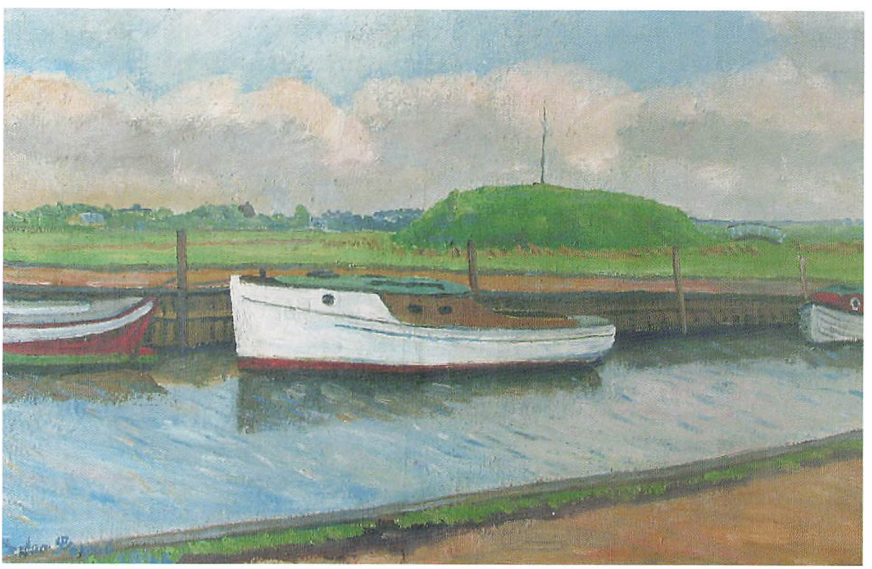
En anden dame, som jeg også husker tydelig er Laura fra Vrøgum. Igen en kogekone. Hun var sød og rap i replikken. Hvis jeg prøvede på at lave lidt sjov med hende, var hun omgående med på den, og det skete meget tit, det var hende, der vandt duellen.

Så kommer vi til selve markedet. Det startede kl. 6,00 med morgen kaffe. Et kvarter efter dørene blev låst op var kroen fyldt, så servitricer og kogekoner startede op med en glæde og et humør. Ja, i dag kan jeg ikke forstå, hvordan de klarede det. De kørte lige igennem og humøret var stadig høj kl. 24,00, hvor de så gik i seng efter de havde snakket om dagens oplevelser, og fortalt et par små historier over en kop kaffe eller noget der var stærkere og vådt. Der blev solgt rigtig meget kaffe. Der var dengang ingen spiritusbevilling på kroen. Efter min mening har det aldrig forhindret nogen mennesker i - at få fat i den slags - hvis det nu var det, de ville.

Der blev solgt ca. 700 til 800 gange varmt mad fra kl.11,30 til kl. 23,00. Der foruden en masse smørebrød. Der var 3 damer, som lavede smørebrød hele dagen, og det halve af natten med. Der var bal i salen og i et telt, der var stillet op lige udenfor kroen. Der var liv og glade dage med 2 orkester, der spillede. Det var meget svært at se, at det var en afholdsbeværtning, som folk befandt sig på. Hele markedet blev overvåget af 4 lokalbetjente, Terkelsen fra Ansager, Skibelund fra Årre, Rahbæk fra Nr. Nebel og vores egen Sulkjær fra Oksbøl. De kom ved 6 tiden om morgenen, for at holde styr på trafikken, når fårene blev drevet ind fra Skallingen, og kørte først hjem om natten, når der var ro og de fleste var gået i seng. Der var hygge og der var en glad stemning over markedet dengang, men trods alt så er markedet i dag, også en god oplevelse, men det får jeg måske lejlighed til at skrive om en anden gang.

Familien Steens' gård, Vestergade 5 i Varde. Efter maleri af Peder Steens, 1922. Billedet tilhører Varde Kommune.

Varde Havn med lystbåde og i baggrunde Slotsbanken. Efter maleri af Peder Steens, 1946. Billedet tilhører Varde Museum.

Fra min tid som skibsdreng på Varde Å

Af Svend Erik Barner, København

Forfatteren til denne lille erindringsskitse er født i Varde den 30. december 1922. Faderen, Erik Olsson, der stammede fra Sverige, arbejdede dengang som former på Varde Stålværk, og moderen, efter hvem han bærer sit efternavn, var en skovfogeddatter fra Silkeborg-egnen. Sammen med to søstre voksede drengen op på Kærvej i Varde. Siden blev Svend Erik Barner udlært ved Varde Bogbinderi og Protokolfabrik. Trangen til eventyr var imidlertid stor, og da grænserne atter åbnedes efter den tyske besættelse, blev det til en lang serie af udlandsophold, deriblandt flere år i Australien. Efter hjemkomsten til Danmark blev Svend Erik Barner ansat ved Landsarkivets konserveringsværksted i København med deraf følgende efteruddannelse på Konservatorskolen, Rigsarkivet i London og Kulturen i Lund. I forbindelse med oversvømmelserne i Firenze udsendtes han i 1968 af Kulturministeriet og hjalp med redningsarbejdet på det derværende nationalarkiv. De seneste ti år før sin pensionering var Svend Erik Barner leder af Landsarkivets nyoprettede konserveringsværksted i Aabenraa. Denne stilling blev en god afslutning på et langt og interssant arbejdsliv. Pensionistårene, som hidtil har været særdeles aktive, tilbringes i hovedstadsområdet.

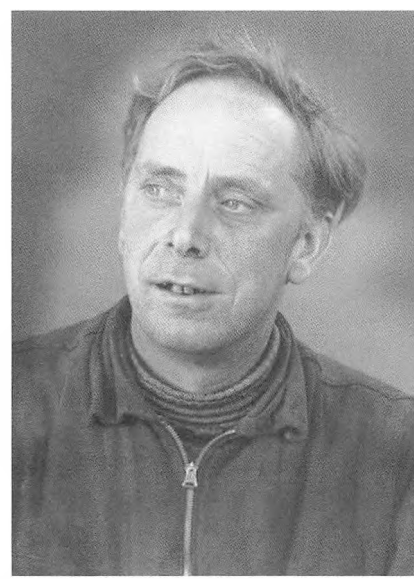
Brødrene Steens, Peder og Jeppe, har begge medvirket til, at min barndom blev fyldt med spændende oplevelser, som jeg med glæde ser tilbage på. Jeppe, der forblev ugift, drev et mønsterlandbrug på omkring 100 tdr. land ved Isbjerg. Derudover havde han yderligere tid til at passe sine mange bistader og pleje en prægtig frugtplantage.

Ålegilde hos Kristian Riber i Janderup gl. Kro, omkring 1948. Fra venstre: Hans Jensen, Janderup, værten stående, bagermester Søren Sørensen, Varde, redaktør Niels Jensen, Varde og kunstmaler Peder Steens, Varde. Fotos: Varde lokalhistoriske arkiv.

Peder Steens beskæftigede sig også med billedskæring. Her ved sit arbejdsbord i hjemmet. Foto omkring 1970.

Kunstmaleren Peder Steens, foto 1939.

Jeg kunne i øvrigt ikke dy mig for at snuppe lidt af den gode frugt, - hvilket har voldt mig samvittighedskvaler sidenhen i livet. For en dreng som mig var Jeppe et hyggeligt bekendtskab. Når han pløjede, traskede jeg med op og ned ad marken. Indimellem kom jagtgeværet frem. Hunden var ellevild og jeg fulgte forsigtigt bagefter. Jeppe ramte kun sjældent det han skød efter. Hunden og jeg fik altid skylden for fejlskuddet, men grunden var nok snarere den, at han ikke nænnede, at gøre vildtet fortræd.

Først og fremmest er det dog broderen, den for mig så kære kunstmaler Peder Steens, jeg her vil berette om. I tiden fra 1929 til 1938, fra mit syvende til mit sekstende år, færdedes jeg hjemmevandt i hans stuer og betragtede nærmest huset i Vestergade som mit andet hjem. Dengang var Peder stadig ungkarl, og for mig at dømme stærkt eftertragtet af det modsatte køn. En medvirkende årsag hertil var antagelig hans djærve væsen og kraftige udstråling. Senere giftede han sig og skabte en lykkelig familie. På det tidspunkt havde jeg imidlertid fået andre interesser, men jeg husker stadig, at det ikke rigtig passede mig, da han fortalte, at han var blevet forlovet.

Peders forældre ejede den store ejendom Vestergade 5 i Varde. Det var to meget driftige mennesker, - dyr i bagbygningerne, forretninger og lejligheder ud til Vestergade samt et stort, veldrevet jordtilliggende omkring byen. Da faderen døde blev Peder tvunget til at overtage driften af det hele. Netop hjemkommen som han var fra Harald Giersings maleskole i København, havde han tilskyndet af sin læremester drømt om lange udlandsophold som udøvende kunstner. Disse planer blev hermed kuldkastet, og han måtte nu pænt blive hjemme som lokal Varde-kunstner. Peder Steens var alle dage et kolossalt flittigt og arbejdsomt menneske. Der var altid rigeligt at se til, men det var tydeligt, at kunsten kom i første række. Jeg nåede heldigvis, at opleve hans gamle mor før hun et efterår gik bort. Det var en køn ældre dame, hvidhåret med fornem holdning og pæne manerer. Hun gik i sort silkekjole og hvid kniplingskappe med en sirlig sløjfe under hagen. Sådan erindrer jeg hende tydeligt, når hun om søndagen sejlede ud med os i Peders motorbåd "Birgit".

Der var næsten altid liv i Peders stue. Ved middagstid kom naboen, bagermester Sørensen, gerne for at høre koncerten i radioen. Den gik såvel han som værten højt op i og svang med arme og ben i takt

Søndagstur med damer i motorbåden "Birgit". Midtskibs med slips "skipperen" Peder Steens og på bredden med bådshage "skibsdrengen" – artiklens forfatter. Foto omkring 1935.

"Skibsdrengen" siddende på motorbådens kahyt og ved siden af ham heksen til årets Sct. Hans-bål. Foto omkring 1932.

Jeppe Steens (1891-1960). Kunstmalerens ældre bror, der drev et landbrug ved Isbjerg. Foto omkring 1950.

til musikken. Efter middagskoncerten begyndte andre besøgende at indfinde sig. Hos Peder var der jo altid åbent hus og god stemning. Til de faste gæster hørte skomager Hovedskou's søn Severin, der også havde en motorbåd, samt "Drejer-Frederik" med hans to schæferhunde. Drejer-familien havde specialiseret sig i landmålerstokke, der blev fremstillet i et stort kælderlokale. Jeg mindes endnu, hvor meget det larmede, når stokkene blev drejet. Indimellem kom også fårehyrden fra Skallingen anstigende. Det var en stor og kraftig mand med hvidt fuldskæg. En anden spændende person var tolderen fra Ho, der især gjorde indtryk på mig ved at mangle et led på den højre hånds pegefinger. En særdeles hyppig og velkommen gæst var broderen, Jeppe Steens, en høj og stovt bondemand at se til, når han trådte ind i stuen iført sit grå vadmelstøj og de nypudsede, sorte læderstøvler. Ved tretiden om eftermiddagen vendte bagermester Sørensen så tilbage med wienerbrød, hvorpå vi alle drak kaffe. Reglen var her, at der kun var ét stykke brød til hver person!

Jeg skulkede ofte fra skole for at komme ud på vore sejlture sammen med de andre både. Undertiden tog Peder og jeg også på langfart alene. Han sov så på den ene bænk om natten, og jeg lå på gulvet i min sovepose. Mine sejlerdage gik med leg og fiskeri, medens Peder for det meste havde travlt med at male. På disse bådture besøgte vi folk, hvor vi kom frem, - de rige gårdmænd langs åen og i Janderup bl.a. fiskeren Kristian Riber ("Kræ Riwer") og Johannes Jensen, hvis søn var bud ved Varde Bank. Kristian Riber var et hyggeligt og særdeles gæstfrit menneske, som det altid var festligt at besøge. Han havde kun én tand i overmunden, og den var kridhvid. Sproget han talte var stærkt præget af vestjysk dialekt. Ved Ho var kaffen altid klar hos den flinke tolder, og indimellem besøgte vi fårehyrden. Sidstnævnte var en markant skikkelse, der for det meste travede omkring med en lang stok og tæt fulgt af sin hund.

En vinter fik Peder mig med i sejlklubbens Mandolinklub. Vi lærte os noderne og især Peder blev meget dygtig. Vi øvede os sammen hjemme i hans stue, og jeg erindrer, at hans yndlingsmelodi var "O Solo Mio"! Ved efterårstide tattede vi ål om natten, mest i åen omkring Janderup. Det foregik med orm trukket på en kinesertråd og et tungt blylod i enden. Hele herligheden blev sænket ned til bunden, og der bed ålene lystigt på. Deres tænder satte sig fast i tråden, og

Fårehyrden fra Skallingen. Portrætstatuette udført af Peder Steens. Træfiguren indgår i Varde Museums store samling af Peder Steens-skæringer.

hurtigt blev de trukket op i nettet, der sammen med en tændt flagermuslygte var ophængt på siden af båden. De små blev smidt ud igen, og dem der vejede 1-2 pund beholdt vi. Peder tog engang en på 4,5 pund. Det var den største ål, der blev fanget dette efterår. Jeg var hanestolt på Peders vegne, og erindrer hvorledes denne store fangst længe var et samtaleemne såvel i Janderup som blandt sejlerne. Efter en begivenhedsrig fangstnat blev der ofte holdt ålegilde hos Kristian Riber, hvor Severin Hovedskou for det meste stod for selve stegningen. Stemningen var altid meget lystig, og jeg selv, der jo kun var en dreng, sagde ikke meget, men hyggede mig i det muntre selskab.

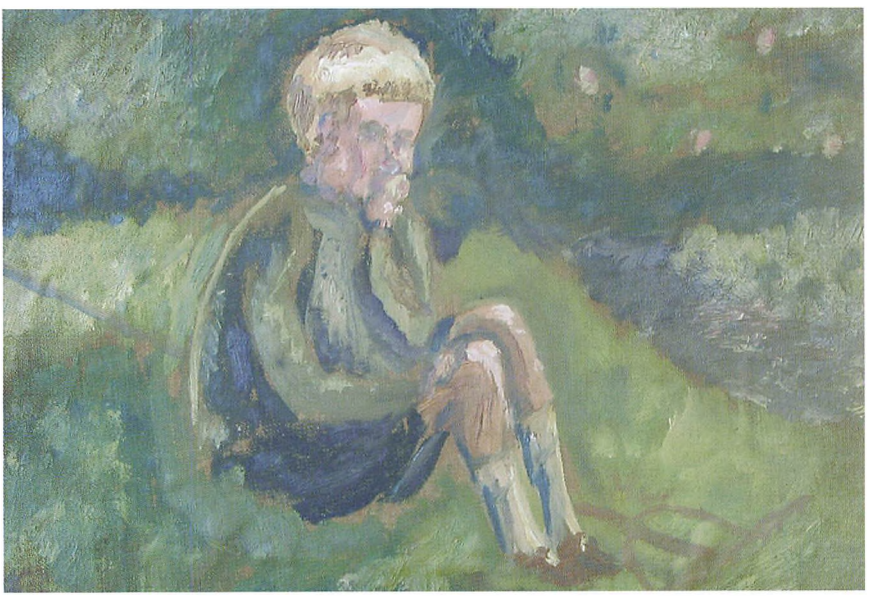
Da jeg var ni år gammel malede Peder Steens et portræt af mig. Jeg sad dengang under træet i hans hyggelige have og spiste et æble. Billedet af den lyshårede dreng fik jeg siden foræret af ham, og det hænger nu i guldramme på min væg og smiler ned til mig. Det er et rart minde at have om den kære person, der i sin tid malede det!

I et antikvariat i Esbjerg havde Peder Steens længe haft kig på bogværket "De Danskes Øer" med tegninger af kunstneren Johannes Larsen. Endelig en dag havde han bestemt sig. Vore cykler kom frem, og han købte bøgerne. I dagens anledning vankede der sodavand og wienerbrød til mig, - endda på noget så imponerende som et hotel. Det havde jeg aldrig prøvet før! De pågældende bøger blev Peders yndlingslæsning gennem hele livet. Selv da han var ældre og syg så jeg under mine besøg, hvorledes de altid lå foran ham på bordet. I øvrigt var Peder ven med Johannes Larsen gennem mange år. Selv mødte jeg kun den fynske maler ved en enkelt lejlighed, hvor vi skulle med i hans bil for at aflevere et maleri til en kunde. Køberen havde lovet at ville traktere og dermed give "lidkøb" ved modtagelsen. Min forventning var stor, nok først og fremmest fordi det kun var anden gang, at jeg skulle køre i en rigtig automobil. Da vi så skulle stige ind i køretøjet lå billedet på sædet med et stort hul i lærredet. Et eller andet må være faldet ned på det og forårsaget skaden. Jeg fik aldrig at vide, hvad der var sket, men afsted kom vi ikke, og skuffet det var jeg!

Ligesom mange andre kom også maleren Chr. Lyngbo fra Henne jævnligt på besøg. På mig virkede det som om, han følte sig noget højere oppe i hierarkiet, men han var jo også en særdeles dygtig og anerkendt kunstner. En dag tog Peder cyklen frem. Vi skal til Henne, sagde han, og glad var jeg selvfølgelig over, at måtte komme med.

Storegade-broen i Varde set fra øst. Efter maleri af Peder Steens, 1932. Billedet tilhører Varde Museum.

Forfatteren som niårig, siddende i familien Steens' have bag gården i Vestergade. Efter maleri af Peder Steens, omkring 1931. Billedet tilhører den portrætterede.

Det var Lyngbo vi skulle besøge, og turen forekom mig uhyre lang. Da vi endelig kom til Henne cyklede vi over et vidtstrakt lyngareal, og nåede endelig frem til en imponerende bygning med stor glasindgang. Om Peder havde en aftale med Lyngbo ved jeg ikke, men den store og flotte mand kom os i møde med åbne arme. Fruen fulgte efter og gav os venligt hånden. Så højtideligt var jeg slet ikke vant til at blive modtaget, og jeg følte mig derfor helt undseelig! I det fornemme hus førte en trappe op til en stor og lys stue med tykke gulvtæpper i smukke kulører og store antikke møbler, - sådan forekom det i hvert fald mig. Det var en strålende sommerdag og alt omkring stedet, såvel ude som inde virkede storslået.

En anden tur begyndte en tidlig morgen, hvor Peder Steens og jeg cyklede til Janderup. Her lå et fladbundet sejlskib, en såkaldt "evert" ved Kristian Ribers anløbsbro. Vi hilste på skipper og skibsdreng og fik cyklerne med om bord. Skuden var fra vist fra Rømø, og kaptajnen en imponerende sømandsskikkelse iført uniform. Han talte en art plattysk, så jeg forstod ikke ret meget af snakken. Det betød heller ikke så meget, for jeg havde jo ikke noget at skulle have sagt! Sært at de i det hele taget ville have os med, men Peder havde som altid magt over situationen. Everten skulle sejle op ad åen til Varde, en slags demonstration der skulle bevise, at Varde å stadig benyttedes som transportvej. Af passagerer var vi nok en syv-otte stykker, foruden os to husker jeg kun Kristian Riber. Turen gik godt indtil vi nåede op til højspændingsledningerne. Her gik skipper i land for at vurdere, om skibsmasten kunne passere under ledningerne. Der gik en halv times tid med målinger, og vi kunne mærke hans betænkelighed, da han atter steg ombord. Vi sejlede derpå langsomt fremad, - klar til at slå bak. Og ganske rigtig, - masten ramte en ledning, og store gnister spruttede deroppefra og helt ned langs bådsiderne. Jeg stod lige ved masten og kunne overskue det hele. Skipper var selvfølgelig vaks ved bakgearet, og et halvt minut senere var vi igen fri af højspændingsledningerne. Ingen personer fik elektrisk stød. Det var der stor undren over, husker jeg stadig. Forklaringen var måske, at Peders læderstøvler havde gummisåler, og alle vi andre bar gummistøvler. Båden måtte nu vente en times tid til det blev mere lavvandet, og igennem kom vi da til Varde uden yderligere uheld. Besætningen og vi andre fulgtes med Peder hjem til hans hyggelige stue, og straks da

vi var inden døre forlangte skipperen en dobbelt kaffepunch. Der var imidlertid ingen snaps i huset, så jeg blev sendt af sted for at købe en flaske, og alt endte dermed i fryd og gammen.

En eftermiddag hvor vi lagde båden til ved Kristian Ribers anløbsbro i Janderup, kom han ned til os og sagde, at en gårdmand tæt ved Tarphagebroen ville tale med Peder angående et maleri, der skulle være klar hurtigst muligt. Kristian var lige blevet færdig med at tjære fiskegarn, og han så herrens ud, som han stod der i plettede gummistøvler og slidt arbejdstøj med tjære både her og der. Han fik slet ingen tid til at vaske sig, for vi skulle nå frem inden det blev mørkt, og Kristian skulle vise os vejen til gården. Efter nogen tids sejlads kunne han skimte ejendommen, og vi gik alle tre i land. Hvordan Peder fortøjede båden husker jeg ikke nærmere. Vi gik et langt stykke over eng og mark, og ankom lige da gårdmanden var færdig med aftenmalkningen. Normalt bliver gæster straks inviteret ind i stadsstuen, men denne gang måtte vi tage til takke med køkkenet, og manden lagde endog aviser på stol og gulv, der hvor Kristian skulle

Jerneverten "Elise" af Rømø under protestsejladsen på Varde å. Foto 1938. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

sidde. Efter at det hele var gennemdrøftet, bød bonden på den sædvanlige kop kaffe. Peder havde taget imod bestillingen på billedet, og Kristian, der havde ordet i sin magt og kunne være meget morsom, underholdt nu under pjank og grinen med nogle af sine løgnehistorier. Da vi endelig drog derfra var det blevet mørkt og meget tåget. Ned til åbredden nåede vi efter nogen søgen, men båden lod sig ikke umiddelbart finde. Vi kravlede længe på knæene og følte os forsigtigt frem for ikke at falde i. Situationen var ikke ligefrem behagelig, men heldigvis fik Peder omsider øje på båden, og vi kravlede lettede ombord. Kristian, der ellers havde prøvet lidt af hvert, talte længe om denne tur, hvor han måtte kravle og blive gennemvåd i det høje og fugtige græs. Også Peder glemte sent strabadserne, men billedet af gården blev malet og afleveret til tiden.

En oplevelse, der endnu står lysende klar i min erindring, er dengang Peders bror Jeppe ville til fåremarked i Ho for at købe et lam, som skulle fodres op og være klar til juleslagtning. Vi forudså, at det kunne være besværligt, at fragte det med båden, så Severin Hovedskou tilbød, at tage med som hjælper. Turen til Ho gik som sædvanlig godt, og Jeppe købte lammet med håndslag og hvad dertil hørte. Vi fik med stort besvær lammet læsset på båden, startet motoren og sejlet et lille stykke. Så gik lammet pludselig berserk, - sprængte den snor det var bundet med og hoppede over rælingen ud i det mudrede vand. Severin sprang straks overbord for at fange dyret, og efter flere forgæves forsøg blev kalorius endelig halet indenbords igen. Lammet så nu meget ynkeligt ud, og Severin var selvfølgelig blevet gennemvåd og oversmurt med det beskidte mudder. Yderligere havde han mistet den ene af sine læderstøvler, fordi den havde sat sig fast i bunden, og den fandt han aldrig igen. Til Varde kom vi dog omsider. Severin Hovedskou måtte traske hjem på strømpesokker, og Jeppe trak lammet hele den lange vej ud til sin ejendom ved Isbjerg. Jeg ved, at Jeppe gjorde sit for, at lammet skulle have det rart. Når vi siden gik tur, endte vi ofte ved dyret og kælede lidt for det. Til gengæld brægede lammet heftigt, når vi atter forlod det. Senere forstod jeg, at dyret ikke havde levet helt op til forventningerne. Således tiltrak det fårene fra nabogårdene, der rev sig løs fra deres hjemlige græsgange, for at være der, hvor den var. Det kostede en del fortrædelighed og besvær, som Jeppe var uden skyld i. Det stykke kød jeg fik foræret efter slagt-

ningen smagte heller ikke så godt, men grunden til dette kunne selvfølgelig også være forkert stegning. Sejt var det i hvert fald!

Peder havde en hund, en kær og skikkelig foxterrier, der troligt fulgte os hvor vi gik og stod, såvel på sejlturene som når vi cyklede, bl.a. ud til broder Jeppe, hvor vi ofte hjalp med høst og andet arbejde. En dag da "Kvik" var tretten år ville den ikke med, da vi skulle hjem. Den kiggede slukøret på os, og forblev så på gården hos Jeppe to år mere. Hvor er Kvik? spurgte jeg en dag, jeg var på besøg. Den er gået bort det kære kræ! svarede Jeppe, og så meget sørgmodig ud. Jeg forstår om nogen, at han holdt af den lille hund!

På sejlturene oplevede vi ofte naturens skønhed og imponerende kræfter. Det kunne være, når vi lå for anker ved Sjælborg eller andre steder og ventede på bedre vejr. Mørke nætter med kraftig lyn og torden eller om efteråret med kornmodets vidunderskønne lysglimt og turene til Skallingen med flod og ebbe. Ofte nåede en båd ikke ud før den blev overrumplet af lavvandet, og man måtte så pænt vente på tørt land til det næste højvande.

Senere i livet opholdt jeg mig mange år i udlandet, men nåede heldigvis igen at opleve samvær med Peder de sidste år han levede, såvel i hjemmet som sidenhen på plejehjemmet. Peder var gennem hele livet et ejegodt menneske, en sand kunstnertype, der med sit ligefremme væsen og helt særlige udstråling tiltrak de mange, som i forskellig sammenhæng nød hans selskab. Peder Steens' betydning for mig lader sig ikke vurdere. Ære være hans minde!

Efterskrift

Kunstneren Peder Steens blev født 1895 i Varde og døde samme-steds i 1984. Han tilbragte næsten hele sit liv i familiens gamle ejendom nær bymidten (Vestergade 5). Allerede som dreng begyndte Peder Steens at tegne, og i 1921-22 var han elev på Harald Giersings maleskole i København. Siden virkede han udelukkende i fødebyen, hvor han foruden malerkunsten også beskæftigede sig med billedskæring.

I Varde var han en kendt skikkelse, der med forkærlighed malede de gamle gader og deres ydmyge huse. En ganske særlig Peder Steens-specialitet var aftenbilleder med mørke husrækker svagt

belyst af enlige gadelygter. Den vestjyske natur betød meget for kunstneren, og talrige er da også de motiver fra byens omegn, der gennem årene blev fæstnet på lærredet.

Vidtspændende som han var, mestrede Peder Steens også træskæring, og det var nok her han opnåede de største kunstneriske resultater. En imponerende mængde af relieffer og figurer skabtes gennem årene af den flittige kunstner. Persongalleriet strækker sig fra byens bedsteborgere og håndværkere til særlinge og originaler. Heller ikke landboerne blev glemt. Alle er de skildret med kærlig indleven, og de bedste af figurerne er sande mesterværker.

Med pensel og kniv har Peder Steens således gjort sit til at fastholde erindringen om sin gamle by og dens befolkning. Peder Steens' kunst er da også værdsat af mange, og hans værker repræsenteret i adskillige hjem især på Varde-egnen. Varde Museum ejer en betydelig samling af hans arbejder.

Svend Erik Barner,
København.
Født 1922 i Varde

Alice og Inger ca. 18 år.

Inger som ca. 10-årig.

Min far Carl Christiansen ca. 1940.

Inger hos fotograf Andersen, Møllevej.

Erindringer fra min barndom i Varde

Af Inger Nielsen, Esbjerg (født Christiansen)

Frisvadvej 44 var mine forældres første hjem, og der er vi tre børn født, Arne, Grethe og jeg. Far, tømrer Carl Christiansen, havde fået lov til at indrette en lille lejlighed oppe på loftet hos Andrea og Hans Christiansen. Der var en lille stue med en spareheks, soveværelse, hvor der var isblomster på ruden om vinteren. Jeg kan huske, det virkede så uhyggeligt, når grenene på de store træer bevægede sig. Der var også et køkken uden rindende vand, så mor måtte hente vand nede i bryggerset. Hans Christiansen var som ung emigreret til Californien. Han købte en farm derovre, og sendte så bud efter sin kone, Andrea. De fik to piger derovre, Louise og Carmen, men da de ikke kunne lide deres navne kaldte de sig Visse og Kaja. Der kom så sjældent besøg, har jeg hørt, at Andrea sad ude ved vejen om søndagen og håbede på, at der kom nogen kørende forbi. Værre var det dog, at hun længtes sådan hjem, så de efter nogle år rejste hjem til Danmark igen. De havde familie i Ribe, så der blev pigerne passet, medens de selv tog til Varde i hestevogn. De skulle prøve at finde et hus. Det blev nede ved Bleggården, de først kom til at bo. Mens familien i Ribe passede pigerne var de meget spændte på, om de kunne forstå dem, når de vågnede af deres middagssøvn. Kaja vågnede først med blussende røde kinder, og så sagde hun "a sveder". Ja, så var der ikke problemer med sproget. Senere købte Christiansen "Villa Krogen" på Frisvadvej 44 af en kaptajn, som vist lod villaen bygge. Den er jo tegnet af arkitekt Nyrup, som også tegnede Københavns Rådhus. Villa Krogen har altid været pænt vedligeholdt, og det har givet bevaringsprisen til den forrige ejer. Den nuværende ejer har renoveret villaen så flot, at det er en glæde for os at køre forbi, når vi tager ud på Arnbjerg kirkegård.

Her er lidt om, hvad jeg har hørt og selv kan huske om årene i "Krogen". Arne kørte med søster Grethe i barnevognen nede i gården. Det er nok gået lidt for stærkt for ham rundt om huset, så han væltede, da han kørte i en rende fra nedløbsrøret. Grethe faldt ud af barnevognen, men heldigvis i dyne og tæpper, så der skete ikke noget ved det. Oppe på loftet var der, udover vores lejlighed et værelse, som Visse og Kaja havde. Ud mod Frisvadvej var der et stort vindue, og da min broder var lille, kunne han stå på en stol og se over på "Købenringvej", som han kaldte den. Min broder fortalte mig for nogle år siden, at han var blevet låst inde i soveværelset, fordi han havde været uartig, og han skulle blive der, indtil far kom hjem fra arbejde. Han åbnede vinduet og kiggede ned i haven, der stod Christiansen nede og sagde "hello boy", skal du ikke ned og lege i det fine vejr. Jeg må ikke komme ud. "Pjat", sagde Christiansen, "nu sætter jeg stigen op til vinduet, så du kan klatre ned. Jeg skal nok sørge for, at du kommer op igen, inden din far kommer hjem".

Når man kom ind i gården, var der først en dør ind til bryggerset. Døren var todelt. Jeg kan huske, at jeg stod udenfor og så Christiansen drukne mus i en spand vand. Jeg var bange for dem, men den nederste halvdør var lukket, så jeg har nok ment, at der ingen fare var. Fra gården var der også indgang til entreen af hoveddøren, som havde et fint messinghåndtag. Det var mors opgave at pudse det, og det blev grundigt gjort, for hun var jo meget sirlig. 2. juledag 1936 blev jeg født. Arne blev sendt efter jordemoder frk. Bjarnesen. Det var nok, fordi der ikke var telefon i huset, og Arne var hurtig til bens. Jeg er en efternøler, der er 10 og 12 års forskel på mine søskende og mig. Min fars broder var på besøg i julen. Han har nok boet hos bedstemor på Frisvadvej nr. 9, for hos os var der jo ikke megen plads. Han syntes nu også, det kunne have ventet lidt med det barn, som var så lille.

Der hørte en stor have til villaen. Jeg kan huske, der var et aspargesbed over mod sagfører Markussen, og nederst i haven var der en hønsegård. Når vi gik forbi der, kom vi om i vores have, som far havde lejet af tømrerhandler Thomsen. I Thomsens have stod der et kæmpe kastanietræ. Jeg havde samlet nogle kastanier op i mit forklæde, da Thomsen kom og skældte mig ud. Jeg har aldrig forstået, hvad det kunne gøre, og hvad Thomsen skulle bruge dem til. I 1940 blev far formand for Arbejdernes Andelsboligforening. Det var noget, der interesserede ham meget. Efterhånden fik han en del papirer at

holde styr på, så da vi flyttede hjem til bedstemor, fik far lavet et lille jalousiskab hos en snedker ude ved Svinget, ved siden af hvor ægpakkeriet lå. Jeg var med ude at hente det, men hvordan det foregik, kan jeg ikke huske, for vi havde jo ikke noget køretøj. Skabet skulle stå i vores stue, så det skulle ligne de andre møbler vi havde. Der gik nogle år, så fik vi et meget større jalousiskab, fordi far blev kasserer i Håndværkssvendenes Sygekasse. I 1942 flyttede vi hen til bedstemor på Frisvadvej nr. 9. Hun var syg og kunne ikke klare sig selv mere. Arne var kommet i lære hos bagermester Meier, som var blevet gift med Visse fra "Krogen". Arne boede noget af tiden dernede. Det var ikke rart at tage på arbejde om natten under krigen, selvom han havde nattegn.

Vi beholdt haven på Gl. Møllevej. Far var god til at dyrke grøntsager. Især salat. Det fandt Thomsen i hvert fald ud af var godt for hans høns, men han kendte ikke far ret. Far tog nemlig ud til haven på et tidspunkt, da han vidste, Thomsen var derude, og så gik far ind i drivhuset og plukkede nogle tomater. Straks kom Thomsen farende og spurgte, hvad far bildte sig ind. "Så længe du plukker af min salat, tager jeg også tomater i dit drivhus". Det var far i en nøddeskal. Han kunne være skrap, men han havde heldigvis også megen lune. Vi boede i nærheden af dommerkontoret, så der blev min far altid sendt hen for at arbejde. Pludselig hørte han en sige fra toilettet "der er ingen varm vand", hvortil far sagde: "du kan sgu bruge koldt vand som vi andre". Murer Nisbeth, som arbejdede på den anden side af væggen sagde: "Det er dommeren". De blev budt på kaffe af fruen. Far tænkte, at han hellere måtte fortælle, at han var blevet dus med dommeren "Min mand har fortalt det", sagde fruen, "han morede sig meget over det". På det tidspunkt blev der talt meget om, at jorden ville gå under om kort tid. Far kendte en mand, som var medlem af Jehovas Vidner, som far fortalte, at han havde en veksel. "Syntes du jeg skal forny den"? Manden turde ikke anbefale ham at lade være. (I øvrigt var det kun for spøg). Far arbejdede på Ford for tømrermester Sørensen, og var så uheldig at få en mursten på ryggen, og havde smerter i meget lang tid. Han regnede ikke med at blive i stand til at arbejde igen, derfor søgte han job i Sygekassen. Vi havde den sommer besøg af min kusine og fætter fra København, og vi børn havde fået besked på, jordbærrene skulle vi holde os fra. Dem skulle han nok selv plukke, men de ord kom han nu til at æde i sig igen. Jeg skulle med mor ud

i haven og plukke bær. Jeg sad på cyklen ved lygtepælen og ventede, men min tålmodighed slap op, så jeg satte af. Jeg var ikke god til at cykle, så jeg fik ikke drejet ved Gl. Møllevej. Nu nærmede banen sig, så jeg kørte rundt om sygehusets parkeringsplads og ind i et stakit.

Min far blev født på Vestermarken ca. 3 km. fra Varde på en mindre gård, som stadig ligger der. Det er nr. 145. De var 5 brødre, som min bedstemor styrede med hård hånd, og passede samtidigt arbejdet på gården. Bedstefar var slagter, og stod på Varde torv og solgte kød fra et telt, som man gjorde dengang. Når han var færdig, bragte han varerne ud til byens finere fruer på sit slagtertrug, (som hænger i vores stue den dag i dag). Børnene gik i skole i Varde. Om sommeren var det kun hver anden dag, da de også skulle hjælpe til derhjemme. Den yngste, onkel Ewald, var den eneste, der tog realeksamen. Han ville ud at sejle og endte med at blive kaptajn og havari ekspert. Min mor var også født i Varde, jeg ved ikke, hvor hun først har boet. Forældrene blev skilt, og de seks børn, undtagen den yngste, kom ud i pleje. Mor kom til tømrer Moos. Familien boede i én af de nederste traphuse ved Arnbjerg. Der har været flere plejebørn der, som blev mine tanter. De havde selv en datter, Marenthe, som jeg kom til at kende specielt godt. Hende vender jeg tilbage til. Far var medlem af Socialdemokratiet, og blev valgt ind i byrådet ca. 1939, hvor han sad i to perioder. Han fortalte mig engang, at to byrådskollegaer stod og talte om, at det var skrækkeligt som alting steg. Nu var rugbrødet også blevet dyrere. Hvortil far bemærkede, at det jo var samme pris for arbejdsmanden, og der var jo nok forskel på indtægten.

Under krigen var der ofte udgangsforbud. Vores genbo, telefonmontør Hansen, skulle altid lufte sine jagthunde lige ved den tid, hvor udgangsforbuddet trådte i kraft, så vi var altid nervøse for, om han nåede at komme ind. Der var jo ikke langt ned til sygehuset, hvor tyskerne boede. Da jeg var omkring 5 år, fik jeg en legekammerat, Alice Mørk Jessen fra Juelsvej. Hendes mormor og bedstefar boede to huse fra os, så vi legede sammen, når hun var på besøg der. Vi kom tit på besøg hos Alices bedsteforældre, da vi blev ældre. De var så hyggelige. Jeg har hørt hjemme, at han blev kaldt "Skæg og Støvler". Der var en stor have, som vi kunne lege i. Der var gange mellem blomsterbedene og mange fine glaskugler. De havde også et stort drivhus med vindruer, kan jeg huske. Somme tider spillede vi bob med dem,

og var vi så heldige, at skyde en ring i posen, sagde bedstefaren nogle gange "slump-skud". Engang vi fik kaffe derhenne, hældte bedstefaren op i min kop. Jeg sagde ikke tak, så han blev bare ved med at hælde, så den kom ned i underkoppen, inden jeg reagerede. Alice har fortalt mig, at hendes bedstefar tog kolde afvaskninger om morgenen, og bagefter løb rundt om spisebordet, mens han lavede armbøjninger.

Vores skolevej gik ad den lille sti ved Sinesminde, og ned ad Smedegade. En vinter var jeg så uheldig at falde på stien. Jeg tror, det var glat, og der manglede en prop på mine støvler. Heldigvis kom Gundersen, som Alice kendte, og han bar mig ca. fra Lundgade og hjem. Noget af en præstation, som jeg også har takket for siden. Så lå jeg ellers på sofaen til sidst på eftermiddagen, da lægen kom på sygebesøg. Thisted og far tog med på sygehuset, og det viste sig, at jeg havde brækket benet. Nu kunne jeg så ligge der med det højre ben i gips. Som barn brækkede jeg også min venstre arm to gange, men da kunne jeg nøjes med at få gips på, og når mor bandt den op i et klæde, kunne jeg godt gå i skole.

Min mor tog realeksamen. Det var der ikke så mange piger, der gjorde dengang. Da hun var færdig med skolen, kom hun i lære hos sagfører Ollager og Lyster. Mine forældre mødte hinanden i Logen ved Østerport. Det var ret almindeligt, at unge dengang var medlem af en afholdsloge, uden at der var speciel behov for det. Overfor Logen ved Østerport boede tante Marenthe og onkel Hans Jacob. Han var skræddermester, og hun havde et ismejeri. Desuden var hun medlem af børneværnet på et tidspunkt. Når Marenthe havde gang i for meget, så fik onkel pludselig ondt i hjertet. Hun tog straks frakke, hattenål og hat af, og så blev hun hjemme ved sin mand. Det var nogle festlige mennesker. Mange kan nok huske dem fra I.O.G.T.s juletræ i Håndværkerforeningen. Det var sjovt at besøge dem. Man kom først ind i en lille entre, derefter i en lille stue, hvor der var et rundt bord, som de brugte til kortspil. I hjørnet ved entreen hang et konsolspejl med en lille hylde, hvorpå der stod en lav skål med glas i bunden, som en sø med små svaner i. Det var jeg selvfølgelig meget optaget af som barn. Når de spillede kort, satte de et stykke pap op ved spejlet, så modspillerens kort ikke kunne ses. Indtil den store stue var der en portiere for. Derinde stod en stol og et lille bord, hvorpå der altid lå en kryds og tværs. Det var Marenthe nemlig god til. Der var et bogskab og et glasskab med kinesisk porcelæn. Det var ud mod Lundgade. Ind

mod Jens "Tut" stod et stort chatol, og oppe ved loftet var der nogle lange hylder, hvorpå der stod kander, og forskellige andre pæne ting. Det var ikke skrammel, de havde stående. Der var selvfølgelig også et stort spisebord. Engang var jeg med mor og far til spisning deromme. Clara, deres datter fra København, siger lige pludselig: "Carl er din jakke ikke for kort i ærmerne"? "Det sidder knokkel godt det tøj", sagde skrædderen. Det var nemlig noget, han havde syet. Det var for kort, men far gjorde sig også umage for at demonstrere det. Tante Marenthe kunne sådan tænke sig et badekar. En nat drømte hun, hvordan det kunne lade sig gøre: Hvis det kunne stå under køkkenbordet, skulle bordpladen løftes op, så de kunne stige op i karret. Hun fik sit badekar. Når de havde mange gæster, kunne hun lige sætte opvasken derned. Oppe på loftet havde skrædderen sit værksted, hvor han kunne sidde oppe på bordet og sy. De spillede vist nok tit kort, blandt andet med fru Ludvigsen fra Østergade. Da hun kom hjem fra dem, skulle hun lige høre radioavisen. Til hendes store forbavselse slutter speakeren af med at sige, "nu har de fået nok for i aften de røvhuller". Næste morgen kom hun grinende hen til skrædderens og fortalte det. Speakeren blev i øvrigt fyret.

Da boligforeningen byggede på Lundvej var der en genbo, som var forfærdelig irriteret over, at det tog hans udsigt ned mod åen. Han lavede så et skilt, hvorpå der stod "CARL CHRISTANSENS MINDE". Han var nok gået over med det efter fyraften. Far havde jo ikke så meget tid til at hygge sig i, men han kunne godt lide, at sidde og fortælle om sine oplevelser. Da boligblokkene på Lundvej og Åvangen var bygget, kom der en kone og beklagede sig over, at der var en dreng derovre, som slog hendes dreng. "Hvad vil du have, jeg skal gøre. Skal jeg tage over og skyde ham"? Hun kom ikke igen, men de har nok selv fundet en løsning på det.

Onkel Christian boede på Skodborg Vesterkro. Han var kreaturhandler og blev kaldt "æ pranger". Han havde altid sin stok med sig, også når han cyklede. Han var den eneste af brødrene, der ikke var gift, så om søndagen kom han altid og spiste hos hans bror, onkel Emil og hans familie. Jeg hørte engang, da jeg var på ferie hos onkel Emil og tante Inge, at Christian havde fast plads i biografen. Da de kun spillede en gang om ugen, ville han sikre sig, at han ikke gik glip af en god film. Til højtiderne kom han altid til os. Det kunne jeg godt lide. Han var meget tålmodig, så jeg fik lov til at frisere hans hår, skønt han næsten

ingenting havde. Vi børn kaldte de fem brødre for de fem hvidkålshoveder. Familien fra Skodborg kom som regel og besøgte os i august, hvor far og bedstemor havde fødselsdag. De lejede en bil med chauffør. På bedstemors fødselsdag den 29. august 1943, kom de ikke længere end til Sønder Varde, hvor de blev stoppet af tyskerne. De troede, de kunne slippe igennem - på grund af fødselsdagen - men de måtte køre hjem igen. Bedstemor døde, da jeg var ni år, og far købte huset af sine brødre. Huset var med to lejligheder, så der har boet forskellige lejere, bl. a. en mand og hans husholderske. Hun havde klaver og hun spillede altid "Det gamle træ, oh, lad det stå". Jeg ved ikke om hun kunne andre. Vaskeriejer Jacobsen boede også hos os i adskillige år.

Den 4. maj 1945 om aftenen – efter vi havde hørt frihedsbudskabet fra London – spurgte far mig, om jeg ville med over på Lundvej med Dannebrogsflaget, så det kunne blive hejst næste morgen. Vi havde opbevaret det under krigen. Jeg kan huske, at vi havde en gasmaske i et skab oppe på loftet. Jeg var ni år, da krigen sluttede. Alice og jeg havde et stykke tid gået og øvet os på "En lærke lettet". Vi gik for resten i skole nogen tid i Frelsens Hær. Når vi havde frikvarter, gik vi tur i Spigerborgade. Der havde min far engang et lille værksted omme i en gård. Jeg mener, min bedstefar havde ejet et hus der. På vej til skole gik vi forbi Agnes og Christian Hansen, som var mor og fars venner. De blev gift, 2. juledag 1936, samme dag jeg blev født, så Agnes sagde til mig, at jeg var deres barn. De fik jo ingen børn selv. Agnes fik polio. Trods det var hun altid glad, når vi besøgte hende. Hun havde også fået en tålmodig mand. Christian kørte hende i kørestolen til telefoncentralen hver formiddag, og hentede hende igen over middag. Når vi gik forbi deres hus, kiggede vi lige efter, om Agnes sad i stuen, så vinkede vi altid. Om sommeren sad de ofte ude i haven. Så kaldte Agnes på os, og sagde til manden: "Christian giv lige pigerne penge til en is". Det skete en gang, at vi havde mere lyst til en pølse, så vi gik hen til slagter Harders for at købe pølser. De var desværre udsolgte. Nu ville vi ikke være bekendt at gå igen, så vi købte spegepølse i stedet. Jeg tror ikke, jeg har spist spegepølse siden.

Mine forældre var meget trofaste til at handle de samme steder. I den lille købmandsforretning i Storegade ved siden af Thorum, kan jeg huske, vi havde bog ved Marie Andersen, og efter hende handlede de simpelthen hos alle efterfølgere. Hver tirsdag hentede buddet

bogen, og om fredagen kom de med varerne. Far betalte hver den første og fik en god cigar.

Et år til jul, hvor der var megen sne, var der en dreng, der ramte den øverste rude i vores vindue ud mod gaden. Ruden gik i stykker, og glasskårene faldt lige ned i bedstemors stol. Heldigvis var hun lige gået ud af stuen. Det var juleaftensdag, men dengang arbejdede folk til først på eftermiddagen, så far cyklede ned til glarmester Burchardt med det lille vindue på armen, og fik sat nyt glas i. Far var god til at flette julehjerter, og jeg kan huske, han havde en stor plade chokolade i sin skrivebordsskuffe, som lå der, det meste af krigen. Juleaften fik jeg en række, og også til min fødselsdag. Mor og far har sikkert også fået, så blev det ellers låst nede, og nøglen kom i fars pung. Adskillige år senere, da der var chokolade nok at få, gik vi ned i Bon-Bon i Kræmmergade og købte forskelligt juleknas. Jeg er sikker på, det var en hel skotøjsæske fuld. Far og jeg var nemlig meget slikmundede.

I sygekassen var der et bud til at kræve kontingent op. På et tidspunkt var det Anne Jensen, der boede ude i ledvogter huset på Lundvej. Hendes mand kom også nogle gange med pengene, og ved juletid, spurgte han mig, hvad jeg ønskede til jul. Da han havde fået det at vide, skulle jeg selvfølgelig også høre hans ønsker. En sprællemand sagde han. Det blev far og jeg enige om, det skulle han have. En fin sprællemand af finér blev købt hos Kontant Toft. Jeg skulle gå ud med den, men nu var de flyttet længere ud af Lundvej, så jeg kunne ikke finde huset. Gik hjem igen, og fik det forklaret en gang til. Fandt så frem til stedet, selvom jeg syntes det var langt poker i vold ude. Hen ad kl. 22 juleaften ringede Jørgen Jensen og sagde tak. Hans børn blev ved med at sige til ham, at han skulle åbne pakken, men han tænkte, der var noget mystisk ved pakken og ventede til sidst med at åbne den.

Inger Nielsen

Barndomserindringer om hverdagsmennesker!

Af Knud Metum, Varde

Her omtrent et halvt århundrede senere kommer jeg tit til at tænke på de mange mennesker og begivenheder fra min barndom, som ganske givet - bevidst eller ubevidst - har været med til at præge ens senere tilværelse. Ja - ja det er godt med dig - har du måske været noget særligt eller har du måske mødt særligt mange spændende mennesker. Til det første kan jeg svare nej, men til det andet vil jeg gerne svare ja, idet det netop er mødet med disse mange "almindelige" mennesker og de situationer og oplevelser, som jeg mindes med stor glæde og taknemmelighed.

For at begrænse mig lidt vil jeg koncentrere mig om min folkeskoletid - d.v.s. tiden fra da jeg begyndte i 1. klasse og til jeg blev konfirmeret - nærmere betegnet drejer det sig om perioden fra 1954-61.

Jeg er født på en gård i Kjelst - ved Ho bugt - og de personer, der senere vil blive omtalt, havde alle deres virke i Janderup-Billum Kommune, som kommunen hed på daværende tidspunkt frem til kommunalreformen i 1970.

Skolen

Min mor var jo - som alle mine kammeraters mødre - hjemgående (dengang hed det ikke hjemmearbejdende) og mit første møde med den store verden var derfor, da jeg begyndte i 1. klasse på Billum Hovedskole. Grunden til at det hed Billum Hovedskole, var at der også var en mindre skole i Nørre Billum - Billum Nordre Skole (her foregik al undervisning af eleverne fra 1.-7. i samme klasselokale).

Nå - men vi var en god klasse med kun 11 elever, som med et par enkelte udskiftninger undervejs holdt sammen hele skoletiden. En dejlig tid - og det tror jeg faktisk også jeg syntes dengang - selv om jeg godt ved, at det heller ikke på daværende tidspunkt var "in" at kunne lide at gå i skole.

Vi lærte meget - og det fremgik altid meget klart, hvad vi skulle kunne og hvad der forventedes af os. Okay - jeg må dog tilstå, at jeg måske har haft begrænset nytte af, at kunne den halve salmebog udenad, men omvendt formentlig heller ikke lidt varig skade. Men som sagt var reglerne klare - der var f.eks. kun én måde, at stave på - og det var den rigtige - noget som jeg hele livet har haft glæde af, og som jeg bruger som eksempel overfor mine yngre kolleger, når jeg ikke rigtig synes, at deres breve er, som jeg mener de bør være (hvilket de for øvrigt er trætte af at høre på). Så hvis der er stavefejl i nærværende lille fortælling, så kan det kun være redaktøren, der har rettet i teksten !!!

Æren for denne gode skoletid skal hovedsagelig tilskrives to mennesker - nemlig 1. lærer H.J. Kræn og lærer K.A. Kristensen, som fulgte os hele vejen. Herudover var der forskellige lærerinder, som for øvrigt også gjorde det glimrende. Nævnte 2 lærere var - hvor forskellige de end var - utrolig betydningsfulde både for os og for sognet som helhed, idet de udover at være lærere var hhv. kirkesanger og organist ved Billum Kirke.

Lærer Kræn - virkelig en mand med karisma - var den rolige og afbalancerede, der var svær at bringe ud af fatning, men vi vidste også, at vi ikke skulle overskride visse grænser - det var ikke rart, at få en "svirp" at violinbuen i sangtimerne. Han var en stor kapacitet også hvad sang og violinspil angik.

Kræn underviste os bl.a. også i engelsk, hvad der på daværende tidspunkt var ret nyt i folkeskolen og han var selv en del inspireret af England. Som et lille kuriosum husker jeg, at han kun drak the, og ikke kaffe, hvad der i sig selv var meget atypisk. "Degnen" var selvskreven gæst ved alle gilder, bryllupper, begravelser m.v. så alt serveringspersonale i Billum og omegn vidste, at han skulle have en ordentlig kande the samt i øvrigt helst en god skål brune kager. Jeg nævnte i min indledning lidt om påvirkning - bevis: Jeg elsker the og brune kager og har aldrig drukket kaffe !!!!

Lærer Kristensen - den iltre og temperamentsfulde - men alligevel et ejegodt og flittigt menneske, som vi havde det rigtigt godt med, selv om vi selvfølgelig ikke altid var lige rare. Som nævnt var han organist og også på skolen havde han et orgel, som bl.a. blev brugt ved morgensang og sangtimerne. Orglet blev "drevet" af 2 pedaler og den helt store seance var, at blokere pedalerne med tøjsko eller klude, således at når lærer Kristensen startede sangtimen, så var orglet tavst!!

Det var aldrig nogensinde nogen, der havde hørt eller set, hvem der havde puttet tøjskoene i orglet. Men for vi børn, var de 2 lærere gode og faste holdepunkter, og jeg husker, at der var en gensidig respekt og forståelse for, hvor langt man kunne gå - og frem for alt - der var ikke tale om deciderede ondskabsfuldheder.

Kirken

Billum Kirke var - igen på den tid - en naturlig del af "sognets liv", og mange af arrangementerne mindes jeg med stor glæde. Lidt om konfirmationsforberedelserne, der foregik i den gamle præstegård i Janderup (lå samme sted som den nuværende). Undervisningen stod pastor S.A. Pedersen for og han havde sit hyr med at holde vor opmærksomhed fanget - ja for at sige det lige ud blev det nok som oftest betragtet som kedeligt - det var vist det man i dag vil kalde for envejskommunikation. Så vi måtte selv bidrage med lidt underholdning: Ude bag præstegården var et pissoir - et sted hvor edderkopper og stankelben tilsyneladende havde gode forhold. Så i frikvarteret fangede vi drenge så mange stankelben som muligt og tog dem med ind i konfirmandstuen. Midt i undervisningen lavede vi så "stankelbensvæddeløb" tværs over gulvet - til stor morskab for os alle med undtagelse af pastor Pedersen, der vist aldrig rigtig forstod hvad der foregik (han var på daværende tidspunkt en ældre mand).

En anden form for adspredelse i konfirmandundervisningen var indtagelse af enorme mængder slik, der i frikvarteret blev købt hos skomageren i Janderup.

Skomageren i Janderup

Skomageren var også en person, som jeg gerne vil nævne fordi han

i positiv forstand var dejlig anderledes. Hans butik lå på hjørnet i krydset (Åkirkevej og Vesterled) og jeg er kommet i butikken siden jeg var en lille dreng - både med mine bedsteforældre og mine forældre. Udover at være skomager havde han en lille glasmontre i butikken, hvor vi - som nævnt ovenfor - kunne købe slik. Men det var ikke blot det at købe slik - man fik også en oplevelse. Skomageren kunne godt lide os børn, men han kunne også sige underligere ting - stille spørgmål, som vi ikke rigtig forstod (hvilket nok også var meningen) - ja nogle gange sagde han slet ikke noget - eller han sagde bare: Hva´ vil du ?

Min far skulle engang have et par nye træsko. Han kom ind i butikken - skomageren kom ud fra bagbutikken/værkstedet - han sagde hverken goddag eller hvad skulle det være. Min far gik over til hylderne med træsko og gav sig til at prøve forskellige slags - fandt et par og gik over til skranken, hvor skomageren stadig stod og kiggede på ham - ingen havde sagt noget. Min far kiggede på prisskiltet på træskoene, tog sin pung frem og lagde pengene på disken - tog træskoene og gik over mod døren. Da han vender sig om for at åbne døren og gå ud - kigger han op og møder skomagerens blik hvorefter skomageren siger: "Hold di´ kjæft !"

Forsamlingshuset og Kroen

Fra min tidligste barndom husker jeg primært forsamlingshuset for gymnastikopvisninger, som var kulminationen på årets vintergymnastik. Pladsen var trang - omklædningen blev delvist foretaget i forsamlingshusets lille køkken og når der skulle springes blev der taget tilløb ude i værtens private dagligstue - springene endte så modsat tit ude blandt publikum - der var en meget "intim" atmosfære. Herudover blev forsamlingshuset brugt til en masse private fester samt møder af forskellig slags - en fast bestanddel ved disse lejligheder var højskolesangbogen, som blev meget flittig benyttet - også en af de ting, jeg føler jeg har haft stor glæde af senere i livet. Desværre må jeg tilstå, at denne tradition er ved at uddø - i hvert fald kan vore egne børn ikke ret mange sange fra højskolesangbogen.

Med hensyn til festerne så blev der tit kogt suppe i den store gruekeddel - det duftede dejligt over hele forsamlingshuset - til maden

blev der serveret vand. På dette tidspunkt kunne der ikke købes vin eller spiritus - hverken i forsamlingshuset, kroen eller i brugsen. Til gengæld blev der efter maden naturligvis drukket kaffe - og det var først mange år senere, at jeg forstod hvorfor specielt mændene blev ved med at drikke kaffe og få bragt kaffekander ind hele aftenen, og at de tilsyneladende blev helt usandsynlige pjattede af det. Det havde værten Mardal Søndergaard Madsen vist sin lille andel i og måske også en lille forretning ud af, idet kaffekanderne indeholdt mere brændevin end kaffe !!

Kroen husker jeg for de årlige juletræsfester - 4. juledag. Her mødte hele sognet op med deres respektive børn - eller som det blev sagt af nogle var der tale om "afkomstfremstilling". Vi børn dansede om det store juletræ, bagefter fik vi en stor pose med frugt og slik og endelig var der dans, hvor enten Viggo og Viola eller Æ´ Tinusser spillede.

Brugsen

Billum Brugsforening en institution i sognet - det var her man som dreng elskede at komme - både fordi det altid var spændende at komme med på indkøb (måske faldt der lidt godter af) og fordi det samtidig var en form for tilfældigt mødested for sognets beboere. Man udvekslede "nyheder" om "de andre" og mange gange hørte jeg også spændende samtaler mellem voksne om seriøse emner - som f.eks. politik - også lokalpolitiske beslutninger (sogneråd).

Jeg husker det altid som om der var en god stemning i Brugsen - hvilken jeg mener skyldes uddeleren - L. Brix - en lille hyggelig mand i en hvid kittel. I øvrigt har der altid - i min tid været en uddeler Brix, idet sønnen Gudmund Brix senere overtog.

I får lige en lille historie, som efter sigende udspillede sig i Brugsen: Min far begyndte at ryge i en ret ung alder - vist som 12-14-årig - noget som mine bedsteforældre vist ikke syntes alt for godt om. Så en dag var min far inde i Brugsen for at købe cigaretter - i butikken var en del andre kunder heriblandt en midaldrende gårdejer fra Billum Kjær, der hed Niels Thomsen. Det skal i denne forbindelse nævnes, at Niels Thomsen og for den sags skyld hele denne Thomsen-familie er relativ små af vækst, og at min far omvendt var relativ stor (blev senere garder). Niels Thomsen syntes måske han havde lidt moralsk

forpligtelse til at spørge til min fars rygevaner, idet han jo i Niels Thomsens øjne kun var en stor "knægt". Så han siger til min far: "Sig mig engang hvor lang tid er det egentlig siden, at du er begyndt at ryge ???"

Min far står og grunder lidt over spørgsmålet, hvorefter han svarer: "Jeg husker det ikke helt nøjagtig, men jeg har i hvert fald gjort det helt siden, jeg ikke var større end du er nu !!"

Mejeriet/Kontrolassistenten

Billum Andelsmejeri - som startede som Danmarks første gårdmejeri - husker jeg også som et dejligt og spændende sted - altid var der varmt og rent og en fin sødlig duft af mælk. Mejeribestyrer Hansen og hans mejerister var venlige og arbejdsomme folk - specielt var der rift om, at få lov til at gå hen på mejeriet om formiddagen i skoletiden for at hente mælk for lærerinden. Det var de rigtige mælkeflasker - klare, hvide flasker med kapsler af blank folio.

Om efteråret kunne landmændene få kogt deres foderkartofler på mejeriet - det foregik om eftermiddagen. Så løb vi drenge bag efter landbrugsvognene og spiste af de varme, nykogte kartofler.

For at kontrollere mælkens kvalitet havde landmændene (via Kvægavlsforeningen) ansat en kontrolassistent, som på skift drog rundt på gårdene. Det var Hans Petersen - en spændende, intelligent og rar mand. Han havde - som den eneste på dette tidspunkt - en cykelanhænger, hvorpå han havde en stor, tung kasse med en masse remedier - herunder en stor centrifuge, hvori han behandlede mælkeprøverne. Nogle gange kunne jeg få lov til at "hjælpe" ham med at skrive tallene fra de enkelte prøver over på nogle kort. Han havde i øvrigt selv en meget fin og letlæselig håndskrift.

Hans Petersen var også en meget god fortæller og en meget belæst mand - man sagde, at han var den, der året igennem lånte og læste flest bøger fra biblioteket. Han virkede altid tilfreds, selvom jeg ikke tror, at selve jobbet som kontrolassistent var særlig økonomisk indbringende - i hvert fald gik han mange dage ud om eftermiddagen som daglejer og stod og sled med at køre roer eller tømme folks møddinger.

De dage hvor Hans Petersen var hos os var det helt store hit, at

låne den tomme cykeltrailer - så kunne vi børn "fræse" rundt og give hinanden køreture på vognen.

Brød, fisk og frugt til døren

Nogle af ugens højdepunkter var når de forskellige salgsvogne kom rundt til gårdene.

Søren Andersen - en pensioneret landmand og afholdsforkæmper - kørte med brød fra Oksbøl Bageri - det var altid spændende om der var flere kager tilbage, når han nåede til os - udvalget var i forvejen meget begrænset.

Fiskemanden Egon Gärtner - som for øvrigt også var vores nabo - havde også et slidsomt og koldt job. Han stod op hver morgen - meget tidligt - og kørte i sin gamle, lille fiskebil til havnen i Esbjerg og købte fisk. Herefter rundt til gårdene - jeg husker, at han stod i al slag vejr og flåede rødspætter - hans egne hænder var ligeså blå som fiskene !

Specielt om efteråret kom "frugtmændene" - fortrinsvis fynboer. De havde varevognene fyldte med æblekasser med mange forskellige sorter. Nogle gange så æblerne nu ud til, at de havde været med på turen temmelig lang tid, så man skulle lige forvisse sig om, at kvaliteten af de æbler, der lå nederst i kassen også var den samme som de der lå øverst.

Ho Bugt/Stormflod

Som nærmeste nabo til Ho bugt havde vi børn glæde af "Æ fywwer". Om sommeren tilbragte vi mange timer med at lege nede ved bredden og når der var højvande sejlede vi i en fladbundet robåd. Vandet var ikke særlig dybt, så vi var fortrolige med sejladsen, og det var egentlig ikke forbudt område. Vi satte ruser ud og fangede mange fisk - fortrinsvis skrubber og ål samt en uhyggelig masser krabber. Specielt når det havde været uroligt vejr var der til tider så mange fisk, at vi ikke vidste, hvad vi skulle gøre af dem. Skrubber skulle helst på panden og spises med det samme - nogle blev dog saltet og tørret og kunne så bruges som "morgenmad".

Min bedstemor - Klara Sørensen - elskede disse saltede og tørrede fisk - og hun havde en fast morgenritual: En fisk - så tør og hård, at

hun tit måtte klippe den i stykker - et stykke hjemmebagt rugbrød, en stor kop kaffe og så en lille cerut. Umiddelbart hård kost, som gav en helt specielt lugt i hele huset, men eftersom hun blev over 90 år gammel, så har det åbenbart været godt for helbredet.

Specielt var det også når der var stormflod - så var hele Varde Ådal et stort "hav" - noget vi som børn var meget fascineret af, men som vi lærte at leve med som en naturlig del af tilværelsen. Til tider var det dog dramatisk, når både dyr og mennesker var blevet overrasket over, hvor hurtigt vandet steg - så måtte landmændene og deres karle tit ud i redningsaktioner.

Om vinteren havde vi også meget glæde af Ho bugt. Når det var frostvejr frøs fjorden forholdsvis hurtigt til - og så gik det ellers løs på skøjter og kælker samt somme tider interimistiske, hjemmelavede isbåde - flækket sammen af gamle kælker og sejl af gamle duge eller andet stof.

Tit spillede vi ishockey - pucken var en gammel sammenpresset konservesdåse - stavene var hjemmelavede - gamle grene eller andet tømmer.

Det eneste vi skulle passe på med var ikke at løbe på skøjter, hvor Varde Å løb ud i fjorden, for der var der næsten aldrig is på, samt de adskillige andre steder på fjorden, hvor der var "våger" - åbne huller, skabt af tidevandet.

Søndagsmiddage og fodbold i Esbjerg

Disse 2 ting husker jeg også som noget ganske særligt. Der var tradition for, at min bedstemor hver søndag spiste hos os - så min mor havde travlt (hun har senere fortalt mig, at det kunne være lidt belastende at skulle klare hver søndag) og lavede de dejligste middage, hvor vi alle sammen spiste i stuen. Tit hørte vi så "Ønskekoncert - Giro 413" i radioen - hvor den tids hits blev spillet.

Og skulle søndagen være hel perfekt skulle den også indeholde en fodboldtur til Esbjerg - det var simpelthen det "største". Det kunne være besværligt at komme derned - bussen gik, men den var som oftest ganske overfyldt. Bedst var det hvis Ejnar K. Hansen (min kompagnon Kristians far) ville køre med os i sin Opel Kapitän - det gjorde han heldigvis tit.

På stadion var der stemning, når Egon Jensen og Jens Peter Han-

sen m.fl. rigtig var i spillehumør - apropos spillehumør så kunne specielt Jens Peter Hansen svinge meget. Vi har oplevet ham rigtig trylle, men vi har også oplevet, at hvis holdkammeraterne ikke spillede ham ude på fløjen, så stod han pludselig ude ved banden og havde - midt under kampen - bestilt 2 røde pølser hos pølsemanden. Mon det gik i superligaen i dag ??

Dette var eksempler på en god søndag og en god barndom !

1. klasse på Billum Hovedskole 1954.

Blåvandshuk med fyrtårnet og udsigt over Hornsbjerge. Foto: Palle Uhd Jepsen.

Blåvandshuk Fyr

Af Palle Uhd Jepsen, Wales

Uanset ved hvilken kyst jeg befinder mig, sammenligner jeg altid stedet med den jyske vestkyst nærmere betegnet havet og stranden omkring Blåvandshuk. Den voldsomme og undertiden skræmmende dramatik, som oceanernes kyster kan demonstrere med vældige bølger, der brydes mod klipper og i et hvirvlende inferno sendes tilbage i et mægtigt sug, kan Blåvandshuk sagtens leve op til med sin hvide strand, lyset og det uendelige udsyn over havet. Der er dage med storm og brænding over revlerne, hvor man kan fornemme, at luften er mættet med salt, og man kan opleve regnfulde dage med splittede skyer og solen, der i bundter af lys rammer havet.

Måske spiller nostalgien med, når jeg tænker tilbage på min drengetid i Blåvand. Vi boede på Radiostationen, hvor min far var ansat, og et at mine tidlige indtryk var fyrets fortrolige tre blink, der hvert tyvende sekund ramte væggen i soveværelset. Fyret var desuden mit pejlemærke og vartegn, der kan ses på flere kilometers afstand, uanset om man befinder sig på stranden eller på Kallesmærsk Hede. Blåvandshuk Fyr blev en del af mit "erindringssted" fra Blåvand, hvilket er baggrunden for denne fortælling om både det første og det nuværende fyrtårn på Blåvandshuk. Farvandsvæsenet og Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv har været behjælpelig med at fremskaffe billeddokumentation og tekniske beskrivelser af fyrtårnene.

I århundreder var den jyske vestkyst og ikke mindst Vesterhavets farlige rev og hårde sandrevler frygtet af søfolk. Utallige strandinger

med tab af menneskeliv, skibe og værdifulde ladninger er tavse vidnesbyrd om tragedier, der har udspillet sig, når en knusende brænding på få timer slog selv stærktbyggede skibe til vrag. Horns Rev, der strækker sig omkring 30 sømil mod vest ud for Blåvandshuk, blev i gamle, hollandske sejlanvisninger beskrevet som *Djævelens Horn*, og det var ikke uden grund berygtet som et af verdens farligste rev.

Inden Det Nørrejydske Redningsvæsen blev oprettet i 1852, og kystens redningsstationer blev forsynet med sødygtige redningsbåde og raketapparater, var mulighederne for at komme nødstedte søfolk til undsætning meget begrænsede. Kystens fiskere havde kun åbne havbåde til rådighed. Katastrofen i Oksby den 23. november 1843, hvor 23 af sognets beboere blandt dem 18 familiefædre mistede livet i forsøget på at redde besætningen på skonnerten *Castle Tioram*, der var i fare for at strande på Horns Rev, er et eksempel på en heltemodig, men ulykkelig redningsindsats. Kun 16 af de omkomne redningsfolk blev fundet og begravet på Oksby Kirkegård.

Vesterhavets brænding over hårde sandrevler var tidligere frygtet af de søfarende. Foto: Palle Uhd Jepsen.

Mandskabet ved Redningsstation Blåvand, der i perioder også omfattede bistationerne ved henholdsvis Svenske Knolde på Skallingen (1877-1944) og Blåvandshuk (1902-1932), reddede fra 1852 til Redningsvæsenets nedlæggelse i 1975 i alt 182 nødstedte søfolk. Selv om kystens redningsmænd i Orlogsværftets nye redningsbåde kunne komme nødstedte søfolk til undsætning når katastrofen var sket, manglede der stadig mod slutningen af 1800-tallet både sømærker og fyr på den jyske vestkyst til at øge sikkerheden for skibsfarten.

Lidt baggrundshistorie om fyrtårne

De ældste fyr var primitive båker forsynet med en jernkurv, hvor brændende kul, tørv, hvalolie eller træ udgjorde lyskilden. Senere opførtes murede fyrtårne eller konstruktioner af metal, men lyskilden var fortsat et brændbart materiale. Fyrenes lys blev i 1800-tallet forstærket med reflekterende hulspejle af metal, og der blev i samme periode eksperimenteret med roterende lysapparater, som gjorde det muligt at give det enkelte fyr en særlig *fyrkarakter*, det vil sige en kombination af korte og lange lysglimt og intervaller af nogle sekunders varighed, hvor lyset ikke kunne ses. Fyrkarakteren gjorde det muligt for skibene at kende de enkelte fyr fra hinanden. Reflektorerne i lysapparatet blev også gradvist forbedret med glasspejle, linser og prismer. De nyeste linseapparater er i stand til at mangedoble effekten af lyskilden, så fyrkarakteren kan ses på op til 40 sømils afstand afhængig af fyrets flammehøjde (focushøjde) over havet.

Det var imidlertid først i det 19. århundrede, at der for alvor skete en udvikling indenfor søafmærkning med bygning af et stort antal fyrtårne langs Nordsøens kyster. Omkring 1900 var der fra Den Helder i Holland til Skagen ca. 40 fungerende fyrtårne og fyrskibe.

I de indre danske farvande var der allerede i midten af 1500-tallet etableret vippefyr ved Falsterbo, Skagen, Anholt og Kullen for at vejlede skibsfarten på handelsruterne til Østersøen og af hensyn til sildefiskeriet i Øresund. I 1788 blev vippefyrene erstattet med murede fyrtårne, og i 1843 blev Hanstholm Fyr bygget som det første på den jyske vestkyst, men længere mod syd lå kysten fortsat hen i mørke. Trods skibsfartens forstærkede krav om etablering af flere fyr, frarådede Fyrvæsenet i en betænkning fra 1854 at bygge fyr syd for Hanst-

holm eller at udlægge fyrskibe ved Horns Rev. Den negative holdning blev begrundet med, at fyr og fyrskibe *"vil blive til Fordærv, navnlig for saadanne Sømænd, der lader sig forlede til at nærme sig Kysten for meget"*.

Det var først da den nye havn i Esbjerg stod færdig i 1874, og fremmede rederier var tilbageholdende med at anløbe havnen, så længe farvandet omkring Horns Rev og indsejlingen gennem Grådyb var uden fyr og sømærker, at Det Kongelige Danske Fyrvæsen tog affære. I 1878, 1888 og 1906 blev fyrskibene Horns Rev, Grådyb og Vyl udlagt ved henholdsvis Horns Rev og ved indsejlingen til Grådyb. Der blev desuden bygget et vinkelfyr på Skalling Ende i 1903. I 1909 blev fyret imidlertid så stærkt beskadiget under stormfloden den 3. december, at det måtte rives ned og året efter erstattes med et linseapparat placeret i et 13 meter højt jernstativ. Den kraftige erosion på Skalling Ende undergravede med tiden fundamentet, så fyret måtte opgives omkring 1960.

Skagen Vippefyr er en rekonstruktion af det oprindelige fyr fra 1600-tallet. Foto: Palle Uhd Jepsen.

Det første fyr på Blåvandshuk

Fyret blev bygget i 1886-87, og det fremgår af Fyrvæsenets beskrivelse, at: *"Fyretablissementet Blaavandshuk" beliggende 55°33,5 ´N Br, 8°5,2 ´Ø Lgd. bestaar af et Fyrtaarn, en Beboelsesbygning med Udhus samt en Bygning til Olie og Kul; er anlagt i et Klitterrain 4 1/4 Miil V.S.V. for Varde. Fyrtaarnet er opført paa en Klit, hvis Plateau er 60 Fod o.d.V* (ca. 20 meter over daglig vande). Vinkelfyret fremstod som en ottekantet stål- og tømmerkonstruktion med indfaldende sider på et fundament af ni seks meter lange, nedgravede støbejernsstolper, hvor den ene var en midterstolpe. Under tårnet - eller fyrbåken - var der et åbent rum, hvorfra en trappe førte op gennem gulvet til første etage, som var indrettet med materialkammer, sovekammer, kloset og vaskerum. Anden etage rummede en vagtstue med en smedejernstrappe op til et cylinderformet lanternehus med et konisk formet tag. Tårnets højde var godt 14 meter.

Lanternehuset var monteret med et linseapparat af nyeste model,

Vinkelfyret på Blåvandshuk fra 1887-1900. (Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv)

der lyste hele horisonten rundt med undtagelse af 112,5° ind mod land i vinklen N18°Ø - S50°Ø. Apparatet bestod af en tambour (valse) og en reflektor. Valsen var delt i fem lige store parallelogram-formede (en ikke retvinklet firkant hvis modstående sider er parallelle) linsefag samt to ens trekantede linsefag, så de tilsammen dannede en vinkel på 247,5°. I den mørke vinkel mod land var der anbragt to reflektorer af glasprismer. Linseapparatets rotation var styret af et urværk med en tromle og drivhjul, der blev trukket af blylodder. I centrum af linseapparatet fandtes en oliebrænder med fem væger.

Fyrets flammehøjde var ca. 30 meter over havet og synsvidden ca. 15 sømil (= 27,2 km). Fyrkarakteren var ret kompliceret, idet de mest farlige vinkler for sejladsen mod nord-nordøst (N7°Ø - N18°Ø) og sydsydøst (S50°Ø – S34°Ø) langs kysten samt omkring Horns Rev (N85°V - S66°V) og Vyl (S45°V - S21°V) var vist med 3,5 sekunders lys efterfulgt af 1 sekunds mørke, som efter seks omdrejninger blev forøget til 5 sekunder. Over det åbne hav nord for Horns Rev (N07°Ø - N85°V)

Foto af udgravningen til fyrets fundament 1899 hvor transporten af sand foregår med oksekærre. (Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv).

og mod syd-sydvest over Fanø Bugt og Grådyb (S21°V - S45°V) viste fyrkarakteren hvert halve minut 5 sekunders mørke efterfulgt af 25 sekunders lys. På en måde virkede det første Blåvandshuk Fyr som et ledefyr for skibe på ruten ind til Esbjerg Havn.

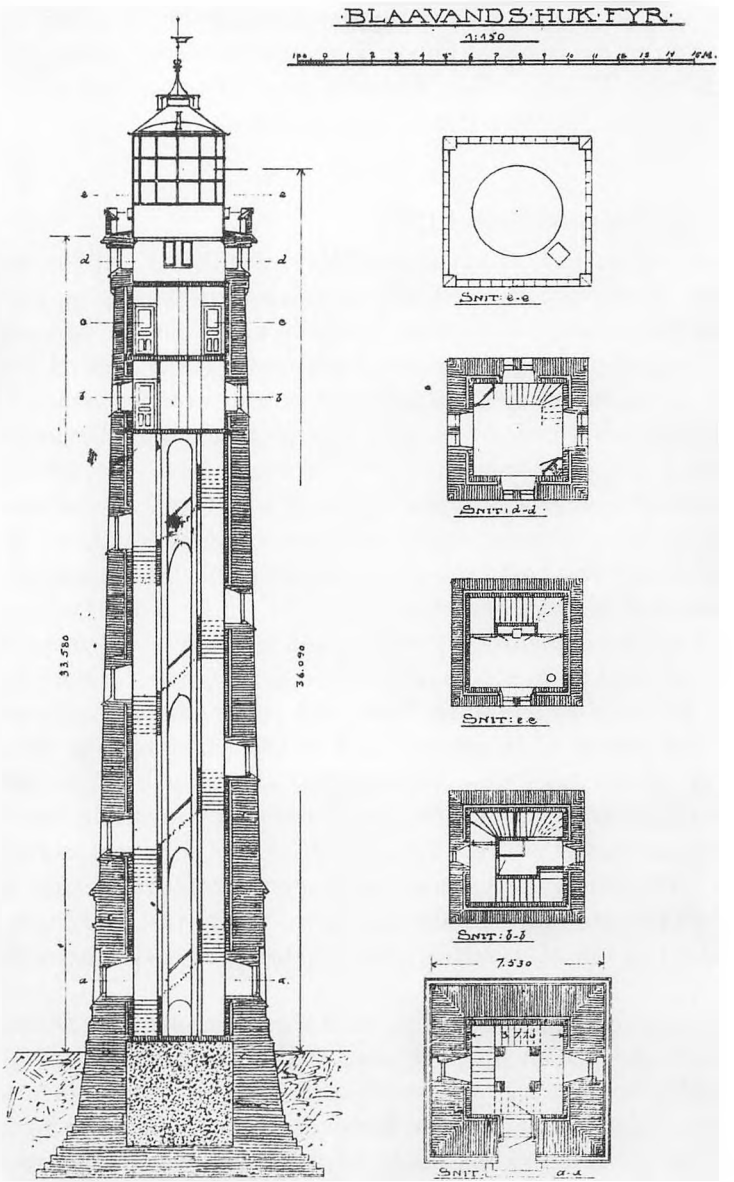
Nyt fyr på Blåvandshuk i 1900

Det viste sig hurtigt, at det første Blåvandshuk Fyr var for svagt til at dække Horns Rev-området og indsejlingen til Esbjerg, og Fyrvæsenet besluttede derfor at erstatte fyrbåken med et større og kraftigere fyrtårn. Arbejdet blev påbegyndt i 1899 under fyrdirektør H.V. Ravns ledelse, og allerede i 1900 kunne det nye, nuværende fyrtårn tages i brug. Tårnet er 39 meter højt og bygget på den samme flyvesandsklit som båken. Flammehøjden er 55 meter over havet, og synsvidden er ca. 23 sømil (= 42,6 km). Fyrkarakteren viser tre lysblink hvert 20 sekund fra et 1. *Ordens* roterende, *fresnel*[1] linseapparat af mærket *Henry Sepaute*. Det består af tre sammenbyggede linsefag, der hver er sammensat af prismer omkring et dioptisk (lysbrydende) midterparti med syv prismeelementer. Fyrets lys kan ses over 216°, mens en vinkel på 144° mod land er blændet med en metalplade. Linsen vejer fire tons og roterer i et leje af kviksølv. Det roterende linseapparat blev oprindeligt drevet af et urværk med et 133 kg. tungt lod. Hvis uret gik i stå, udløste en kviksølvskontakt to alarmklokker henholdsvis i tårnets vagtrum og i tjenesteboligen. Urværket kan stadig ses i fyret.

Linseapparatet er anbragt i en cylindrisk lanterne med kegleformet tag. Til lanternen er fastgjort en lynafleder af kobberkabel, der er ført ned langs tårnets mur til foden og derfra videre ned ad klitten, hvor den ender i en muret, vandfyldt brønd beliggende ca. 28 meter fra tårnet.

Fyrets lyskilde var oprindeligt en fedtgasbrænder i *ny Model* med fire væger, som i 1911 blev erstattet med en acetylenglødenetsbrænder. I 1920 blev denne brænder udskiftet med en petroleumsbrænder ligeledes med glødenet. Selv om Blåvand og Oksby nogle år før krigen havde fået strømforsyning, fandt Fyrvæsenet, at ledningsnettet var for ustabilt til, at man kunne satse på elektricitet til at drive fyret. Det var først i 1948, at der blev installeret en elektrisk fyrlampe (glødelampe på 1.000 W) i fyrtårnet.

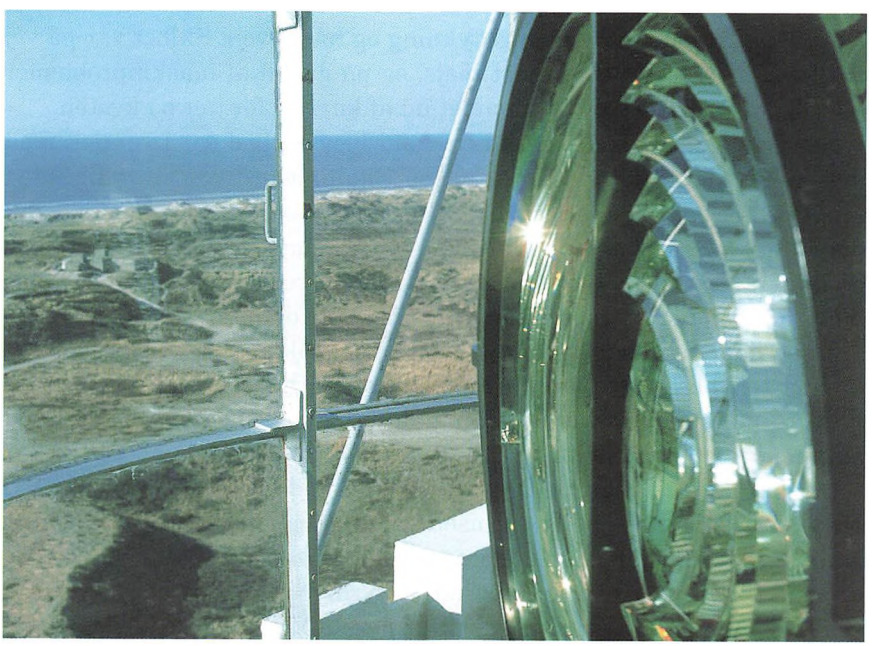
[1] *Linse bygget på baggrund af den franske fysiker A.I. Fresnel's påviste love om lystets brydning gennem glas.*

Konstruktionstegning af Blåvandshuk Fyr fra 1900, hvor snittene b-b er materielrum, e-e vagtrum, d-d lanternerum og e-e lanternen (Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv).

Fyrets betonfundament går fem meter ned i klitten. På fundamentet er lagt en sokkel at fint tilhuggede granitblokke i to skifter. Tårnets ydermur er støbt i armeret beton, mens indermuren er opført af mursten. På østsiden af tårnet går en trappe med tre trin af tilhuggede betonblokke op til indgangsdøren. Indfatninger, lysninger og buer over døren og de to vinduer under den nederste gesims er muret med brune *Skrimberga* klinker. Til træværket i døre og vinduesrammer er anvendte pitch-pine, et amerikansk fyrretræ med et stort indhold af harpiks, der sammen med veddets hårdhed gør træet velegnet til konstruktioner, der skal kunne modstå vind og vejr samt slid.

Ved tårntrappen er der indsat en granitsten med indskriften: *Fyret oprettet 1888. Ombygget 1899-1900.* Tårntrappen og reposer er støbt i beton med trin og gulve af fyrretræ. Når man har tilbagelagt 129 trin kommer man til etagen med det første rum til opbevaring af reservemateriel. Næste etage er vagtrummet, der, som det står i Fyrvæsenets beskrivelse, er indrettet med: *"2 Stk. enkelte Skabe i 2 Etager med Glasfyldningsdøre. Endvidere er i Vagtkammeret et Bord med pole-*

Linseapparatet i fyrets lanternehus. Foto: Palle Uhd Jepsen.

ret Teaktræsplade og 2 Skuffer. De to trapper, der forbinder de øverste rum har hver 15 trin. Over vagtrummet findes lanternerummet, hvorfra en trætrappe med otte trin fører op til platformen omkring lanternen. Fra tårnets fod til platformen er der i alt 170 trin medregnet indgangsdørens tre trin.

I forbindelse med opførelsen af det første fyr blev der bygget en tjenestebolig med to lejligheder til fyrmesteren og en fyrassistent samt et mindre hus som bolig for en fyrpasser. Der blev desuden bygget et gashus til fremstilling af fedtgas, diverse udhuse samt et hønse- og fårehus.

Trådløs telegrafi

Blåvand Fyr og andre fyr, der i de følgende år blev bygget på Vestkysten, samt udlægning af fyrskibe var til uvurderlig hjælp for skibsfarten langs Jyllands vestkyst, men strandinger kunne dog ikke helt undgås, og under storm og usigtbart vejr var sejlads langs kysten fortsat forbundet med en vis risiko især for sejlskibe og motorskibe med begrænset motorkraft. Sidst i januar 1900 strandede den tyske damper *Remus* på Horns Rev i tæt regntykning og hårdt vejr. Skibet var på vej fra USA til Århus med en last majs, og på grund af maskinproblemer eller fejlnavigering var det kommet ud af kurs og for tæt på kysten.

I et forsøg på at skaffe hjælp fra land blev en båd sat i vandet, men den kæntrede og drev senere ind på Skallingen, hvor strandfogeden fandt den et par dage senere med liget af et besætningsmedlem. Da der dagen efter strandingen endnu ikke var kommet hjælp fra land, blev endnu en båd sat i vandet med 10 mand om bord, men i den hårde sø blev båden knust mod skibssiden, og fem af de ombordværende omkom.

Først dagen efter strandingen var vejret klaret så meget op, at havaristen blev observeret fra Vyl Fyrskib, hvorfra man imidlertid ikke kunne komme til undsætning, da fyrskibet lå fast forankret ved sin tonstunge betonklods.

Der skulle gå endnu to dage, før det lykkedes besætningen på Vyl Fyrskib at signalere til en forbisejlende damper, *Nora*, at et strandet skib havde brug for omgående assistance. *Nora's* kaptajn besluttede at sejle til Esbjerg, hvor skipperen på fyrinspektionsskibet *Nordsøen*, som også var redningsskib, blev alarmeret. *Nordsøen* reddede senere de 14 søfolk, der var tilbage på *Remus*.

Pointen i historien er, at assistancen til Remus blev flere døgn forsinket på trods af, at skibet var blevet observeret fra fyrskibet dagen efter strandingen, idet man ikke havde mulighed for kommunikation med land. I slutningen af 1890'erne havde Fyrvæsenet overvejet muligheden for at etablere et telegrafkabel ud til Vyl Fyrskib, men projektet var blevet opgivet af økonomiske grunde. Strandingen gav anledning til kritik af Fyrvæsenet samtidig med, at kravet om bedre kommunikation mellem fyrskibe og land blev rejst med fornyet styrke.

I 1899 havde italieneren G. Marconi udviklet trådløs telegrafi og demonstreret systemets effektivitet ved at oprette en forbindelse tværs over Den Engelske Kanal. I 1901 indkøbte Fyrvæsenet tre såkaldte knaldgnistsendere og modtagere, og der blev samme år oprettet en trådløs telegrafforbindelse mellem Blåvandshuk Fyr og Vyl Fyrskib. Efter vellykkede afprøvninger blev den tredje sender og modtager året efter installeret ombord på Horns Rev Fyrskib.

Selv om mange skibsførere i begyndelsen havde en vis naturlig skepsis overfor det moderne grej, blev den trådløse forbindelse ud til fyrskibene starten på en rivende udvikling.

Allerede i 1908 blev radiostationen i fyret forsynet med et nyt og mere moderne radioanlæg, og der blev samtidig opført en selvstændig telegrafbygning lidt nord for fyret samt et lille hus til stationens akkumulatorbatteri. Batteriet blev opladet af den petroleumsmotor, som også drev fyrets gasværk. Antennerne blev ophængt i to 45 meter høje træmaster.

I 1907 fik staten ved lov eneret til oprettelse og drift af radiostationer i Danmark samt på danske skibe, og to år senere blev der åbnet for offentlig korrespondance via Københavns Radio. Telegrafvæsenet overvejede desuden at oprette en kystradiostation i Danmark, men projektet blev skrinlagt, og radiostationen i Blåvandshuk Fyr fortsatte under beskedne forhold i Fyrvæsenets regi.

Blåvand Radio

I 1912 blev der afholdt en international radiotelegrafkonference i London, og resultatet af forhandlingerne blev *Den Internationale Radiotelegrafkonvention*, som Danmark tiltrådte sammen med mange andre lande. Konferencens dagsorden og konventionens udformning

blev i høj grad påvirket af luksuslineren *Titanics* tragiske forlis ud for Newfoundland den 12. april samme år.

Konventionen forpligtede medlemslandene til at etablere kystradiostationer, hvilket for Danmarks vedkommende resulterede i, at Telegrafdirektoratet samme år udarbejdede en plan for etablering af en kystradiostation i Jylland. Man valgte Blåvand, hvor der allerede var investeret i bygninger og kommunikationsudstyr ved fyret. Fyrmesteren blev stationsleder med ansvar overfor Telegrafvæsenet. Der blev desuden bygget en tjenestebolig ved fyret for *en ung, ugift telegrafist fra Telegrafvæsenet*. Denne bygning blev senere tjenestebolig for fyrmesteren.

Den 1. februar 1914 blev Blåvand Radio med det internationale kaldesignal OXB officielt indviet og åbnet for trafik med fyrmester S. Ross som stationsleder. Det blev imidlertid kun for en kort periode. Den 2. august 1914 udbrød 1. verdenskrig, og kort tid efter blev den offentlige telegramtjeneste suspenderet. Stationen var i alle krigsårene og frem til januar 1919 kun åben for nødopkald, militære meldinger fra fyrskibe og kommunikation mellem militære myndigheder.

Blåvandshuk Fyr 2005. Foto: Palle Uhd Jepsen.

Efter krigen var materiellet efterhånden forældet, og stationen var fortsat kun normeret med én telegrafist. I løbet af 1919 lagde Dansk Telegraftidende spalteplads til en voldsom kritik af betjeningen på radiostationen og ikke mindst det medhjælpende fyrpersonales morsefærdigheder. Der var desuden kritik fra skibe og udenlandske radiostationer. Kritikken virkede, for i 1920 blev stationen udstyret med nyt, avanceret materiel og normeret med tre telegrafister. Der blev desuden indrettet tre tjenesteboliger i en ny bygning, det gule hus, som senere blev feriebolig for Post- og Telegrafvæsents personale.

En fortsat udbygning og modernisering af radiostationen betød, at der fra 1937 kunne overføres samtaler mellem skibe og abonnenter i land. Denne nye mulighed gav en så kraftig stigning i trafikken, at stationen snart kom til at lide under akut pladsmangel, der vanskeligt kunne løses inden for de eksisterende rammer. Der blev nu handlet hurtigt, og allerede den 11. oktober 1938 kunne en ny radiostation, der blev bygget to kilometer øst for fyret, tages i brug. Fyr og radiostation blev dermed både fysisk og administrativt adskilt. Fyrpersonalet kunne herefter på fuld tid passe og vedligeholde Blåvandshuk Fyr samt varetage meteorologiske observationer.

Udsigten

Fra platformen, der går hele vejen rundt om lanternen, har man en storslået udsigt over Blåvandshuk-området. Mod vest ligger Horns Rev, hvis system af grunde og render er indrammet af hvid brænding. Nærmest kysten ligger Indre Horns Rev med sandbankerne Ulven og Søren Bovbjergs Knob adskilt fra Ydre Horns Rev af en dyb rende, Slugen, som fiskere, der er fortrolige med farvandet, benytter som en genvej til fiskepladserne nord for revet. De ydre rev omfatter grundene Cancer, Vyl, Munk, Tuxen og længst mod vest Vovov. Nord for Vyl kan man se verdens foreløbig største havvindmøllepark med 80 Vestas 2 MW og 110 meter høje vindmøller i rad og række over et areal på 20 km^2. Mølleparken er opført af Elsam, og dens samlede maksimale effekt er 160 MW med en forventet årlige produktion på 600 millioner kWh. Transmissionsselskabet Eltra sørger for, at elproduktionen føres i land og tilsluttes højspændingsnettet. Jeg har et ambivalent forhold til store vindmølleparker. De er fremmedelemen-

ter i landskabet og på havet, desuden bryder havvindmøllerne den vide udsigt over havet som en slags "horisontforurening", men gevinsten er større end ulemperne, idet møllerne producerer miljøvenlig, vedvarende energi, hvilket der er desperat brug for i forsøget på at begrænse udledningen af kuldioxid (CO_2) til atmosfæren.

Sydøst for Blåvandshuk trækker Esperancebugten sin konkave kystbue ned mod Skalling Ende. Bugten har fået sit navn efter briggen *Esperance*, der under en orkan den 21. oktober 1874 grundstødte på Horns Rev, hvor skibet blev slået til vrag og besætningen omkom. Den 10. november drev vraget ind på Skallingen, hvor man stadig på dage med meget lav vandstand kan se skibets mørke, buede spanter stikke op af sandet. Længere ude i horisonten skimtes Fanø og Esbjerg med Vestkrafts høje skorsten.

Den nærmeste udsigt er domineret af mange hundrede sommerhuse og Blåvand Satellitstations (tidligere Blåvand Radio) karakteristiske, hvide parabolantenner. Der ikke er meget tilbage af områdets oprindelige karakter, som gradvist blev opslugt med turismens ekspansion

Udsigt fra Blåvandshuk Fyr september 2005. I forgrunden fyrets oprindelige tjenesteboliger for fyrassistenter og radiotelegrafister. Bagest til venstre Blåvand Satellitstation. Foto: Palle Uhd Jepsen.

efter 2. verdenskrig. Krigens dystre efterladenskaber i form af bunkers ses stadig spredt på stranden og i klittene, hvor de vil ligge endnu en rum tid som tavse minder om en ulykkelig periode i Europas historie. Bunkerne blev alle bygget i klitterne, men havets erosion på kysten har bevirket, at mange med kystens tilbagetrækning er skredet ned på stranden. Ud for Blåvand er nogle bunkers blevet forsynet med silhuetter af metal-æselhoveder som en kunstnerisk symbolik.

Nordøst for fyret ser man ud over Hornsbjerge og Langslade - et vildt og imponerende klitlandskab. Nærmest stranden ligger de hvide klitter, hvor der til stadighed forekommer sandflugt fra åbne vindbrud. Længer inde i landet er klitterne mere stabile og dækket af vegetation. Øst for klitterne ligger Kallesmærsk Hede, hvor blæsten gennem århundreder har fejet hen over sletten og efterhånden blæst sandet længere ind i landet, hvor det dannede den store vandreklit, Bordrup Sande. Først efter en energisk indsats i midten af 1800-tallet lykkedes det at dæmpe flyvesandet med lyng, så klitten senere kunne tilplantes med bjergfyr. Bordrup Sande ligger i dag skjult i Bordrup Klitplantage, som kan skimtes mod øst bag Kallesmærsk Hede. Vender man blikket lidt mod vest ses ligeledes bag heden Vejers Klitplantage. Kallesmærsk Hede ejes af Forsvarsministeriet og anvendes som skyde- og øvelsesområde for forsvarets enheder.

Efterskrift

Min forbindelse ved fyret blev først og fremmest fyrassistent Johannes Christensen og hans kone. Denne kontakt gav ofte adgang til at komme op i fyret, men først skulle man sikre sig, at fodtøjet var rent, så man ikke slæbte olieklatter fra stranden og sand op ad trapperne. Fyrpersonalet satte en ære i at holde fyrets trapper og gulve rene og ferniserede. Lanternens messingbeslag var altid blankpolerede, ligesom ruder, linseapparat og malede flader var pudsede og rengjorte. Denne tidligere omhyggelige vedligeholdelse hører nu fortiden til.

I 1931 blev Kongelig Dansk Fyrvæsen og Kongelig Vagervæsen sammenlagt til Fyr- og Vagervæsenet. I 1973 blev denne funktion sammen med Søkortarkivet, Kongelig Dansk Lodsvæsen og Redningsvæsenet sammenlagt til Farvandsvæsenet under Forsvarsministeriet. Blåvandshuk Fyr ejes fortsat af Farvandsvæsenet mens fyrmester-

Fyrmester Niels Kristensen rengør fyrlampen i Blåvandshuk Fyr. Foto: Jens A. Tvedebrink (Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv).

boligen er overdraget til Blåvandshuk Kommune, hvor der sammen med Blåvandshuk Turist- og Erhvervsforening er etableret et informationscenter, som blandt andet rummer en udstilling om havvindmølleparken ved Horns Rev. Der er gratis adgang til udstillingen og turistinformationen i åbningstiden fra 10-15. Der er ligeledes adgang til fyret mod en mindre entré.

Siden 2000 har Blåvandshuk Fyr været uden fast bemanding, og fyret tændes og slukkes ved hjælp af en lyssensor.

Selv om moderene navigationssystemer efterhånden har gjort flere fyr og stort set alle fyrskibe overflødige, vil Blåvandshuk Fyr forhåbentlig fortsat blive bevaret som et "levende" fyrtårn, der kan advare søfolkene mod det farlige Horns Rev og som anduvningsfyr lede skibene på deres kurs fra Vesterhavet til Grådyb.

Palle Uhd Jepsen

Inga og Sigfred

Inga spiller op til dans.

Erindring fra min barndom, ungdom og musikerliv i 40 år

Af Inga Jensen, Nr. Nebel

Min dejlige barndom var hos min bedstefar og mor dernede i Kjelst ved Ho bugt – ved "æ fywer". Min far døde af tuberkulose som 33-årig, så ham husker jeg ikke. Vi var 3 søskende, Anne, Anton og så mig. Jeg kan huske, når vi bagte i den store ovn. Så blev der bagt rugbrød, franskbrød og småkager på én gang. Der var til en helt måneds forbrug. Det er da muligt, at når vi kom sidst på måneden, vi fik lidt muggent brød, men det blev jo bare skåret væk, og så spiste vi med velbehag – tror jeg nok? Der var både karl og pige, min bedstefar, mor og søskende, så der skulle jo mad på bordet. Om aftenen sad vi rundt om bordet og hyggede os. Min bedstefar hentede violinen og så sang vi fra Højskolesangbogen. Han lærte os første og anden stemmer – for han havde sunget i sangkor. Vi fik også min mors gamle orgel lavet i stand, hvor Anton og jeg legede flyvemaskine på? Første gang vi fik den hjem, spillede min mor "Vente på far". Ja, jeg kan huske, hvor lød det dog dejligt. Jeg kan huske, hvor betaget vi blev. Senere fik vi orglet byttet med et klaver, hvor jeg så fik undervisning. Jeg kunne nu prale af, at jeg var fra et hjem med klaver, og har så også benyttet mig af det.

Jeg kom i skole i Billum, hvor vi var tre hold i samme klasse. Det gjorde dog ikke så meget, for noget har jeg da fået lært. Jeg havde 3 km. til skole. Jeg fulgtes med Viola og Ingrid. Her havde vi en dejlig skolelærer i lærer Kræn. Han lærte os mange gode sange, som jeg har haft megen fornøjelse af i min musiker tid. Om sommeren gik vi kun i skole 1 dag om ugen. Man skulle jo syntes, at det var dejligt med al den fritid, men vi skulle jo hjælpe til derhjemme på gården. Jeg mal-

kede med hånden 3 køer morgen og aften, hakkede roer og hjalp til med at bjærge hø og korn i lade. Jeg var ikke ked af at hjælpe. Det tog man som en selvfølge. Var det varmt om dagen, tog vi en tur ned til "æ fywer" og fik et mudderbad – som det nærmest blev til? Om vinteren gik jeg jo i skole, så da hjalp jeg ikke meget til i stalden. Jo, Anton og jeg skulle skære roer til køerne. Jeg tror ikke, vi var alt for villige til det. Vi havde meget andet for. Der skulle jo leges, tegnes og spilles. Vi spillede sammen på klaver og savblad, og det gør vi den dag i dag. Så sang vi flerstemmigt, og Anton fik en harmonika, som blev købt i brugsen – jo, for så fik man jo oven i købet dividende.

Jeg mindes også 40'erne, hvor vi fik invasion af tyske soldater. De skulle bo i den pæne stue og et værelse mere. De var alle flinke og de hadede Hitler lige så meget, som vi danskere! De blev så sendt til fronten derefter. Der var meget sne den gang om vinteren. Jeg kan huske de høje snedriver, og de unge karle fra gårdene, som kastede vejene fri med skovlen. Det skulle man lige byde dem i dag. Karlene blev inviteret ind på kaffe mange steder, og det så de vældig hen til. Det var dengang der var mange karle på gårdene.

Jeg begyndte at spille i Arne Frisgårds orkester for godt 40 år siden. Før den tid spillede jeg til gymnastik og folkedans, men så en aften kom Sigfred og sagde, at de savnede en mand i deres orkester, om jeg ikke kunne tænke mig at være med. Nej, det kunne jeg da ikke. Spiller den halve nat? Det var for meget, men lad mig så lige tage med denne aften. Det viste sig så, at jeg nød den dejlige stemning, og så fik jeg oven i købet 70 kr. Det var jo mange penge dengang – ja, og så har jeg for resten spillet lige siden. Dengang var vi 3 mand i orkestret. Ja, i over 10 år spillede vi alle 3 sammen, men så efterhånden blev det kun til 2 mand, så spillede Sigfred og jeg sammen i mange år, men nu er det næsten kun en mand, der spørges til, selvom der er nogle, som gerne vil havde 2 musikere. Der er næsten ikke det forsamlingshus eller kro her i Vestjylland, hvor vi ikke har spillet musik – ja, det lyder flot, men det er "ét en gång løwn". De første 3-4 år var det vandkander, der kom på bordet til fester, og folk morede sig såmænd godt alligevel, men så kom vinflasken i stedet for, og det blev det da ikke ringere af. Til dansen fik de kaffepunch og øl – så det gik lystig til – og det skete også, at der blev sendt lidt "punch" op til musikken – og det "bløw" det da heller ikke ringere af.

Vi skal jo stadig holde liv i de gamle melodier. Det vækker minder for de lidt ældre. Bare man spiller noget folk kan synge med på, så går det næsten altid godt. Selvfølgelig skal vi også have melodier fra Dansktoppen med. Jeg spiller de melodier, jeg selv godt kan lide, så mener jeg også andre kan lide dem. De første 10 år spillede jeg klaver, men så begyndte folk at spørge om vi havde orgel. Derfor købte jeg et Hammondorgel, og så gik det ellers derudad.

Vi har haft mange sjove oplevelser. Vi spillede til et bryllup, og før vi begyndte, kom en mand op bag scenen med både øl og brændevin. Uha, sagde Sigfred: "Hvad tror du dog værten siger, hvis han kommer og ser det"? Værten – det er sku` da mæ! En aften kom der en lille dreng op og spurgte om vi kunne spille noget af Michael Jackson. Det måtte vi melde pas til. En aften spillede vi til en høstfest i Stauning. Inden vi begyndte, sagde Arne Frisgård til Sigfred. Gå ud og hent den 1/2 fl. brændevin jeg har i bilen. Det tør jeg ikke, sagde Sigfred, for højskolesangbøgerne var delt ud inde i salen. Skabet, hvor bøgerne plejede at stå, var lukket. Da bønderne kom ud fra salen, og skulle have deres kaffe, blev skabet lukket op. Den var fyldt med brændevinsflasker, og én for én luskede de hen og tog hver deres flaske og satte sig ved kaffebordet. Nu blev Sigfred mere modig. Jeg tror, det blev en glad aften. Jeg kan huske fra min barndom, når vi lukkede op for radioen og hørte musik fra Wiwex, Kilden i Ålborg eller Hollænderbyen. Hvor var det dog noget dejligt underholdningsmusik – det nød jeg. Vi er jo da nogle ældre tilbage endnu, som gerne vil høre den slags musik. I dag er det jo mest orgel jeg spiller på, men er der et godt klaver, de steder jeg kommer, bruger jeg gerne det til underholdning.

Der var mange gode orkestrer i mine unge dage. Her på egnen havde vi jo "æ Tinusser", Viggo og Viola, Herløv, Arne Linding, Veilgårds orkester, Høj, Hans Cornelius, Leif Hansen, Vagn Jensen fra Agerbæk, ja og så Arne Frisgårds orkester fra Nr. Nebel, Thomas Høe og Inga og Sigfred. Jeg har også nogle få gange været med Ejner Nielsen og Henry Bloch. Det var vældig interessant, men det blev ikke så tit, for vi havde jo vores egen musik, som skulle passes. Ja, for vi havde mange dejlige kunder, som vi ikke måtte svigte. Jeg er til musikerfest én gang om året. Her mødes alle musikere fra Vestkysten, Sønderjylland og Grindsted og omegn. Vi skiftes til at spille, så der er fuldt hus hele tiden. Nogle gange spiller vi 7-8 mand ad gangen. Der er bare dejligt!

I 1952 var jeg på Rønshoved Højskole i 3 måneder om sommeren, så da de holdt 50 års jubilæum, ville jeg gerne have været derned, men jeg skulle passe min musik, da det var en lørdag. Der var 2 damer herfra der tog afsted. Bagefter spurgte jeg nysgerrig om, hvor mange elever der havde været! Ja, der var kun os to, sagde de. 1954 kom jeg til Lunde, som husbestyrerinde, hvor klaveret fulgte med. Der traf jeg min mand, som var sjællænder. Vores nabokone sagde til vores bryllupsfest: "Det vå en gue kuen Karl fik. Hun kan både malk` o spel klavier"! Vi forpagtede mit barndomshjem i 6 år, da min søster og mand var i Canada. I 1966 flyttede vi til Nr. Nebel, og har her haft mange gode år indtil min mand blev syg af kræft og døde som 64 åring. Jeg har 3 børn og 5 børnebørn, som bor i Århus. Jeg spiller stadigvæk. Jeg kan ikke helt undvære det, men har trappet lidt ned. Det er jo mest til 60, 70, 80 års fødselsdage og guldbryllup, jeg spiller til.

Anne, min ældste datter og jeg var til skolefest i Billum i 2004. Det var en god fest. Det var interessant, at møde gamle elever igen. Mange havde vi ikke set i 60 år. Der var tilmeldt 500 elever. Jeg tror, at alle syntes, det var en god dag. Det fungerede så fint det hele. Sikket et arbejde for dem, som havde arrangeret det. En stor ros til dem

Inga Jensen

Et forlis

Af Georg Røn, Blåvand

En mindre orkan ramte Danmark i oktober 1967 med store ødelæggelser til følge over det meste af landet. Til søs resulterede det i et tragisk totalforlis med 21 omkomne. For telegrafisterne på Blåvand Radio blev onsdag den 18. oktober en sort dag, hvor man magtesløs fulgte tragedien.

Allerede dagen før fik vi en fornemmelse af, hvad dette vejr kunne føre med sig af ulykker til søs. Skønt jeg på dette tidspunkt "kun" havde været ansat lidt under fem måneder på stationen, var jeg udmærket klar over, hvordan det måtte være derude. I bagagen havde jeg 17 år til søs!

Redningsskibet "F.V. Mortensen", der normalt lå i havn i Esbjerg, havde forlagt positionen til Skallinghul for i givet fald at kunne rykke hurtigere til assistance. Selv Englandsbåden til Harwich lå efter afsejlingen underdrejet uden for Grådyb.

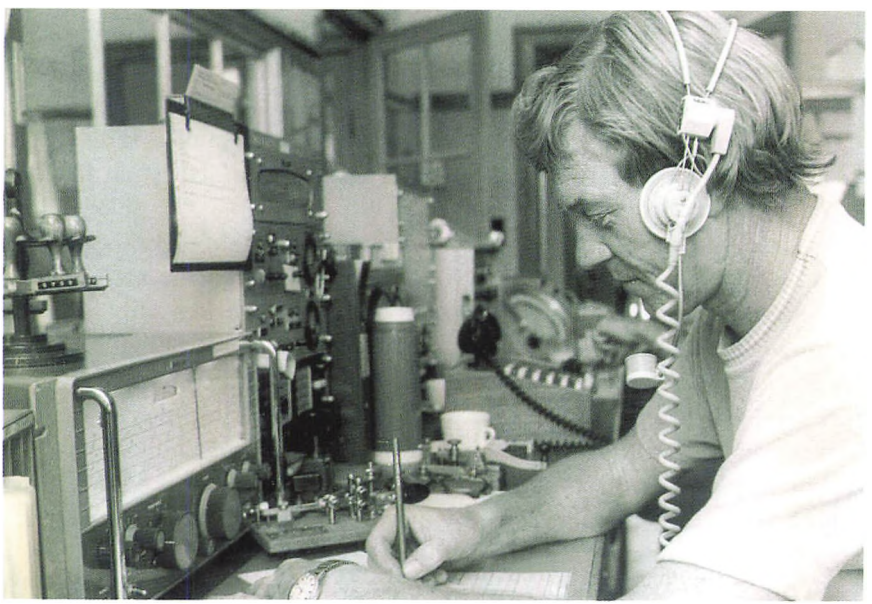
Jeg var mødt kl. 15 på aftenvagt sammen med en af de mere erfarne telegrafister, og der havde dagen igennem været rigeligt at se til. På hele vagten ekspederede vi en mængde radiosamtaler fra skibene. Telegrammerne kom ligeledes i en lind strøm, og de blev straks videresendt på fjernskriver. Frem for alt havde vi dog vores fulde opmærksomhed rettet mod nødfrekvenserne. Her kunne vi fra tid til anden høre flere alarmerende opkald, men alle langt fra vort ansvarsområde, Nordsøen.

Den kollega, der om dagen havde vagten på telegrafi, fik på et tidspunkt over middag forbindelse med det libanesiske skib "Nagusena", som netop var kommet fra Kielerkanalen ud i Nordsøen. Skibet, der var en regelmæssig kunde, sejlede med kul fra Stettin til Vestkraft i Esbjerg og kaldte op for som normalt at sende sit telegram med for-

ventet ankomsttid. Imidlertid nåede skibets telegrafist kun at sende en del af telegrammet, da forbindelsen blev afbrudt. Det var ikke unormalt og da slet ikke i et sådant vejr. Man gik ud fra, at antennen var blæst ned eller, at der var problemer med skibets radiogrej. Trods mange forsøg fik man aldrig senere kontakt med skibet. Alligevel fandt ekspedienten det mest korrekt at underrette skibets mægler i Esbjerg og sendte den del af telegrammet, som han havde modtaget.

En urolig aften

Efterhånden som aftenvagten skred frem, blev der mere og mere at tage sig af. Især skete der en del på nødfrekvenserne på såvel telegrafi som telefoni. Det var ikke noget, som vi blev involveret i, men det krævede alligevel en del opmærksomhed, for...det kunne jo være! Telefonlinierne fra folk i land stod heller ikke stille. Der var en del bekymrede pårørende til søfolk og fiskere, som forsøgte at få forbindelse til skibene, og især forskellige dagblade var meget påholdende for at få sig en historie om uvejrets følger.

Telegrafi: Forfatteren på vagt i telegrafiafdelingen.

Pludselig, ved 21-tiden ændrede situationen sig, da en esbjergkutter kaldte op og varskoede, at han havde observeret noget, han mente var nødraketter! Han befandt sig nordvest for Blåvand og så dem i retning mod land. To andre kuttere meldte ligeledes om røde faldskærmsblus, og alle tre satte kursen østover for at yde assistance. Dertil kom et par telefonopkald fra folk i land, som også havde set de røde lys.

Lidt senere meddelte den første kutter, at han nu var kommet så tæt på land, at det var uforsvarligt at fortsætte og, at han efterhånden var sikker på, at raketterne blev sendt op fra land! Ganske rigtigt! Netop denne aften afholdt man skydeøvelser på det militære område på Kallesmærsk Hede, og der blev opsendt adskillige faldskærmsblus. Hvide lys, som i usigtbart vejr og på lang afstand blev set som orangefarvede. Telegrafbestyrer Uhd Jepsen, som på grund af situationen deltog i vagten, kontaktede straks Oksbøllejren, hvorefter skydningen øjeblikkeligt blev afbrudt. På stationen fandt vi det noget uheldigt, at der blev opsendt faldskærmsblus i et sådant vejr og især, at man ikke havde varskoet Blåvand Radio herom.

Da sagen om "nødraketter" hermed var afklaret, faldt der mere ro over situationen. Der var også en bedring i vejret, og der blev længere mellem opkaldene, så vi fik mulighed for at føre vore journaler up to date.

Nattevagten afløste os kl. 23, og vi kunne give dem en fyldestgørende og ret omfangsrig overlevering.

Katastrofen

Kl. 7 næste morgen mødte jeg igen på vagt, hvor jeg de første fire timer skulle passe telegrafivagten. Ekspedienten, som havde haft kontakt med "Nagusena" dagen før, passede telefonikanalerne. Næppe havde han overtaget vagten, før han fik en ubehagelig oplevelse. Han blev kaldt op af esbjergkutteren E79, "Ville Plet", som meddelte, at man havde samlet en meget forkommen sømand op fra en synkefærdig redningsbåd. Staklen var så afkræftet, at han ikke kunne forklare noget som helst, men skipperen Christian Plet var hurtigt klar over, at her var der sket noget virkelig alvorligt. Da han oplyste, at der på en redningskrans fra livbåden stod navnet "Nagusena", blev min kollega utrolig chokeret. Tænk, hvis årsagen til den mistede kontakt dagen før var skibets forlis! Uden, at Blåvand Radio havde foretaget

sig noget som helst! I så fald skulle der være sat en redningsaktion i gang, og der skulle være udsendt den behørige nødmelding, altså et SOS og et Mayday til alle skibe i området.

At dette ikke var tilfældet, blev meget hurtigt opklaret, for hvordan skulle en så elendig livbåd kunne drive helt fra Elben i Tyskland til Grådyb i løbet af så kort tid! Og så endda op imod vinden!

Der kunne kun være tale om, at skibet var forlist på en position meget tæt på det sted, hvor livbåden blev fundet. I samråd med SOK – Søværnets Operative Kommando i Århus – satte vi en eftersøgning i gang. Alle skibe i området blev anmodet om at deltage, der blev sendt helikoptere ud, og "F.V.Mortensen" sejlede til området. Ret hurtigt kunne man fra en helikopter fastslå, hvor forliset var sket. På positionen 5523N 0806Ø, ca. fem sømil vest for Fanø, observerede man vraggods, en oliepøl samt luftbobler, der stadig steg op fra havbunden.

En del esbjergkuttere, som var på vej østover mod havn, meldte sig og deltog i eftersøgningen, mens "Ville Plet" fortsatte mod Esbjerg med den overlevende. Som en af de første kuttere blev E149 "Sonja Grønbjerg" involveret i eftersøgningen. Kutteren var på vej til Esbjerg

Blåvand Radio: Blåvand Radio i 1967.

efter en venderejse på grund af det dårlige vejr. I styrehuset stod bedstemand Kaj Midtgaard Sørensen fra Blåvand sammen med skipperen Andreas Grønbjerg og talte om rejsens elendige resultat.

"Det var efterhånden blevet fint vejr, selv om der stod en kraftig norden dønning efter stormen. Så fik vi øje på noget, der drev i vandet forude", fortæller Kaj Sørensen. "Det viste sig at være en mand i en dårlig kapokredningsvest. Vi fik ham bjerget ombord, men han var for længst omkommet. Liget var indsmurt i tyk fuel oil, og det lugtede absolut ikke godt. Det kom bestemt bag på os pludselig at finde en druknet sømand, men – det skulle blive meget værre!"

I løbet af kort tid fandt og bjergede besætningen yderligere seks lig, hvoraf et var en kvinde, og på E737 "Silverø" bjergede man fem. Alle de omkomne lå ret tæt på hinanden, og alle var iført en forældet type redningsveste af kapok. Tre af de omkomne søfolks armbåndsure var gået i stå kl. 24, hvilket kunne indikere, at man var nået at komme i en redningsbåd, da selve forliset (ifølge senere udsagn fra den overlevende) fandt sted ved 18-tiden. Redningsbåden må så formodes at være sunket ved midnatstid, som urene viste.

"Det var en rigtig grim oplevelse og det værste, jeg har været ude for af den slags", siger Kaj Sørensen, som den dag i dag tydeligt husker den tur med "Sonja Grønbjerg".

Frustration

På Blåvand Radio bredte en trist stemning sig, efterhånden som vi modtog de forskellige meldinger om katastrofen. I alt blev der den formiddag bjerget 18 omkomne fra "Nagusena", deriblandt kaptajnens kone, som blev fundet af "F.V.Mortensen". Kaptajnen selv blev fundet på stranden ved Vejers tre dage senere.

Vi spurgte hinanden om, hvordan et sådant forlis kunne finde sted – så at sige "lige uden for døren" uden, at vi på noget tidspunkt havde hørt om det. Blåvand Radios primære opgave var uden diskussion at varetage sikkerheden til søs!

Hvad med nødsignaler på telegrafi og telefoni? Ja, hvis skibets radiogrej havde været i orden, skulle der være udsendt om ikke andet så det automatiske alarmsignal. Alle vore bånd blev afspillet ved første lejlighed, men – der var intet at høre fra "Nagusena".

Hvad med de mange "nødraketter", der var observeret aftenen før? Ja, hvis de var set i en anden retning end Kallesmærsk Hede og på et meget tidligere tidspunkt end kl. 21, hvor militærets øvelse var i gang.

Uanset, hvor frustrerede vi end var over ikke at kunne have ydet den mindste assistance, måtte vi erkende, at vi i denne katastrofe havde været fuldstændig magtesløse. Kritikken udeblev dog ikke, og især de københavnske formiddagsblade lagde ikke fingrene imellem. Ekstra Bladet gik endda så vidt, at de bragte en noget bizar artikel om, at "der sandsynligvis havde været blinde passagerer låst inde under dæk"! Det sluttede man sig til, fordi den overlevende matros, Emmanuel Abdelas i første omgang havde opgivet de ombordværendes antal til 30-31 personer. Et tal, som formentlig skyldtes sprogforvirring og, som han senere rettede til det korrekte 22. At samme blad hængte skibet ud som smuglerskib, kunne vi bare trække på skuldrene af.

Det var derimod ikke den store overraskelse, at forliset kunne ske. "Nagusena" var bygget i 1945 som et såkaldt Liberty-skib. Alt ombord var nedslidt, hvilket blev bekræftet af alle, der kendte noget til skibet. Det var kort sagt, hvad man i søfartssproget kalder en gedigen plimsoller.

Om en sådan tragedie kan ske i dag? Ja, det kan det sandsynligvis. Tænk blot på færgen "Estonia", der forliste i Østersøen.

I de forløbne knapt 40 år, siden "Nagusena" forliste, er der dog sket en stor teknologisk udvikling – såvel omkring skibenes konstruktion og dermed sikkerheden som med radiogrej og øvrige kommunikationsudstyr. Og så har man jo som bekendt fået satellittjenesten til at overvåge og varetage sikkerheden til søs, hvilket betød enden på telegrafisternes tid i skibene...og på Blåvand Radio.

Georg Røn

Tanker før, under og efter et skolejubilæum

Af Erik Vig, Oksbøl

En ganske almindelig formiddag i maj 2005. Jeg tog som sædvanligt "posten", som lå i baggangen med ind, da jeg gik ind til frokost, for når min kone Bente er på arbejde og drengene heller ikke er hjemme, er der jo ikke noget mere skønt end at sidde med avisen og hvad der ellers er med af breve og reklamer bredt ud på bordet, mens man spiser sin frokost.

Denne dag blev frokosten noget anderledes end normalt, for midt mellem de mange rudekuverter lå der et brev med afsender "Jubilæumsvalget for Bounum Skole". Bounum Skole tænkte jeg, det var da underligt, den blev jo lukket og nedlagt i 1971. Jeg åbnede hurtigt brevet, og her lå en invitation til at deltage i Bounum Skoles 100 års jubilæum. Nogle opmærksomme og initiativrige tidligere elever, havde opdaget at skolen i år kunne være fyldt 100 år, og inviterede nu til fest på skolen lørdag d. 13. august. Skolen ligger der stadigt og ejes nu af Ina og Arne Hjort Knudsen, som har drevet en mindre møbelfabrik. De ville stille skolen til rådighed, så jubilæumsfesten kunne fejres på den gamle skole.

Sammen med invitationen lå en elevliste, med navn og adresse på alle nulevende tidligere elever, lærer og lærerbørn. Alle var inviteret. Jeg fordybede mig hurtigt i den lange liste, for hvor mon de alle sammen var nu. Nogle vidste jeg, især dem der bor i lokalområdet, men alle de andre? Nogle havde jeg ikke set siden vi forlod skolen. Hver navn og adresse blev læst mindst 2 gange, mens minderne væltede frem fra dengang for mange år siden. Minder om skolen på godt og ondt. Om lærerne, som vi dengang syntes alle var lidt specielle på

hver deres måde. Men vi fik da lært noget, jeg tror endda vi lærte rigtigt meget på de kun 7 år vi gik der.

Det blev den længste frokostpause jeg længe havde holdt. Om aftenen blev elevlisten igen taget frem. Jeg glædede mig allerede helt enormt til denne dag i håb om at møde dem alle.

Bounum Skole, som ligger i Horne Sogn, var en typisk landskole. Bounum skoledistrikt omfattede Bjalderup, Bounum, Malle, Asp, Dejgård, Lervad, og tidligere også Sdr. Malle. Da skolen blev nedlagt i 1971, blev alle elever flyttet til Horne Skole.

Den første skole blev bygget i første halvdel af 1800-tallet i Øster Bounum. I 1883 byggedes en ny hovedskole, i den sydlige del af Bounum, med skolestue og lærebolig. I 1905 byggedes igen en ny 3-klasset skolebygning. Samtidig blev den gamle skolestue omdannet til bolig for 2. læreren

Da jeg gik på skolen 1958 – 65, var vi ca. 70 elever i 7 årgange fordelt på 4 klasser. 1. klasse gik alene mens 2. og 3.-, 4. og 5.-, 6. og 7.- gik sammen 2 årgange i hver klasse.

Med kun 70 elever på skolen kendte vi alle hinanden. Vi vidste hvor alle boede, kendte deres forældre og søskende.

I frikvarterne legede vi med hinanden på tværs af alder, alle var med. Om sommeren spillede vi altid fodbold. Når det ringede til time stoppede vi for igen at fortsætte hvor vi slap i næste frikvarter.

Bounum skole bygget i 1905.

En ting jeg især husker, var at vi om sommeren mødte i skole kl. 7.00 om morgenen, og så havde vi fri allerede kl. 12.00. Det gav tid til at hjælpe til hjemme på gården. Vi havde næsten alle forældre, der var landmænd. Jeg elskede at møde tidligt, mens andre hadede det. Måske var det snarere deres forældre der hadede at skulle tidligt op for at få børnene sendt i skole til kl. 7.00.

Den store dag oprandt. Jeg parkerede min bil på en mark bag gymnastiksalen, som man i dagens anledning havde lånt til parkeringsplads. Det var i øvrigt første gang jeg var i bil til skole. Dengang cyklede vi uanset vejret.

Der var allerede mødt mange. Da jeg gik om mod skolegården, tænkte jeg, det var underligt, at det kun var ældre og gamle, som var mødt. Det havde selvfølgelig sin forklaring, for da skolen jo var nedlagt i 1971, kunne der jo ingen være under 40 år. Jeg mødte mange jeg kunde huske, pludselig stod der en pige, jeg havde gået i klasse med. Jeg kunde straks kende hende, men til min store overraskelse kunne hun ikke kende mig. Det var underligt, for jeg havde da ikke forandret mig, troede jeg. Jeg måtte tro om. Jeg så åbenbart lige så gammelt ud som alle de andre. Vi blev alle forsynet med navneskilt, og pludseligt kunne vi se, hvem der gemte sig under det grå hår eller under den skallede isse.

Der blev ringet til morgensang og flaghejsning, og mens der blev budt velkommen, kunne vi nyde det pragtfulde vejr.

Senere blev der ringet ind til festmiddag i et stort telt i skolegården. Vi blev placeret ved bordene klassevis. Virkelig mange var mødt. Nogle klasser fuldtalligt, mens andre kun manglede et par stykker. Der var virkelig stemning, snakken gik, mange minder blev trukket frem, den første skoledag, lærerne vi havde drillet, ham der fik en eftersidning for noget som pigerne havde gjort o. s. v. Der blev snakket så tostmasteren knap kunne få ro, når der skulle synges eller siges et par ord. Der blev læst hilsner op fra elever, som ikke kunne være med, flere som var bosat i udlandet. En fra jubilæumsudvalget fortalte, at mange havde spurgt, om der var elever fra Bounum Skole , som var blevet noget særligt? Hvortil hun svarede "Det er der, det er i alle sammen". Det var jo helt rigtigt, for hvad er egentlig noget særligt?

Festmiddagen sluttede med den velkendte sang fra dengang:

Nu er timen til ende og fra skolen vi går,
Hvad vi lærte at kende, skal vi nok huske på.
Nu farvel nu vi længes efter mor og vor mad,
Men i morgen så siger vi goddag nok så glad.

Efter en kop kaffe senere på eftermiddagen sluttede en helt fantastisk jubilæumsdag. En dag der aldrig vil blive glemt. En dag hvor man hele tiden kunne høre sætninger som "Kan du huske" eller "Hvor bor du nu". Mange havde måske ændret sig meget af udseende, men som menneske var de stadigt de samme som dengang.

En festdag på en skole, som for længst var nedlagt og lukket, men en skole hvorom mange og store minder stadigt lever var slut.

En opfordring til alle. Hvis du en dag får en invitation til jubilæum på din gamle skole. Så mød op, ikke kun for din egen skyld, men også for dine gamle venners skyld. De har måske glædet sig til at møde netop dig.

Morgensang og flaghejsning i Bounum Skole hvor 250 tidligere lærer og elever lørdag den 13. august mødtes til skolefest. Skolen blev nedlagt i 1971. Den smukt vedligeholdte skole var gæstfrit stillet til rådighed til festen af de nuværende ejere Ina og Arne Hjort Knudsen.

Fire danskere i Argentina!

Et minde om Johannes, Launy, Henry og Jørgen

Af Henry Andersen, Varde

Da jeg er den sidste, der har kendt, ovenstående danskere, vil jeg skrive en beretning om dem og deres oplevelser i Argentina og Danmark. Der har været mange asado fester i Varde, Ans ved Tange sø, Alslev ved Varde og Ulkebål på Als, som min far og de 4 argentinere med mellemrum afholdte. Mændene er forlængst døde, og den sidste kone, Kirstine på 93, døde i 2001.

Johannes, Launy, Henry og Jørgen emigrerede til Argentina i 1925, og holdt meget sammen derovre. I den varme tid tilbragte de ferierne sammen i klitterne ved Nicochea eller Bahia Blanca. De var derovre i et kvart århundrede. For derefter, efter tur vendte de tilbage til Danmark, hvor de blev gift, og havde deres dejlige hjem.

Først vil jeg fortælle lidt om Argentina, der har mange danske emigranter, der holder til ved Tandil, Tres Arroyos og Nicochea. Den største danske kirkegård i udlandet, ligger ikke som man skulle tro i Amerika, men her i Argentina. Klimaet, hvor danskerne bor, svarer nogenlunde som i Spanien. Argentina er på størrelse med Vesteuropa fra Nordkap til Gibraltar, som Henry engang sagde til mig: "Argentina har 18 millioner indbygger, men har plads til 118 millioner indbyggere". Her har danskerne deres kirker, skoler, biblioteker, forsamlingshuse og højskoler, hvor det danske sprog og kultur er blevet holdt ved lige gennem 5-6 generationer. Man skønner, at der i provinsen bor 6.000 danskere og deres danske efterkommere. De ejede eller lejede i alt 300,000 hektar jord. Det vil sige, at i provinsen udgjorde de 1,3% af befolkningen, men de drev 7% af jorden. De fleste danskere klarede

sig godt, mens andre lige klarede dagen og vejen. Enkelte, som Adolf Petersen, blev meget rige, i hvert fald efter danske forhold. Han ejede 10.000 ha. jord ude på pampassletten.

En af de meget omtalte danske pionerer var Hans Christian Fugl. Han kom til Argentina allerede i 1844. I starten solgte han mælk ved dørene. Hver dag red Fugl ind til byen med mælk i nogle blikdunke, der hængte over ryggen på hesten, som Fugl red på. Her kneb det med sproget en dag, da han solgte mælk til en pæn ung dame. Han sagde, han skulle have "un peso", hvorefter damen bøjede sig frem og gav ham et kys på kinden. En mønt hed "un peso" og et kys hedder "un beso". Han fik det efterhånden fornøjeligt med sine kvindelige mælkekunder.

Senere drev han landbrug med kornavl og mølleri og blev en af de store pionerer derude. Fugl grundlægger et nybyggersamfund. Han lærte dem at hegne deres marker og pløje pampassletten. Hvad der skaffede ham fjender blandt indianerne. Senere stiftede han skoler og kirker, og blev selv en meget velsitueret mand, men i starten måtte han bekæmpe både røvere og indianere. Der var et fremskudt fort med en kommandant, hvor der var hjælp at hente. Han lejede 5.000 ha. og havde mellem 50-60.000 får og høstede 6.000 tønder hvede. Peter Haugård havde, da Henry kom derover, 12.000 ha., og havde den største ejendom i provinsen Buenos Aires.

Jeg husker mit første møde med onkel Henry fra Argentina. Jeg var dengang bare 5 år gammel. Det var spændende for mig den sommer, han var i Danmark, i året 1937. Det var ikke blot hans påklædning, der var særpræget. Jeg kan huske, at han bemærkede mors udmærkede frikadeller og tilbød at give en middag, som han stod for. Ak, det var besværligt for ham! Der kunne højst være 3 af hans bøffer på mors pande – så store var bøfferne.

Brevvekslingen var smået. Der kom nogle billeder, der forestillede en høstmaskine, der havde en hesteforspand af 27 heste, men billedet viste også en enorm mark, der var langt ude i horisonten, der lå mange kilometer væk. Under krigen var der selvfølgelig ingen kontakt. Vi skal helt frem til 1948. Først da får vi en lang beretning. Onkel Henry fortæller, at han i mange år havde drevet en murermesterforretning, og han nu var i gang med en større istandsættelse af en Estancia hos en gammel dansk argentiner, der hed Lillelund. Men når arbejdet var

færdigt, ville han afvikle forretningen og tage til Danmark. Inden Henry var færdig på Estanciaen, kom han ud for en alvorlig ulykke. Han var ved at arbejde på en af de enorme store lader, de havde der. En port åbning til laden måtte være stor, for vognene havde hjul, der var 3 meter høje. Hele gavlen havde stillads helt op til den murede stik over porten. Under arbejdet vælter det øverste af gavlen og stilladset. Alle folkene når at springe ned i tide, undtagen Henry, der var øverst. Selv om han sprang, nåede den øverste trekant mur at lande på hans ene fod. Selve spidsen knuste ankelen. Der var 50 kilometer til lægen, så det havde været pinefuldt, da det var ad jordveje. Lægen ville amputere foden, men fik ikke lov. Så var det med at komme til Buenos Aires, der lå 4-500 kilometer borte. Efter mange måneder og 19 operationer senere, og med en stiv fod, kunne Henry udskrives. Det blev så i 1952, at han kom til Varde. Jeg var med på toldboden på Varde havn, for at få en stor kasse fortoldet. Han var nu flink tolderen, for da lågen var åbnet, trykkede han lidt, uden at rode, men der var intet at fortolde. Jeg kan huske, at jeg kørte med Henry til Karlsgårde. Der holdt en bil i vejsiden. Da jeg kørte forbi, spurgte Henry forbavset, hvorfor standsede du ikke! I Argentina var det en selvfølgelighed. Henry startede en murermesterforretning i Alslev, en mils vej fra Varde. Det var hans filosofi, at hans fod skulle slides til. Også lykken tilsmilede ham, da han traf moster Visse, der var alene. De havde 14 gode år sammen.

Så var der Johannes. Han var smed og maskinarbejder. Han udvandrede sammen med Henry til Argentina omkring 1925. Han arbejdede på de store Chakras, hvor maskinerne var ved at få petroleums motorer og diesel motorer, men midt i 1930érne fik Johannes en byld i halsen. Det blev så slemt, at han ikke kunne drikke sin maté. Lægen sendte Johannes til Buenos Aires. Der fik han at vide, at det var kræft. De kunne ikke gøre noget ved det. Derfor blev han tilrådet at tage til Europa. Johannes endte på Radiumstationen i Århus. Han fik en bestrålingskanon ned i halsen. Som Johannes lunt bemærkede: Der blev en tør plet i halsen! Om han måtte skylle pletten i spiritus? Det måtte han godt, og det gjorde jeg så! Jeg tror, at Stinne (Kirstine) havde ventet på Johannes, mens han var i Argentina. De blev nu gift. Johannes opdyrker en masse hede ved hjælp af traktor og en dybdeplov. Han startede i 1947 Varde Andels Maskinstation. Samlet pris for

maskinparken dengang 18.070 kr. med en samlet motorkraft på 92 Hk. fordelt på 3 traktorer.

Et år efter, at Henry var vendt hjem, rejste hans ven gennem mange år, Launy fra Esbjerg, hjem til Danmark. Han var hjemme hele sommeren. Han vendte tilbage til Argentina, netop som de har forår der nede. Nogle venner havde prøvet, at finde en kæreste, en sygeplejerske til ham, men nåede det ikke. Det vil sige, landgangen var taget, da hun nåede frem, men de kunne lige nå at udveksle adresser fra kajen. Året efter er Launy hjemme igen. De bliver gift, og får datteren Anna. Launy og Stinne har været 42-44 år og blev meget lykkelige. De flyttede til Als, hvor de bygger hus. Der besøgte vi dem, da jeg var nygift. Et mere gæstfrit hjem skal man lede længe efter. Vi fik stor asador middag. En argentinsk tradition med en udendørs steg på ild og gløder. Det går der næsten en halv dag med, og er noget så hyggeligt. Der bliver drukket meget. Først maté og siden rødvin. Så der bliver tid til at spørge Launy. Hvad beskæftigede du dig med? Hvad lavede du i Argentina? Launy er den fødte fortæller, og med megen mimik fortæller han. Jeg har haft et afvekslende og godt liv som Gaucho, men blev til sidst kok på en stor Estancia med stort folkehold. Der skulle holdes en lille køkkenhave, og hønsehold, for der spises mange grøntsager, som salater og tomater, og små hvedebrød, nærmest som et stort dansk rundstykke. Det er tilbehør til det meget oksekød, der hver dag bliver sat til livs om aftenen. Da man ikke har køleskab, i det varme klima, er det nødvendig, at slagte en stud hver dag, og det er også mit job. Jeg spørger om det ikke er farligt med de vilde stude. Vilde, siger du! Nej, en halv tam stud kan være både snu og uberegnelig, og man ved ikke, hvornår den pludselig finder på at angribe. En vild stud ved jeg altid, at enten angriber den, eller også flygter den. Jeg spørger så: Bruger du rifler eller lasso eller hvordan? Nej, når studen falder, får den nådestødet. Det går meget hurtig. Jamen, Launy, hvordan fanger I studen, bruger du lasso? Jo, ser du, det er kunsten, at få studen til at falde lige der, hvor bålpladsen er. Jeg lukker en stud ud af folden, og så går den vilde jagt på hest efter den vilde stud, som er større end de stude, I har i Danmark. Det gælder om at drive den lige ud for bålpladsen for at spare på transporten. Ser du, jeg har en bambusstang på 3 meter, en stærk stang, og i enden af stangen og vinkel ud, er anbragt en kniv, skarp som et barberblad. Jeg er så i den vilde

jagt efter studen kommet ud for bålpladsen, så jager jeg ved hjælp af stang og kniven, haserne over på studen og den falder øjeblikkelig på det udvalgte sted, og får nådestødet. Nu går den halve dag med partering og stegning og gøre alt klar, når alle gauchoerne vender hjem. Ofte spiser de kun morgen og aften, så derfor er det almindeligt, at en voksen gaucho konsumerer 3 pund kød. Bagefter sidder vi så ved de varme gløder, og drikker vores mate.

Vi forlader Launy, og tager til Jørgen Hedegård. Han og Martine bor højt over bakkerne i Ans, med udsigt over byen, ja, helt til Tange Sø. Jørgen og Martine har ofret en formue på at restaurere huset. Så både hus og have er en fornøjelse at se. Jeg må ikke glemme værtsparret, for det er to personligheder, som jeg har glædet mig til at besøge. Hvordan traf de hinanden? Jo, Martine er veninde med Stinne, Launys kone. Og det sagde bare bang, da de mødtes! Jørgen har verdensformat, hvis man kan sige sådan. Han er næsten 2 meter høj, og velbygget, ikke et gram fedt, det er muskler alt sammen. Martine er en flot veldrejet pige dengang på 45 år og har været afdelingssygeplejerske. Efter adskillige whiskyer er vi ved asado bålet, hvor vi går over til maté.

Jørgen: Jeg kom derover i 1925 og var med et stort emigrantskib. Da vi var kommet i land, var det bare med at finde et job, og hvad var nemmere end at tage job hos jernbanen, der var ved at forlade pampassletten, for at kravle over Andesbjergene, for at havne i Chile, men da vi kom i højderne, måtte jeg melde pas? Her oppe i 4 kilometers højde, måtte jeg opgive, for den tynde luft kunne jeg store menneske ikke tåle. Der var kun de små indianere, der kunne klare mosten. Tilbage til Buenos Aires og derefter med banen sydpå. Alle vi emigranter kom fra alle egne af Europa, mest spanioler, italienere, russere, polakker, tyskere og englændere. Det var hårdt arbejde under primitive forhold. Vi sov på den bare jord med en blikplade over os, for at beskytte os mod vilde dyr. Hygiejnen har ikke været for god, og sygdommene florerede, og der døde mange. Her som andre steder blev der sagt, at man kunne begrave en død emigrant for hver svelle vi nedlagde. Derfor fik vi en gang om ugen en tog kolonne med materiel og fødevarer og den uundværlige spiritus, foruden en sending nye arbejdere til erstatning for dem der fik deres evige hvile her.

Hver gang det ugentlige tog var ankommet, tager jeg om aftenen

Jørgen Hedegård og Launy.

Else før hun løb ind i hækken.
Til venstre Launy og Jørgen.

Martine og Jørgen Hedegård.

de nye emigranter i øjesyn. Nogle kunne gå selv, men de fleste havde haft et par måneders rejse, og den sidste tur hertil var de mere eller mindre bedøvet af spiritus. Så de emigranter, der ikke kunne gå, blev der gjort kort proces med. De blev bare skubbet ud i terrænet for at sove rusen ud. Jeg går mellem de sovende eller bedøvende skikkelser, og giver dem et spark, for på sproget at høre, hvilken landsmand han var. Så var det en russer, så var det en spanioler, og så var der en, der sagde "av for helvede". Det var Henry Neubert, sådan traf jeg din onkel. Vi fulgtes ad, og kom så til Tres Arroyes og har siden, som gode ungkarle, også været sammen med Launy og Johannes.

Jeg arbejdede så på forskellige Chakras og lagde penge til side. En dag vovede jeg at leje 500 ha. for at drive hvede avl. Jeg såede de 400 ha. til med hvede, men vinden slog om i syd, og kom fra Antarktisk. Det bevirkede, at avlen frøs. Jeg høstede, hvad der kunne reddes. Afviklede det hele, og kunne lige klare skærene, og betale enhver sit. På ny tog jeg arbejde på de store Chakras, og tjente penge til på ny at leje 500 ha. Igen med hvede. Denne gang fik jeg haglvejr. Hagl så store som due æg. (Onkel Henry har fortalt mig, at de kan blive så store som hønseæg, og slå fårene, endog okser ihjel).

På ny afvikler jeg, og kunne lige akkurat betale enhver sit. For tredje gang lejede jeg på ny. 650 ha. land med en gammel Estancia på. Denne gang i en mere tør egn, hvor hvede avl dårligt kunne gennemføres, men jeg satsede på hornkvæg, og købte 600 stk. hornkvæg. Der blev godt nok tørke, og mange stude bukkede under,og var der blot nogle visne buske, søgte de i fortvivlelse den smule skygge. Men priserne var på grund af krigen i Europa høje, så det endte med et overskud. Næste år faldt der mere regn, og priserne steg yderligere. Nu kunne jeg betale jorden, og få råd til en rejse til Europa. Det har jeg haft råd til lige siden. Senere købte jeg yderligere jord op. Da jeg traf Martine, besluttede jeg at bygge en ny Estancia, der først blev færdig til julen – lige i den varme tid. Martine og jeg fløj derned, hun havde glædet sig til at blive brun, for den danske vejr var ved at være trist. Vi ankom om aftenen, hvor der var lidt køligt. Martine du må hellere fortælle.

Martine: Jeg var naturligvis spændt på at se den nye Estancia, for alt er meget anderledes. Der er flisegulv og 5 meter til loftet, og skodder for vinduer og døre. Alt sammen for den stærke sol og varme skal

holdes ude. Så om morgenen slår jeg dobbeltdøren op på vid gab, for nu ville jeg havde sol. Der var bare det ved det, at jeg gik 3 skridt ud, og 6 skridt tilbage. Varmen stod som en mur. Jeg siger dig, Henry! Det var en ovn derude. Så længe solen stod højt ved juletid, måtte jeg holde mig indendørs. Jeg siger så til Jørgen: Har du ikke noget sukker, for så vil jeg bage. Jørgen: Joh, jeg skulle havde en sæk i den gamle bygning. For nogle år siden var min søster herovre, og hun skulle også bage, så jeg tog de 50 kilometer ned til købmanden, og købte en sæk sukker. Jeg bruger ellers aldrig sukker, så jeg har for resten af livet. Martine: Så kan jeg bedre forstå, at du har alle dine tænder i behold, og aldrig har haft et hul nogensinde.

Jørgen og Martine blev derovre i knap 2 år. I den følgende sommer var de i Danmark, snart hos familien, snart hos venner. Ofte boede de på badehoteller eller i sommerhus. En periode boede de på Klithjem i Vejers. Endelig fandt de deres blivende sted ved Ans. Da Jørgen kom til Danmark første gang, besøgte han far og mor. Han roste mors stegte rødspætter med persillesovs. Det var for ham en herreret, som han ikke havde fået i 25 år. Efter middagen hører vi pressens radioavis. I 3 uger havde der været en stor hede brand på Kongehus hede og mindepark. Alle nabobyer havde stillet med brandvæsen. Militæret og civilforsvaret var udkommanderet, og lige lidt hjalp det. Far kom med en kommentar til udsendelsen, at der nok skulle komme en bundbløder før de fik bugt med ilden. Det er en smal sag for mig, siger Jørgen. Nu ved jeg, at Jørgen aldrig praler, så jeg spørger ham. Hvordan vil du slukke sådan en stor brand? Jeg har slukket brande i Argentina, der var meget større og jeg vil selvfølgelig lave modbrande. Jeg vil tage en stor bundt halm, og binde et tov om, og en lang ende til min hest, samt en tændstik til halmen. Når vinden lægger sig efter solnedgang, gør jeg modild, så branden dør af sig selv. Det gælder om at holde hovedet koldt, og ikke blive grebet af panik, som min naboer gjorde, da pampassen brændte og omringede deres farm. De kunne have kravlet i brønden, men valgte at køre bort i bilen. De kører benzinen op, og ilden indhenter dem. I panisk angst flygter de ad vejen, men de brænder alle ihjel. De havde haft en chance, hvis de var blevet i bilen, for ilden er hurtig overstået, da det udelukkende er høj græs der brænder.

Nogle år senere, efter at de havde solgt farmen i Argentina til en

spanier, udeblev der pludselig nogle betalinger, der skulle være betalt. Spanieren tænkte nok, at Jørgen var ved at være en gammel mand, han kom sikkert aldrig til Argentina mere. For han havde jo penge som græs. Men der forregnede han sig. Jørgen til Martine: Jeg rejser en stykke tid, han skal ikke tro, at han kan slippe. Jørgen flyver derover. Han klæder sig ud som en gaucho og går ind på den lokale kro, og blander sig blandt gæsterne. Det siges, at af børn og fulde mænd skal man høre sandheden. For ham spanieren manglede i hvert fald ikke penge, som han strøede om sig, og pralede med at danskeren sikkert havde det godt i Danmark. Han skulle ikke få flere penge. Jørgen red ud til sin gamle farm. Spanieren blev rædselsslagen ved synet af en stor vred dansker. Jørgen forlangte alle forfaldne penge udbetalt i dollars, og det skulle være nu, og hvis der en gang mere manglede penge ved en udbetaling, så ville han miste gården! Jeg behøver vist ikke at fortælle, at Jørgen fik alle pengene, og det i dollars der stod i høj kurs dengang.

Jørgen og jeg har haft mange gode samtaler. Dette var nu før han fandt Martine. Hvad vil du gøre, når du bliver gammel og du stadig befinder dig ude på pampassletten? Hvad jeg vil gøre! Jeg har den indstilling, at jeg vil være lige så human ved mig selv, som jeg er ved dyrene, når jeg ikke kan mere. Jeg har min store 9 m/m revolver. Det er ganske naturligt for mig. Jeg vil ikke ende som en udkogt grønsag! Hjemme i Danmark tager man livet af hinanden med fløjlshandsker på! Jørgen og Martine blev gamle sammen. Han sidst i firserne, og var ved at være både blind og døv, men sammen gik de i døden.

Allerede dengang havde jeg bil og sommerhus i Vejers, så både Henry, Launy, Johannes og Jørgen har boet der. En dag får vi besøg af familien Frederico Vejling og hans kønne kone og deres 2 børn. Desuden havde de Vejlings gamle mor med. Den eneste, der før havde været i Danmark, var den gamle dame. De er alle dansk argentinere. Deres dansk er perfekt uden accent. Men hvor de dog slugte landskabet med øjnene, som de også sagde: Danmark er en stor have. På vejen ud til "Bjørnebo", det var 5 kilometer før stranden, kunne de lugte det salte Vesterhav. Ja, de sugede indtryk til sig.

Jeg vil nu beskrive en asado fest. Der blev som bekendt holdt mange, og de var alle meget vellykkede. Jeg vil beskrive én, der blev holdt i 1960. Dengang var jeg nygift. Selve spisningen foregår ved 19-21

tiden, men gæsterne kommer allerede ved 13-14 tiden, for da skal mændene tænde bålet. Der stilles det krav til brændet, at det skal være løvtræ. Normalt er det bøgebrænde, der lige skal blusses af. Det gælder om at få en stor mængde gløder, for der bliver ikke tilført mere brænde, så det skal gerne holde i 5 timer. Dagen i forvejen har mændene gjort indkøb hos slagteren. Der skulle købes 40 pund kød, for Argentinerne kan feste, med deres overdådige asado stegt kød, ud over alle grænser. De er meget kræsne med kødet, ikke for magert, og ikke for fedt, men sådan lidt fedt marmoreret. Fedtet drypper af i den lange stegetid. Så skal der købes rødvin, ikke den dyre, for argentinerne er vant til den måske lidt sure daglig vin. Beregn 1 liter pr. mand plus lidt i reserve. Endelig skal der være store mængder salat plus skårne tomater og hårdkogte æg. Dertil rundstykker og franskbrød.

Hver argentiner har en kniv, som oftest i sølv, foruden en lille kalabas kop, ofte udsmykket med en sølvbeholder. Dertil bombilla'en, et sugerør af sølv, der forneden har en udposning, der udgør en si. Af dette sugerør sutter argentineren sin bitre nationaldrik. Kalabassen er halv fyldt med knuste tørre Yerba-blade. Derover hældes varm vand, som altid står i en kedel ved bålet. Der er blot et par mundfulde, hvorefter der på ny hældes vand på, måske 10-15 gange inden Yerbab-bladene ud-skiftes. Tidligere gik matéen på omgang, hvilket var med til at øge det sociale sammenhold. En egen intim samhørighed mellem menneskene. Det var en stimulans i drikken, vel ikke mere end, hvad der er i kaffen. Men matéen havde en velsignet virkning på fordøjelsen, det er nødvendig, for argentinerne spiser virkelig meget kød. Derfor drikkes der daglig 2-3 liter maté. Når bålet er blusset af, og gløderne er i tykt lag, så er det tid, at stille jernkorset som stegen eller dyret er spændt på. Det er i nogen afstand fra varmen med ben siden nedad. Det bliver i løbet af flere timer langsom sænket nærmere. Ikke noget med at vende stegen! Hele tiden løber der smeltet fedt ned i gløderne, hvorefter små flammer blusser op. Til sidst er gløderne mørke, men giver alligevel god varme fra sig. Når det første fedt på den køligere overflade bobler op, gives der besked til pigerne, at nu kan de godt dække bord med salat og brød, for om 30 minutter er stegen færdig. Under stegningen er stegen blevet stænket med tesermøje eller salmuera. En opløsning af vand, spansk salt, chilipeber, hvidløg

og eddike. Det er alt sammen noget man selv laver, og det skal helst stå og trække i 3 måneder. Når pigerne har fået besked, vendes stegen, og sænkes helt ned til de mørke gløder, for at få en lækker skorpe og på ny en gang krydring med tesermøje. Det færdige stegte dyr eller steg bliver bare plantet på sit spid ved bordet, så går hver enkelt hen, og skærer en ordentlig stor stykke. Det hører med til traditionen, at man også bruger fingrene som gaffel. En gaucho, der har spist 3-4 pund okse, og når han gør det med en liter fyrig rødvin, så sover han fint efter middagen.

Festen kan deles op i 2 perioder. Den første, når stegen er kommet over gløderne. Nu går der lang tid, og der skal holdes øje med den. Så er det tid for mændene, der sidder lavt omkring bålet. Man skal sidde lavt, så man undgår røgen. Nu er det tid, endda god tid til at drikke maté, en social samvær kun for mænd. Den anden periode er om aftenen, når den værste sult er stillet, og der er taget godt af rødvinen. Pludselig ringer telefonen. Der er til Else fra hendes mor i Grenå. Else er min kone, og det skulle vise sig, hun havde, uden at vi vidste det, allerede havde drukket for meget! Hun styrter ud af haven for at komme til telefonen, men haven er lukket af en buksbom hæk. I midten af denne hæk er der en havelåge. Det skulle være en smal sag, at ramme lågen, men Else ramlede lige ind i hækken! Tilbage til den gode fest og så er vi alle selvfølgelig forsamlet igen. Emnet er ofte deres ungkarle liv, dengang livet var enkelt og primitiv. Den bedste fortæller er absolut Launy. Han går op i fortællingen, slår sig på låret, og latteren bobler i ham. Selv det rædselsfulde bliver til sjov eller spændende. Kan du huske? og Launy griner bare ved tanken. Kan du huske dengang, da vi var ude ved skrædderen og store Bertha! Det lyder spændende, for ved at se hen på Launy, bliver jeg i godt humør. Launy: Ham skrædderen! Bare ved tanken griner Launy på ny. Ham skrædderen var en lille splejs og tynd som en myg, men om han ikke fik sig en kone! Og hun var lige så høj og kraftig, som skrædderen var lille og spinkel. Men de kunne bare sammen! Kan I huske, da vi alle skulle derud, og lave et køkken til Bertha! De havde en Chakras langt pokker i vold ude på pampassen. Jorden var ikke meget værd, for det var tørt. Det var underligt, at de kunne leve der, på den øde pampas. Desto større var gæstfriheden, når vi kom. Kan I huske, da vi kørte i Henrys gamle Ford T. Det var så tørt, at vi rejste støvsky efter bilen.

På 10 kilometers afstand kunne vi lige akkurat øjne 2 mennesker, der løb efter høns. Da vi endelig ad gamle jordveje var fremme, var hønerne renset og i ovnen. De havde set støvskyen, og havde regnet ud, at vi kom, så de gjorde hønerne klar, så der var mere tid til at snakke, for i lange tider var de bare sig selv derude på pampassen.

Vore 4 venner havde rigelig med rødvin med, så hønerne og grøntsagerne blev behørig skyllet ned. Da stemningen var på det højeste, kom de pludselig i tanke om, at de var kommet for at lave et køkken til Bertha. Køkkenet var der næsten ikke plads til. Jo, til skrædderen, men Bertha? Så kaldte de på Bertha, hun skulle stå ved bordet, og lige bag hende opførte de en skillevæg af store runde marksten. Store sten forneden, for der var bedre plads, derefter mindre sten. Da de kom til Berthas store baller, måtte de ty til små marksten og derefter mellem størrelsen. Da de kom til brysterne, kom de små sten atter i brug, for hun skulle gerne kunne vende sig om. De havde alle en lille streg på, men køkkenet blev lavet færdig og indviet. Det kan man da kalde for et skræddersyet køkken!

Den næste historie som Launy berettede om, da var de meget unge. De var til drikkeri, når lejligheden bød sig. Onkel Henry var nylig startet som murermester. Han havde sendt sin arbejdsmand over til naboen. Til hest, forstår sig, det var det almindelige. Pludselig kommer en haltende hest tilbage uden rytter. Henry tager sin Ford T og kører ud i pampassen, og finder arbejdsmanden død. Han havde knækket halsen ved faldet, da hestens ene ben var trådt ned i en hul, som bæltedyrene havde lavet. Det kan også have været et stinkdyr? Nu er der en lov i Argentina, der siger, at på grund af varmen, skal et lig begraves inden solnedgang, så min onkel fik travlt med at give besked til Johannes, Jørgen og Launy, for der var begravelse med tilhørende gravøl, der bestod af rødvin og snapse.

Nu vil jeg for en stund afbryde beretningen, for ellers tror I mig ikke. Derfor denne beretning. Citat: Fra den danske præst i Tandil (Tandil er opkaldt efter en indianerhøvding). En mand kom til præsten, og spørger om han vil begrave en landsmand. Hvem er da død? Ja, det er ikke nogen de kender, han er død for flere år siden. Vi blev overfaldet af indianerne, og han blev dræbt. Jeg gravede liget ned derude, men han blev ikke begravet på kristelig vis. Jeg har liget henne

på værtshuset, og jeg har en grav på kirkegården. Hvis præsten altså nu vil kaste jord på ham. Det ville præsten gerne. De kom hen til værtshuset, manden gik ind, og lidt efter kom han ud med en trækasse, af den slags værten fik Genever i. Præsten syntes, det var en noget simpel kasse. Ja, men han kunne godt lide Genever, mens han levede, så det er han nok ikke ked af. Ja, men nu er det vel den rigtige kasse, de har taget, spurgte præsten. Manden rystede kassen, så han kunne høre knoglerne slå mod siderne. Jo, han er rigtig nok, forsikrede manden, og så kørte de til begravelse.

Tilbage til onkel Henry og kammeraterne der skulle begrave en kammerat. Man må se beretningen i lyset af, at det var primitive forhold og at det fandt sted for mere end 75 år siden. De var godt støvende, da de kommer frem til Henrys husvogn, som fulgte Henry overalt, hvor han havde arbejde. Det her med støvet, det skulle først skylles væk med brændevin, og helst grundigt. Inden solen gik ned, var de alle berusede. Så kom de i tanker om liget! Henry, hvad har du til at lave en kiste af. Åh, I kan tage nogle stillads brædder. Om brædderne var for korte, eller de var for fulde til at måle, kan komme ud på ét, for da de fik liget i kisten, var der ikke plads til foden. Stor forvirring! Lad os lige skylle den ned! Johannes: Vi behøver ikke, at lave en ny kiste. Manden er jo død! Vi brækker bare skinnebenet, så er han i kisten. Som sagt – så gjort. Manden kom i kisten, og en af mændene råbte: Ja, hvis han ikke var død før, så er han det ihvertfald nu, og klampede liget i panden. Det er ganske vist, og det er uden de berømte 5 høns.

Vi skal have endnu en beretning fra asado-festen. Nu er det Johannes, Henry og Jørgen, der rotter sig sammen. En dag var de 4 kammerater taget til byfest i Tres Arroyos. De kommer sammen med mange andre danske indvandrere. De er også til asado fester. Men da de skulle hjem i Henrys Ford T. Hvad var det nu for noget! Nok drikkes der, men afgangen bliver altid overholdt. Launy var der ikke, og en eftersøgning bliver iværksat, og så kom nyheden. Launy havde truffet en af de sorte piger, og havde forelsket sig i hende, så det sagde bang, og den kommende svigerfar, en spaniol, var allerede fornøjet med at hans datter, havde fundet en skandinav. Johannes, Henry og Jørgen var enige om, at der skulle gøres noget. Det her var farligt. "For de piger udi Spanien... for de er ikke til at lide på" De kunne

miste en god kammerat, som Launy. Hvis han kom i en anden kulturkreds, så ved man nok, hvad der sker. Nok var sådan nogle spanioler piger smalle om livet, ja, som en sylfide, men om bare nogle få år er de matroner, og holder manden nede. Så de besluttede i ly af natten, at bortføre Launy, koste hvad det skulle være. Da det bliver mørkt, brød de ind på spanierens ejendom, og fandt frem til værelset, hvor Launy og pigen var. Som de 3 bagefter berettede, så var det i sidste øjeblik, at de fik befriet Launy. Under pigens skrig bortførte de Launy, og bar ham ud til Ford-en, og kørte hurtig derfra. Tro endelig ikke at Launy var taknemmelig. Det blev han først, da han fandt sin Stinne fra Danmark. Næsten i kor, siger Johannes, Henry og Jørgen: Det var nu godt, at vi fik reddet dig! "En for alle og alle for en".

Henry Andersen

Indholdsfortegnelse:

Alexandersen møbler i 3 generationer 9
Finn Alexandersen, Varde

Laver de noget på lokalhistorisk arkiv? 17
Jens Lindby, Ådum

Fyret - jeg var for lille 23
Kaj Madsen, Varde

Min lange vej til skole 35
Gunner Andersen, Alslev

Grøn var min barndoms eng 37
Ellinor Nielsen, Varde

Et tilbageblik 53
Verner A. Hansen, Outrup

Feriesøstre 1946-2006 59
Irma Borg, Varde

Fallit eller hvad? 71
Gunner Andersen, Alslev

Dømt til døden i Varde og efterfølgende halshugget 77
Orla Duedahl, Varde

Vestjyder 87
Herløv Nielsen, Ho

Fra min tid som skibsdreng på Varde Å 91
Svend Erik Barner, København

Erindringer fra min barndom i Varde 105
Inger Nielsen, Esbjerg

Barndomserindringer om hverdagsmennesker! 113
Knud Metum, Varde

Blåvandshuk Fyr 123
Palle Uhd Jepsen, Wales

Erindring fra min barndom, ungdom
og musikerliv i 40 år 141
Inga Jensen, Nr. Nebel

Et forlis 145
Georg Røn, Blåvand

Tanker før under og efter et skolejubilæum 151
Erik Vig, Oksbøl

Fire danskere i Argentina! 155
Henry Andersen, Varde

ISBN 8791873010
9 788791 873010

